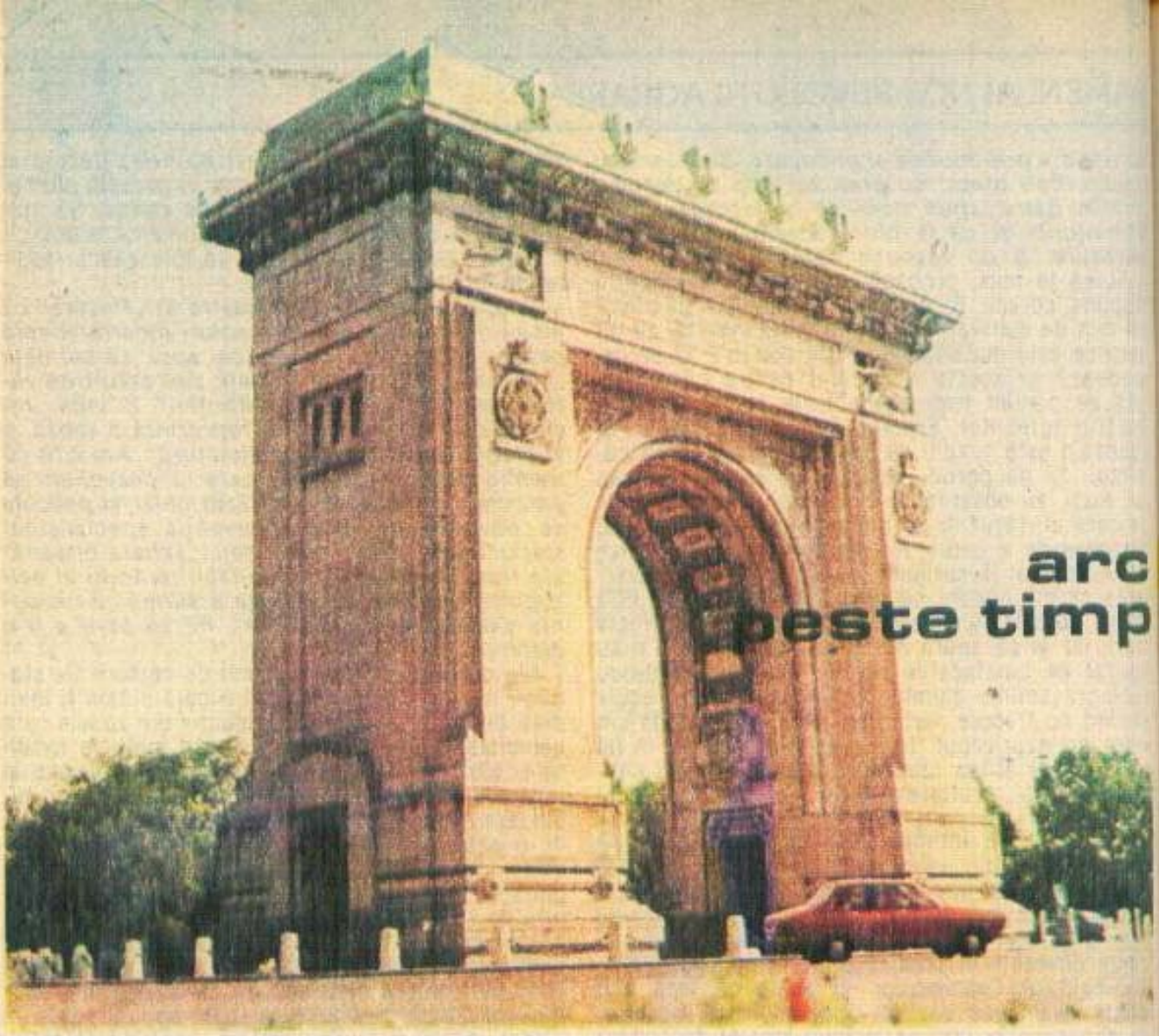

arc
peste timp

ARCUL DE TRIUMF

A fost cîntat, orașul acesta, ca un zeu. Într-o iluminare a sufletelor noastre, îndrăgostite de el, locul de unde soarele răsare pentru toți românii și-a făurit simbolurile cuceritoare de inimi și cu temeritatea elanurilor eroice prin care s-au împlinit toate înfăptuirile de preț ale istoriei noastre s-au ridicat aici, triumfătoare, la capătul atîtor jertfe, coloanele dragostei noastre de țară. Dintre aceste simboluri se înalță maiestuos, ca o emblemă a Bucureștilor și ca o carte de istorie scrisă în piatră, Arcul de Triumf. Copiii întind mîna spre el și întreabă ce e. Iar turiștii care ne vizitează, la semnalul ghidului îl supun prin ferestrele largi ale autocarelor unor salve de priviri curioase și dornice să afle, să înțeleagă. Și ghidul le poate spune: Arcul de Triumf ridicat aici, în Capitala României, face parte din suita de monumente dedicate victoriilor armatei noastre în primul război mondial și făuririi Marii uniri din Decembrie 1918. Construit inițial, în 1922, din lemn acoperit cu stucatură, a fost refăcut integral în anii 1935–1936, după proiectul unuia dintre marii noștri arhitecți, Petre Antonescu. Cu o structură de beton armat și placat cu piatră adusă din cele mai cunoscute cariere ale țării, de la Cîmpulung Muscel, de exemplu, sau de la Ruschița, Arcul de Triumf, înalt de 27 de metri, e conceput după modelul clasic, avînd o singură deschidere, iar decorul sculptural aparține unor artiști celebri, între care Ion Jalea și Constantin Baraschi. Textul inscripțiilor săpate în piatră a fost făcut de Nicolae Iorga. Iar ghidul poate adăuga că în anul 1945, la

Intrarea armatelor române în București, după victoria din Războiul Independenței, 1878 (imaginea din dreapta, sus); Arcul de triumf în 1923 (imaginea din mijloc)
Defilarea armatelor române biruitoare în războiul antihitlerist, august 1945 (imaginea de jos)

prima sărbătorire a zilei de 23 August, pe sub Arcul de Triumf au trecut, acoperite de glorie, unitățile române care participaseră la războiul antihitlerist. Cu începere de la ora 10,30 a acelei zile, după defilarea elevilor din școlile de ofițeri, a artileriei, a tancurilor, geniului și artileriei antiaeriene, a început trecerea trupelor combatante: unitățile din regimentele de infanterie, de artilerie grea și ușoară, vînătorii de munte, cavaleria, tanchiștii, garda călare, toți cei care luptaseră, cu arma în mîini, pînă în ziua Victoriei.

Odată, ca într-o scenă pe care întîmplarea izbutea s-o rînduiască asemeni unui regizor atent, am văzut doi tineri, un băiat și o fată, păreau a fi studenți și poate nu erau bucureșteni, duceau sub braț cîte o mapă în care se aflau, probabil, primele cursuri și făcîndu-și loc prin șirurile de mașini s-au apropiat de Arcul de Triumf și o vreme au cercetat inscripțiile. După ce au făcut cale-ntoarsă l-au privit de departe și au plecat apoi ținîndu-se de mînă. Ca într-o împlinire aievea a adevărului că, așa cum s-a și spus, noi nu sîntem decît patria la un moment dat. Și că, generație după generație, fiecare rînd de oameni ai acestui pămînt va avea să-și facă datoria descoperindu-se ca o bătaie de inimă a patriei eterne, ce i-a premers și-i va urma. Patria, asemeni soarelui care, răsărind, se-acoperă de lumină.

D. CONSTANTINESCU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

INVENȚII

CU BICICLETA PE ZĂPADĂ

Gheorghe Adam, strungar la Întreprinderea de reparații utilaj minier din Tîrgu Jiu, are un hobby: bicicleta. În tinerețe a făcut și un tur al României cu o bicicletă „Favorit". Nu s-a mulțumit să folosească bicicleta doar în trei anotimpuri, așa cum face toată lumea. A născocit o mică instalație, care se poate monta la bicicletă în cîteva minute și care să permită mersul pe gheață și pe zăpadă. Instalația are două patine prevăzute cu mici amortizoare și arcuri și un sistem de balamale reglabile. Ea poate fi rabatată în două poziții: de mers pe șosea, sau pe gheață și zăpadă. Bicicleta astfel echipată are un echilibru perfect. Gheorghe Adam i-a făcut reclamă în cadrul „Serbărilor zăpezii", pe omătul pîrtiilor și pe gheața lacurilor. Bicicleta cu patine, ne sugerează inventatorul ei, ar putea fi folosită în cadrul unor concursuri de ciclo cros pe zăpadă, la antrenamentul cicliștilor iarna, ca și de către amatori pentru deplasările obișnuite.

Gheorghe Adam a mai realizat, din piese scoase din uz și din materiale recuperabile, o bicicletă-amfibie, pentru propulsia căreia s-au folosit două mici turbine ale căror palete sînt acționate printr-un lanț cu pedale. Altfel spus, o bicicletă cu zbaturi. Bicicleta-amfibie este destinată pescarilor amatori. Ei s-ar deplasa la baltă cu bicicleta obișnuită, iar acolo ar monta cu multă ușurință flotoarele de susținere și sistemul de propulsie.

Ca orice inventator, Gheorghe Adam este în căutarea unor beneficiari dispuși să folosească ideile lui și să pună la dispoziția amatorilor sistemele care ar permite folosirea bicicletelor tot timpul anului și chiar pe apă.

OPREA GEORGESCU

CIBERNETICA

SCARAB, SCAFANDRUL-MINUNE

Societatea „Bell" din S.U.A. a creat un aparat submersibil automat, pentru reparații și săpături, numit „Scarab" (Submersibil Craft Autonomous Repair and Burial). Lung de doi metri și greu de trei tone, acest robot, telecomandat prin intermediul unui cablu ombilical cu care este legat de nava care îl dirijează, sau telecomandat prin unde acustice, este plin de proiectoare, antene, camere TV, dispozitive de propulsie și mijloace de apucare și tăiere. În cazul cînd un cablu submarin s-a defectat la o adîncime inaccesibilă scafandrilor-pionieri, Scarab îl reperează cu ajutorul captatorilor săi, îl dezlegă prin jeturi puternice de apă, îl prinde cu un fel de „degete", îl taie cu un ferăstrău circular și îl aduce la suprafață. Acest vehicul a devenit celebru, deoarece, condus de specialiștii de pe nava „Leon Theverin", a Direcției de telecomunicații exterioare a Franței, a reușit, la 9 iulie 1965, să identifice semnalele slabe ale uneia din cele două cutii negre aparținînd avionului Boeing — „Air India", care cu cîteva zile înainte suferise o catastrofă. Deși resturile aparatului erau împrăștiate pe o suprafață de 20 kilometri pătrați, cutia neagră, cu dimensiunea de 60x25 centimetri, a fost reperată, după opt zile de căutări, la adîncimea de 2 000 metri. După găsirea ei, doar opt ore s-au scurs pînă cînd fidelul robot, ca un cîine de vînătoare, a izbutit să prindă prada și s-o aducă la suprafață. Teoretic, adîncimea operativă a robotului este de 2 000 metri, dar această performanță a fost depășită, căci, pentru a doua cutie neagră a avionului, Scarab a coborît pînă la 2300 metri. Cu această realizare, teleoperațiile la mari adîncimi au marcat un veritabil salt.

RADU DIACONESCU

În imagine, cea de-a doua cutie găsită de Scarab în momentul coborîrii ei, dintr-un avion pe aeroportul Delhi.

DÎMBOVIŢĂ, APĂ DULCE...

Apă dulce, apă vioară, apă senină: o nouă oglindă a noului Bucureşti

...sau cînd vechea zicere
îşi recapătă gustul pierdut

BUCUREȘTIUL, AZI

Pentru istoria zbuciumată a Dîmboviței, a Dîmboviței care sute de ani a pricinuit necazuri peste necazuri bucureștenilor, dar care a și bucurat orașul, pentru că nu pot fi altfel decît fericite orașele udate de un fluviu sau de un

asemenea paginilor despre constructorii metroului, se vor scrie. Uitînd disconfortul șantierului de ieri, ne vom obișnui prea repede cu apa de astăzi, iar copiii noștri vor crede că așa a fost dintotdeauna

numai sărbători ale constructorului, dar și ale bucureșteanului. În ianuarie se lucra intens între Ștefan Furtună și Operă, aflîndu-se în faze avansate mai multe puncte de lucru pînă în zona fostului abator (intersecția cu Miha

O podoabă a orașului, o bucurie a oamenilor

rîu, cum spunea criticul de artă Roger Avermaete, deci pentru Dîmbovița aceasta pe malurile căreia București și-au întemeiat rosturile, din vocația locuitorilor săi pentru rodnicie, anul 1987 este anul re-nașterii ei. Niciodată apa rîului, străbătînd Capitala, n-a avut limpezimea și prospețimea de la izvoare, niciodată ea n-a fost atît de frumoasă, atît de adevărată și de utilă pentru estetica orașului și a sănătății lui, ca astăzi, la sfîrșitul anului 1987, cînd drumul ei între granițele Bucureștiului este definitiv. Anii 1985 și 1986 au fost anii de muncă anonimă, 1987 este anul spectaculosului. Oamenii prețuiesc șantierele mai tîrziu, după ce se închid, lăsînd în urmă rodul efortului și al priceperii miilor de constructori. Prea multe nu mai sînt de spus. Cărțile despre cei care au „așternut" adevărata Dîmbovița în București.

Iulie 1985 este data la care au început lucrările îndrăznețului proiect, inițiat prin decizia secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, act grăitor pentru vocația de constructor a președintelui țării, pentru profundul său patriotism, pentru dorința sa fierbinte de a da Bucureștiului acestor ani strălucirea pe care o merită. Au urmat apoi zilele de continuu efort, uneori de re-descoperire a orașului subteran, zile de o mobilizare exemplară, care să apropie în cel mai scurt timp proiectul de realitate; zile în care constructorii au demonstrat scepticilor că nu anii, ci lunile vor fi reperele în vreme ale construcției noului rîu. Anul 1987 a fost anul dezvelirii monumentului care este Dîmbovița de acum. Ziarele nu lăsau prea mult spațiu între evenimente, inaugurările diverselor obiective fiind nu

Bravu). Au urmat podurile de la Grozăvești și Eroilor, după care, vara, s-a deschis, cu un succes enorm, strandul Dîmbovița. Lacul, insula, cele două debarcadere au făcut din fosta mizerie a Ciurelului unul dintre cele mai atrăgătoare colțuri ale Bucureștiului.

S-au finalizat nodurile hidrotehnice Eroilor, Opereta, Mărășești, Mihai Bravu, Vitan, fiecare „bief" (zonă dintre două stăvilare) fiind pregătit să suporte navigația vaporașelor de agrement.

S-a muncit mult, pe arșiță, pe ploaie și pe frig, așa cum se muncește și acum, cînd aceste rînduri se înfățișează cititorului, au fost și întîrzieri, pentru că subteranul Bucureștiului a oferit destule surprize, au fost și poticniri, soluțiile fiind găsite totuși în timp record, s-au înregistrat performanțe tehnice de excepție. Iată, de pildă, com-

Dîmbovița în veacul trecut (imaginea de alături) și Dîmbovița de azi, la întîlnirea cu viitorul

plexa lucrare de la Piața Unirii, unde rîul se intersectează cu două linii de metrou, cu două casete de canalizare și patru de apă curată, care deversează în micul lac format pînă în podul Mărășești, cu pasajul rutier. Dificultatea lucrării a condus la soluții originale, rod al unei înalte competențe, al unei permanente colaborări între constructori și proiectanți. De asemenea, racordarea lucrărilor în zona Operetei, în condițiile grele ale terenului foarte slab și ale unor deosebite probleme de canalizare (s-au găsit conducte care nu apăreau în nici un document tehnic, deși lucrările erau executate în urmă cu numai treizeci, treizeci și cinci de ani), sau a podului Mărășești, unde au existat dificultăți similare, au constituit tot atîtea performanțe tehnice. Dîmbovița, cum desigur se știe, nu înseamnă doar o apă curată, ci și realizarea unei rețele de canalizare moderne, eficiente, ușor de abordat în orice moment. Noua albie subterană se află la cote mai coborîte față de vechea albie care primea canalizarea, fapt ce îmbunătățește radical scurgerea apei din rețeaua de canalizare. Totodată, existența unui dren subteran, pe malul stîng al rîului, va asigura protecția acestui mal, prin preluarea apelor freatice. Dîmbovița, în București, este astăzi gata. Este așa cum și-au dorit-o locuitorii și edilii, este rîul tutelar al unei mari capitale. Este apa care-și merită cîntecul *„Dîmbovițã, apă dulce,/ Cin'te bea, nu se mai duce"*, făcîndu-ne să uităm șuvița de apă urîtă și mirositoare ce străbătea orașul și să lăsăm departe, în amintire, ironia lui Matei Millo: *Dîmbovițã, apă dulce/ Apă rea/ Cine bea nu se mai duce/ Să mai bea"*. Frumosul rîu de azi reabilitează un cîntec, împlinind în același timp un frumos vis al bucureșteanului dintotdeauna.

RĂZVAN BĂRBULESCU
Fotografii de PAUL AGARICI

plutind pe Dîmboviţa

mărturii în oglinda timpului

O istorie a încercărilor de realizare a navigaţiei pe Dîmboviţa ar putea începe cu anul 1886. Cei care, în anii 1879—1880, proiectaseră rectificarea cursului rîului Capitalei urmăriseră să asigure acestuia şi navigabilitate pe porţiunea din interiorul oraşului; lucrările propriu-zise, efectuate între 1883 şi 1884, nu au reuşit însă să asigure o adîncime suficientă pe această porţiune care, la sfîrşitul secolului trecut, avea o lungime de circa 7 kilometri.

Totuşi, în anul 1886, un oarecare Marţian a propus primăriei să i se concesioneze navigaţia pe Dîmboviţa. A murit însă la scurt timp după lansarea ofertei.

Ideea a fost reluată în 1891 de primarul Em. Protopopescu Pake. În mai, el arăta Consiliului comunal al Bucureştilor că „pentru serviciul iluminărei cu electricitate a abatoriului trebuie ca mecanicul de la Uzină să se transporte zilnic de la Cotroceni la Abatoriu şi de acolo înapoi. Din cauza lipsei mijloacelor de transport, aducîndu-se mare întîrziere şi serviciul suferind, d-sa s-a gîndit ca pentru înlesnire să se stabilească comunicaţiune pe apa Dîmboviţei şi în acest scop propune ca să se cumpere un batel mişcat cu naftă." Propunerea a fost votată, consiliul aprobînd „ca să se cumpere prin dl. E Wolff de la casa Escher Vyss şi C-nia din Zürich un batel mişcat cu naftă cu o putere de doi cai/.../ cu preţul de lei 4 000". Ziarele timpului arătau că serviciul urma să se extindă şi la transportul pasagerilor, dar nici o ştire nu arată faptul că atunci, în 1891, s-ar fi inaugurat navigaţia pe Dîmboviţa.

Ideea era însă prea tentantă pentru a fi lăsată mult timp în părăsire. În martie 1899, la primăria Capitalei depunea o ofertă Constantin Radacovici din Cernavodă, în legătură cu punerea în circulaţie pe Dîmboviţa a unui vapor şi a 10 luntre uşoare, în cadrul unui contract pe cinci ani. Serviciul Apelor din cadrul primăriei a avizat favorabil oferta, impunînd însă şi unele condiţii: primăria să nu fie împiedicată în lucrările sale de bărcile concesionarului, acesta să nu ceară despăgubiri pentru eventuala întrerupere a curgerii apei pe Dîmboviţa, iar bărcile să se oprească numai în puncte corespunzător amenajate cu săli de aşteptare.

La începutul lui iulie 1899 Radacovici a declarat că acceptă toate aceste condiţii şi a solicitat încheierea contractului. Între timp însă primăria îşi schimbase conducerea, iar noul cap al administraţiei comunale, Barbu Delavrancea, a hotărît să se aştepte şi alte oferte, care puteau să fie mai avantajoase. Într-adevăr, aceste alte oferte nu au întîrziat să apară. În intervalul aprilie 1899—aprilie 1901 s-au adresat Primăriei comunei Bucureşti, cu propuneri de înfiinţare a unui serviciu de transport pe Dîmboviţa, nu mai puţin de cinci întreprinzători, din Bucureşti şi din restul ţării. Ultimul — şi cel preferat de „părinţii oraşului" — a fost un anume I.N. Vasiliu, bucureştean de fel (îşi avea casa chiar pe malul Dîmboviţei), intim— se pare — al noului primar al Bucureştilor, I.Procopie Dumitrescu. Potrivit contractului de concesiune aprobat, antreprenorul urma să cosească şi să ridice iarba de pe taluzurile rîului, între Ciurel şi Abator, şi să reînsămînţeze locurile goale, totul pe cheltuiala sa; să pună în circulaţie pe Dîmboviţa un număr de bărci şi vaporaşe pentru transportul de pasageri, după aprobarea primăriei; vaporaşele şi bărcile trebuiau să oprească numai în locurile unde existau scări coborînd de pe spaiul canal, concesionarul avînd dreptul de a construi săli de aşteptare — dar numai pe chei — şi mici bufete pentru publicul călător.

Deoarece termenul concesiunii depăşea 5 ani, la sfîrşitul lunii iunie 1901 primăria bucureşteană a solicitat Ministerului de Interne aprobarea contractului, în condiţiile arătate. Conform unei proceduri deja împământenite, ministerul a cerut avizul Consiliului Tehnic Superior de pe lîngă Ministerul Lucrărilor Publice. În tot cursul verii anului 1901 acest organism cu caracter consultativ nu a luat însă nici o hotărîre definitivă, unii din membrii săi declarîndu-se împotriva concesiunii şi afirmînd imposibilitatea realizării navigaţiei pe Dîmboviţa. Unele ziare dădeau chiar glas unor opinii extremiste, prin care publicul era îndemnat să arunce în aer, cu dinamită (!!), vaporaşele ce tocmai se construiau — prea primitive, după părerea adversarilor proiectului — de către I.N. Vasiliu.

Acesta îşi instalase şantierul la Malmaison, sub podul peste Dîmboviţa. Cu ajutorul cîtorva muncitori aduşi special din Germania reuşise construirea primului său vaporaş la sfîrşitul lunii iulie 1901. Micul vas avea o lungime de 12 metri, o lăţime de 3 metri şi un pescaj de 0,60 metri, avînd forma unui caic cu fundul plat, cu prora şi pupa uşor înălţate; la cele două capete se afla cîte o elice, puse în mişcare de un motor aşezat într-o cabină din mijlocul vasului.

Concensionarul îşi declarase intenţia de a pune în circulaţie mai multe asemenea vase, care să facă curse regulate de pasageri între moara Clurei şi Abator. Ziarele Capitalei, reprezentanţii administraţiei locale, bineînţeles, populaţia oraşului au manifestat un mare interes pentru îndrăzneaţa încercare a lui I.N. Vasiliu. Consemnînd primele evoluţii pe apa „Senei bucureştene" ale vaporaşului acestuia, un ziarist nota entuziast, la 2 august 1901: „De pe cheiul Dîmboviţei, în dreptul podului de la Cotroceni, am văzut plutind pe apă primul vaporaş, germenele viitoarei navigaţiuni pe Dîmboviţa. Mi s-a umplut sufletul de bucurie văzînd această nouă întreprindere românească."

Inaugurarea oficială a navigaţiei pe Dîmboviţa fusese stabilită pentru data de 4 august 1901. Dar, spre marea dezamăgire a numerosului public adunat la Malmaison şi pe cheiurile Dîmboviţei, ea a fost amînată, invocîndu-se lipsa din Bucureşti a primarului I. Procopie Dumitrescu, care trebuia să prezideze ceremonia. Cînd a avut ea loc — dacă a mai fost vreodată o asemenea ceremonie — nu ştim. Ştim însă că, în 1902, circulaseră două vaporaşe pe durata sezonului cald, fiind ridicate de pe rîu în toamnă, pentru a se evita obstruarea albiei acestuia. În iulie 1903 ziarele făceau publică următoarea întîmplare cu vaporaşele oraşului: „Astă-noapte, unul din cele trei vaporaşe ale d-lui Vasiliu, care face curse pe Dîmboviţa, a luat foc. Focul a luat naştere din cauza neglijenţei mecanicului care, umblînd cu o luminare aprinsă pe lîngă o tinichea cu benzină, aceasta s-a aprins şi a făcut explozie. Focul s-a comunicat în partea dindărăt a vaporului. Au ars perdelele şi puţin lemnăria. Cînd au sosit pompierii, focul era deja stins de trecători".

Iarăşi nu ştim cînd şi în ce împrejurări au încetat aceste curse. Fapt este că în 1911 se propunea din nou autorităţii comunale concedarea dreptului exploatării navigaţiei pe Dîmboviţa. Experimentările cu noul tip de vaporaş propus de ofertant (N.I. Rădulescu din Turnu Severin), organizate în mai în faţa reprezentanţilor primăriei, au fost încununate de succes, dar între părţi nu s-a convenit asupra condiţiilor de exploatare a serviciului.

Chestiunea utilizării Dîmboviţei pentru navigaţie s-a reluat în primii ani ai perioadei interbelice. Repunerea ei la ordinea zilei a avut şi un substrat politic, conducerea din acei ani a primăriei bucureştene căutînd a crea o reţea de transport public cu diverse mijloace (autobuze, automobile-taximetre şi... hidroglisoare) care să distrugă, prin concurenţă, Societatea Comunală a Tramvaielor Bucureşti (S.T.B.), puternic pilon economico-financiar şi politic al Partidului Naţional Liberal.

La 2 decembrie 1920, sub primariatul doctorului Gh. Gheorghian, fruntaş local al partidului averescan, inginerul naval Kemal Husny şi-a depus oferta pentru înfiinţarea unui serviciu de transport de pasageri şi mărfuri pe Dîmboviţa, utilizînd hidroglisoarele. În mare grabă, la 11 februarie 1921, Comisia interimară a primăriei Capitalei a aprobat oferta.

Mai multă circumspecţie a manifestat Ministerul de Interne, care a impus, în martie 1921, o serie de modificări şi precizări ale proiectului contractului de concesiune ce-i fusese prezentat spre aprobare. Ele priveau întinderea riului pe care urma să se exercite drepturile concesionarului („de la barajul de la Ciurel şi pînă la 1 kilometru în aval de podul din faţa Abatorului"), caracterul exclusiv al concesiunii pe porţiunea astfel precizată, frecvenţa curselor hidroglisoarelor („numărul curselor va fi de minim 20 pe zi, în fiecare direcţiune, pentru serviciul de pasageri. În primul an al concesiunii, numărul curselor va putea fi numai 10".)

La 7 iulie 1921 a survenit încheierea contractului de concesiune între Primăria comunei Bucureşti şi inginerul Kemal Husny, contract ale cărui clauze nu ne sînt cunoscute în amănunt. După puţin timp, s-a constituit societatea anonimă intitulată „Societatea de navigaţie pe Dîmboviţa", avînd ca obiect preluarea şi exploatarea concesiunii dobîndite de Husny; capitalul său social se ridica la suma de 500 000 lei, urmînd a fi majorat ulterior la 3 milioane lei. În ianuarie 1922 a intervenit însă schimbarea guvernului şi, o dată cu ea, venirea liberalilor la conducerea administraţiei locale a Capitalei. Noua administraţie a decis, în ianuarie 1923, rezilierea contractului de concesionare a riului Dîmboviţa pentru serviciul de transport al călătorilor cu hidroglisoare. Chiar dacă, o lună mai tîrziu, Comisia interimară a Capitalei a revenit asupra deciziei de reziliere, trimiţînd chestiunea spre studierea unei comisii special constituite, şi chiar dacă societatea „Dîmboviţa" a continuat să existe pînă în anul 1925, ideea navigaţiei cu hidroglisoare pe Dîmboviţa fusese, practic, îngropată din considerente primordial politice, din cîlpa schimbării conducerii administraţiei locale bucureştene.

...Abia acum, cu marile transformări constructive de pe bătrînul rîu, vom putea vedea, în sfîrşit, realizarea vechiului vis!

GR. TOMESCU

TELEX • TELEX • TELEX • TELEX • TELEX • TELEX • TELEX

■ **HEIDELBERGUL DE... ACUM.** În Heidelberg, faimosul centru universitar, a luat ființă cea mai întinsă zonă pietonală din R.F. Germania. Interzicerea oricărui trafic motorizat pe principala arteră comercială și turistică a orașului face parte dintr-un amplu program de restaurare și renovare a centrului istoric al Heidelbergului, ce se va încheia pînă în anul 2 030.

■ **CALDURA ȘI ALCOOLUL.** După aproape opt ani de experiențe pe cobai, o echipă de oameni de știință californieni au demonstrat că o creștere a temperaturii corpului antrenează o sporire a efectelor alcoolului asupra sistemului nervos central. Se știe că alcoolul provoacă el însuși o creștere a temperaturii corpului, de unde un adevărat cerc vicios.

■ **RODEO... MECANIC** Se știe că rodeo nu este la îndemîna oricui, fie și numai din cauză că taurinele se cresc doar la țară. Iată de ce în Canada, pe lîngă unele hoteluri, s-au amenajat terenuri de rodeo cu tauri... mecanici. Contra modestei sume de doi dolari, orice doritor poate încăleca pe un astfel de taur, care-i saltă și-l zgîlțîie după dorință. Pe propria răspundere. Fiindcă organizatorii acestor distracții cer celor ce încalecă pe taur un angajament scris că nu vor reclama nici o despăgubire dacă-și rup o mînă, un picior sau chiar... gîtul.

■ **MEMORIE, NU GLUMĂ!** O societate japoneză a pus la punct prima „memorie" de 16 megabiți. Este vorba de o placă de siliciu cu suprafața de 1 centimetru pătrat pe care se poate înregistra echivalentul a 64 de pagini de ziar. Noua memorie ar putea înlocui, în viitor, discurile audio sau benzile magnetice. De asemenea, ea ar putea servi la îmbunătățirea imaginilor TV și video.

■ **DURATA VIEȚII.** Unii specialiști susțin că durata vieții mamiferelor, măsurată în numărul pulsațiilor inimii, este în medie aceeași. Astfel, după cum menționează revista elvețiană „Das Tier", inima balenelor bate în ritmul de 15-16 bătăi pe minut, iar cea a șoarecilor de 600 de bătăi pe minut. Dar, atît la balenă cît și la șoarece, inima bate în timpul vieții de aproximativ 740 de milioane de ori. Morala: dacă inima ne bate mai rar (citește: dacă ne putem da la o parte din calea greutăților, a efortului mare, a emoțiilor, a stresului), trăim mai mult.

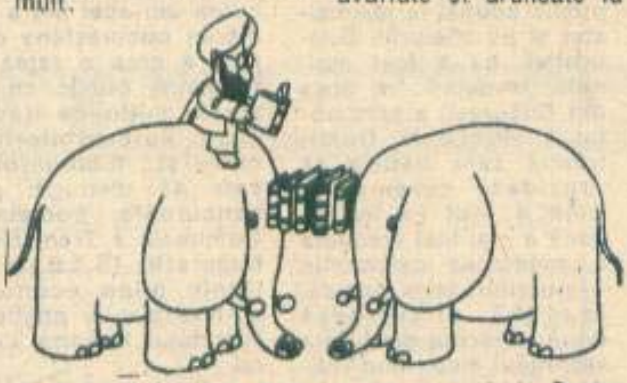

■ **ELEFANȚI CU ACTE ÎN REGULĂ.** În cadrul primului recensămînt al elefanților efectuat în India au fost numărate, în regiunile de sud ale țării, cele mai populate în pahiderme, 3 000 de exemplare. Fiecărui elefant recenzat i s-a întocmit o „carte personală", cuprinzînd date referitoare la vîrstă, dimensiuni și distanța dintre urmele lăsate de el. Prin aceasta se va putea stabili perimetrul în care trăiesc aceste animale, precum și cantitatea zilnică de hrană. Măsura a devenit necesară ca urmare a reducerii foarte mari, în ultimii ani, a numărului de elefanți.

■ **DAR ZMEUL CE CUSUR ARE?** Cînd s-a anunțat organizarea unui campionat internațional de zmeie, jucărie destinată prin excelență copiilor, mulți au considerat că-i vorba de o întreprindere neserioasă. După ce însă întrecerea s-a ținut și după ce s-a anunțat și cîștigătorul, australianul John Vincent, al cărui zmeu a parcurs formidabila distanță de... o sută de metri și doi centimetri, oamenii au început să considere că, pe lîngă multe concursuri trăsnite, cel de zmeie este cu totul onorabil. Oamenii trebuie să mai dea și în mintea copiilor din cînd în cînd.

■ **CASE DIN CORĂBII.** În apropierea litoralului vestic al Irlandei de Nord există o insulă stîncoasă al cărei locuitori și-au construit case din lemnul corăbiilor avariate și aruncate la țărm de valuri. Pentru că aici apele Gulfstreamului aruncă de secole epavele diferitelor corăbii înghițite de ocean. Cea mai veche clădire din insulă a fost construită din resturile unei fregate britanice eșuate în anul 1740.

■ **PESCĂREASCA, DAR ALTFEL.** Peștele ocupă, se-nțelege, primul loc între darurile oferite de mări și oceane, dar nici alte produse nu sînt de neglijat. Astfel, moluștele, racii și algele reprezintă 9 la sută din cantitatea de produse pescuite din mările și oceanele lumii. Primul loc în ceea ce privește rodnicia îl ocupă Oceanul Pacific, din apele căruia se pescuiește peste jumătate din cantitatea de moluște, calmari, caracatițe etc. 30 la sută din cantitatea de produse ale mării revine unor țări puternic dezvoltate industrial - Japonia, S.U.A., Franța și Italia.

■ **REVIN PĂSĂRILE RĂPITOARE** După 15 ani de eforturi, forurile competente franceze au publicat rezultatele unui recensămînt în privința păsărilor, care indică o tendință de creștere a numărului de exemplare pentru 30 de specii de păsări răpitoare care trăiesc în Franța. Diminuarea și uneori chiar dispariția unor specii de răpitoare au fost provocate de vînătoarea nerațională, de poluare și de urbanizarea accelerată.

■ **ENGLEZII ȘI CEAIUL.** Se știe că englezii sînt mari băutori de ceai. Se știe însă mai puțin că în Anglia se consumă cantități mai mari de ceai decît în America de Nord și în Europa occidentală, luate la un loc. Un britanic bea, în medie, patru cești de ceai pe zi. Consumul anual depășește 180 000 de tone.

■ **MINOTAUR — CICLOP — ARGUS.** Cîte ceva din fiecare dintre personajele mitologice din titlu posedă un taur dintr-un colhoz ucrainean. Mai întîi pentru că e taur, în al doilea rînd pentru că are un ochi în frunte și, în sfîrșit, pentru că, în total, are... trei ochi. După cum au constatat specialiștii, taurul vede excelent atît cu ochii „reglementari", situați la locul lor, cît și cu „ochiul de rezervă", cel din frunte. Animalul nu dă însă nici un fel de semne de vedetism, este foarte blînd și prietenos.

■ **VEȘMINTE PENTRU OI.** Organizația Australiană pentru Cercetări Științifice și Industriale a lansat recent pe piață costume de material plastic pentru... oi. Desigur, nu pentru a proteja blîndele și foarte folositoarele animale împotriva frigului, ci pentru a le feri lîna de scaieți, paie și praf, care o deteriorează. Datorită acestor veșminte, lîna rămîne curată și se tunde cu pierderi minime, conservîndu-și totodată un procent mai ridicat de lanolină.

O nouă redută în calea cancerului

INSTITUTUL ONCOLOGIC DE LA FUNDENI

La Fundeni este în fază avansată de construcție o nouă redută ridicată în calea celor mai alarmante maladii ale veacului: ansamblul de clădiri al viitorului Institut Oncologic din București. Noua și marea platformă de sănătate va însemna nu doar un redutabil teatru al luptei cu afecțiunile inimii, rinichiului, ficatului, sîngelui, ci și locul unde medicina, înarmată cu cele mai moderne mijloace, va trece la un puternic contraatac împotriva cumplitului flagel al omenirii care este cancerul.

Țara noastră figurează, în statisticile mondiale, la un nivel mediu de mortalitate datorată cancerului, dar, oricum, acesta ocupă, și la noi, locul al doilea după accidentele cardiovasculare. Din totalul îmbolnăvirilor de cancer, 50 la sută vizează vîrstele între 35—64 de ani, adică tocmai perioada activă a vieții.

În permanența sa grijă pentru om, conducerea partidului, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, au acordat o deosebită atenție și un mare sprijin combaterii acestui flagel. Actualul Institut Oncologic de lîngă Piața Victoriei are dotarea și cadrele de specialitate necesare pentru a desfășura o activitate complexă, întemeiată pe o simbioză perfectă între asistența medicală, cercetarea științifică, învățămînt și microproducție. „Asigurăm tratamente de înaltă specializare bolnavilor, atît prin internări cît și ambulator — ne relatează directorul institutu-

Cea mai mare investiție a Ministerului Sănătății

O nouă redută în calea cancerului

lui, profesor doctor Ion Pană. De altfel, curba ce reprezintă acțiunile noastre terapeutice are o pronunțată pantă ascendentă: dacă în 1980 se făceau 40 de mii de controale ulterioare tratamentelor, în 1986 acestea se cifrează la 65 de mii; diagnosticele și prescripțiile au crescut în 1987, față de 1986, cu 18 la sută, iar numărul bolnavilor cărora li s-au aplicat radio și chimioterapie a sporit, în anul acesta, pînă la 11 la sută, în comparație cu anul trecut. Căutăm să îmbunătățim permanent activitatea oncologică, inventariind și diagnosticînd prompt cazurile noi, depistînd cît mai exact stadiul evoluției bolii, ducînd o largă acțiune de masă pentru a convinge populația să-și înfrîngă teama și să se prezinte la medic în fazele incipiente ale bolii canceroase, cînd șansele de vindecare sînt sensibil mai mari. Tot la noi se face și pregătirea postuniversitară a cadrelor din domeniu. Institutul acordă îndrumare metodologică și ajutor tehnic unităților din țară, care și-au constituit nu numai nuclee puternice de specialiști ci și o dotare corespunzătoare pentru radio și chimioterapie. În secția de microproducție s-au proiectat și sintetizat noi medicamente antineoplazice. Programele noastre de cercetare vizează aspecte de vîrf în domeniul biomedical, ca obținerea de anticorpi monoclonali, modificarea și modelarea informației genetice în cancerogeneză, precum și studierea clinică a celor două localizări prioritare: cancerul bronhopulmonar și melanomul malign cutanat". În laboratoarele institutului, o echipă multidisciplinară de specialiști, condusă de directorul adjunct științific Constantin Truia și de șefii de colectiv Elvira Badea și Ion Corneci, a obținut deja trei anticorpi monoclonali: antiadenocarcinomul mamar, antineoplasm ovarian și antilimfocitar. Realizări de vîrf, pe care alte țări le-au concretizat, de regulă, în circa zece ani, dar care aici s-au finalizat într-un singur an. Să menționăm, la acest punct, că anticorpii monoclonali sînt un fel de „rachete" țintite selectiv și cu mare precizie numai în celulele modificate malign, fără a leza celulele sănătoase. Dacă la atașul lor se plasează un citostatic sau o toxină, ei distrug numai celula tumorală. În afara acțiunii de tratament anticanceros, aceste „vehicule inteligente", care circulă prin microcosmosul organismului, pot folosi și în diagnostic, dacă li se atașează un izotop sau colorant, care, după coliziunea cu celulele bolnave, le semnalează prezența cu precizie. Și în domeniul realizării de antiinductori și antipromotori de cancerizare, precum și în cel al inductorilor de interferoni, interleuchine și alți imuno-modulatori, s-a făcut aici un pas important. Colectivul condus de chimistul Dan Stoicescu a obținut primul inductor de interferon românesc, care stimulează organismul să fabrice substanța anticanceroasă.

Intrăm în sălile de microproducție ale institutului. În reactoare, retorte și coloane de distilare s-au sintetizat, ni se spune, primele citostatice cu marcă românească. „Tehnologiile sînt originale, iar medicamentele competitive pe plan mondial — ne declară Dan Stoicescu. Reușim nu numai să acoperim necesarul de citostatice al institutului, dar să satisfacem și cererea rețelei farmaceutice. Prin aceasta, s-a scutit un import de milioane de dolari. Continuăm omologarea produselor noi cercetate în secțiile noastre și asimilăm și alte substanțe utile în tratamentele antineoplazice".

Dar, în lupta cu cancerul nici un succes nu e suficient. Trebuie, mereu și mereu, să escaladezi trepte calitative în această mare, complexă și grea acțiune. Pornind spre acest deziderat s-a trecut, cu sprijinul conducerii superioare de partid, la construirea noului Institut Oncologic de la Fundeni, care va fi, sîntem informați, cea mai mare investiție a Ministerului Sănătății. Conceput de specialiștii noștri, de conducerea institutului și de profesorul doctor Alexandru Trestioreanu, noul complex spitalicesc este perfect reglat funcțional, ultramodern echipat și corespunzător, prin toate datele sale, exigențelor actuale ale domeniului. Proiectanții de la I.P. Carpați, în frunte cu arhitecții Silvia și Radu Măldărăscu, i-au asigurat ansamblului de clădiri o linie arhitectonica modernă, fructificîndu-se experiența căpătată în ridicarea atîtor unități spitalicești pe întinsul țării. Complexul însumează 11 mari corpuri de clădiri: o policlinică cu 3 etaje, o bază clinică cu 3 corpuri, de cîte 7 etaje fiecare, o aripă cu 2 etaje pentru laboratoare și o alta, de aceeași înălțime, pentru cercetare, un amfiteatru, un bloc administrativ, un centru subteran de iradiere și o clădire separată, de 3000 de metri pătrați, pentru sinteza medicamentelor anticanceroase. Într-o latură, o construcție cu 5 etaje, denumită biobază, va

Așezămînt spitalicesc, la nivel mondial

Institutul Oncologic de la Fundeni

servi la creşterea animalelor pentru teste şi experimentări.

Alte cifre, semnificative pentru condiţiile oferite de noul aşezământ al sănătăţii, în comparaţie cu cele ale institutului actual: în noua clinică vor putea fi internaţi 500 de bolnavi, în camere de cîte 2—3 paturi şi în rezerve de un pat (faţă de 350 de locuri, grupate în saloane mari, de care dispune vechiul institut). În noua policlinică se vor face 900 de consultaţii şi tratamente ambulatorii (faţă de 150 practicate acum). Clinica de chirurgie va funcţiona cu 3 blocuri operatorii, cu 6 săli de operaţie, faţă de numai 3 actuale, şi cu 2 sectoare specializate în tratamentul pacienţilor imunosupresaţi care necesită transplanturi de măduvă osoasă şi care vor fi izolaţi de agresiunile microbiologice ale mediului prin moderne clopote etanşe, precum şi, în premieră, cu o secţie de oncologie pediatrică. Personalul, compus din 1400 de cadre sanitare, din care 200 medici (dublu faţă de schema prezentă), va asigura o calitate sporită a actului medical. Înzestrarea tehnică va fi la nivelul marilor centre similare din lume. Medicii vor avea la dispoziţie 4 aparate sofisticate de cobalto şi electronoterapie pentru cele mai moderne tratamente radiologice, spaţii speciale pentru terapia cu ace radioactive, secţii de medicină nucleară, un computer tomograf şi un ecotomograf ce vor lărgi aria de depistare a modificărilor patologice. Cercetătorii vor beneficia de serviciile microscopului electronic, ale termografelor Mogoş, ale beta şi gama counterelor ce vor putea repera cu precizie izotopii introduşi în celulele afectate.

Parcurgem culoarele luminoase şi spaţioase ale clădirii aflate în faza de finisare. Totul e placat cu ceramică şi faianţă bleu, vernil, bej. Intrarea şi holurile vaste, marile coridoare subterane, buncărele cu circuite de televiziune şi aparatură de cel mai înalt nivel tehnic — totul respiră noutate extremă. „Sîntem pregătiţi să dăm, în curînd, bătălia cu boala de pe noi poziţii şi cu noi mijloace — ne spune directorul ştiinţific, Constantin Truia. De altfel, centrul de iradiere deja funcţionează, cu un cobaltotron şi un accelerator de particule".

Începe o nouă ofensivă împotriva cancerului! Mult succes!

FLORIN CONDURĂŢEANU

Ritm constructiv intens pe şantierul noului aşezămînt al sănătăţii (imaginea din stînga)

În noul institut se lucrează deja cu o seamă de aparate complexe (în imaginea de alături: acceleratorul liniar Nevatron 77)

repere

repere

repere

Viitorul Institut Oncologic de la Fundeni va însemna, printre altele:

- **O policlinică (inexistentă în actualul Institut Oncologic) cu 3 etaje, în care se vor face, zilnic, 900 de consultaţii şi tratamente;**
- **O bază clinică formată din 3 corpuri de clădiri cu cîte 7 etaje, însumînd peste 500 de paturi, în saloane de 2—3 persoane (faţă de o singură clădire cu 350 de paturi, dispuse în saloane de peste 10 locuri, existentă în actualul institut);**
- **6 săli de operaţie (faţă de numai 3 în institutul actual);**
- **1 400 cadre sanitare, din care 200 medici (faţă de 760 cadre sanitare, din care 82 medici, care funcţionează în institutul de azi);**
- **un centru special de iradiere, cu 4 cobaltoroane şi acceleratoare de particule (faţă de 2 aparate aflate în prezent în dotare);**
- **O secţie de cercetare cu 250 de specialişti (cu 100 mai mulţi ca azi)**

O bătălie ce-şi sporeşte sorţii izbînzilor

Adok, robot-„menajeră" din ultima generație. În dreapta, micul robot Bob X A, capabil să recunoască obiecte purtătoare de „cod optic" și să deplaseze sarcini pînă la 8 kg.

ELECTRONICA LA DOMICILIU

Este oare posibil – se întreabă de mai multă vreme specialiștii – ca robotul să-și capete autonomie de mișcare și de „gîndire", să devină cît mai „inteligent"? Ultimele realizări în domeniu par a confirma acest lucru. Un robot „inteligent" nu este un simplu automat programat, deoarece el trebuie să „știe" să-și coordoneze mișcările și să efectueze operațiuni logice. Unii roboți pot, conform programului, să parcurgă un anumit itinerar. Dacă întîlnesc un obstacol neprevăzut, pe care îl detectează cu ajutorul senzorilor de ultrasunete cu care sînt dotați, se opresc și caută o posibilitate logică de a-l ocoli. Alții, executînd ordinele verbale, pot apuca cu delicatețe obiecte fragile sau să întoarcă paginile unei cărți. Un creier electronic cu o programare sofisticată le va da posibilitatea să ia decizii și chiar să tragă învățăminte din propria lor experiență. Deci se pot „autoeduca". Pentru început, această categorie de roboți mai pot să aprindă și să stingă lumina, în funcție de luminozitatea zilei, să deschidă sau să închidă ușile, să formeze un număr de telefon pentru a anunța pe proprietar sau poliția că ceva nu este în regulă acasă. O altă generație este cea a roboților casnici, care vor putea să mînuiască aspiratoare, să lustruiască mobila, să spele geamurile, să execute multe alte treburi domestice, devenind într-un viitor apropiat tot atît de utili, în gospodărie, ca și frigiderul sau mașina de spălat rufe. Cercetările pentru crearea unor roboți din ce în ce mai „inteligenți" se fac pe bază unui program internațional, „Robots autonomes multiservices", la care s-au afiliat mai multe țări. În Japonia se estimează că, în următorii 3-5 ani, 55 la sută din producătorii mici și mijlocii se vor echipa cu roboți „inteligenți", în vederea realizării unor produse de mică serie.

— E adevărat, ca volum de lucru robotul ăsta înlocuiește munca a 50 de funcționari, dar pentru întreținerea lui a trebuit să angajăm peste 40 de tehnicieni...

Ca urmare a cercetărilor întreprinse au și început să apară roboți din această categorie. Robotul francez „Hilare" se deplasează, aflăm, prin „propriile sale simțuri". El „vede" (prin intermediul unor camere de televiziune), „recunoaște" și poate manipula obiectele care i-au fost indicate (pe baza unei „liste de contururi", care i-a fost înregistrată în memorie pentru a alege mișcările și deplasările cele mai economice în vederea rezolvării „problemelor" ce s-au ivit). Robotul californian „Mark" poate mișca ochii, buzele și capul în funcție de situațiile ivite, iar cu ajutorul unei măsuțe rulante îi poate servi pe cei așezați la masă. „Hero 1" (Heath Educationnal Robot) recunoaște 256 sunete de intensități sonore diferite și poate pronunța 256 cuvinte, prin intermediul unui sintetizor. Înalt de 50 centimetri și greu de 17 kilograme, el se poate deplasa cu viteza de 83 centimetri pe secundă. „Hero Junior" spune propoziții simple, recită poezii, cîntă și se plimbă, scoală copiii din somn și amintește proprietarului agenda de lucru a zilei. Robotul „Bob", înalt de 90 centimetri și greu de 18 kilograme, localizează obiectele, poate urca și cobori scările și își încarcă singur bateriile la priza electrică din cameră. Poate deosebi oameni și animale de obiecte, deci poate detecta pătrunderea unui intrus în casă. Pe cele două brațe ale sale poate duce o tavă. Poate și vorbi. Avînd un „creier" mult mai dezvoltat decît al altor roboți și o memorie bună, „Bob" este un fel de „geniu" printre semenii lui. Cercetările în curs de efectuare vor aduce, desigur, multe alte surprize în acest domeniu.

ALFRED DAMASCHIN

Corul de cameră al copiilor Școlii nr. 5 din Zalău - laureat al marelui festival

CÎNTAREA ROMÂNIEI

Instituit din inițiativa secretarului general al partidului — și desfășurat sub veghea sa strînsă, care, ca în toate domeniile creației naționale, inspiră și potențează, mereu, noi și grandioase împliniri — Festivalul Național „Cîntarea României" — festival al muncii, creației tehnice, științifice și cultural-artistice, ajuns azi la a șaptea ediție — s-a revelat, pe parcursul anilor, ca un fenomen de amplă dimensiune și de profundă semnificație. Investit de ilustrul său autor cu misiunea — de veritabilă relevanță istorică — de a identifica, mobiliza și pune în operă toate sursele și resursele de talent și vocație ale națiunii, înmănunchindu-le într-un unic șuvoi creator, marele festival s-a constituit ca o adevărată sărbătoare a spiritualității românești, restituind la întreaga lor strălucire valori făurite din veac și dinamizînd, cu o rară forță, demersul nou al, aportul geniului și cutezanței revoluționare a maselor la construcția culturală a României socialiste. Inedit model de abordare, concepere și realizare a creației tehnico-științifice și cultural-artistice ca operă a întregului popor, strîns legată de valorile etice ale muncii, „Cîntarea României" a devenit astfel acel larg și democratic cadru în care masele populare își îmbogățesc cunoașterea și își înnobilează spiritul, exercitîndu-și, programatic asigurat, dreptul participării active la creație, la îmbogățirea patrimoniului de valori al patriei.

SUNET ŞI RAZĂ DIN CONSTELAŢIA MARAMUREŞ

„Maramureş,
ţară veche,
Cu oameni fără pereche"
...O nestemată de preţ
- prin arta
sa străveche
şi pururi tînără
- în constelaţia
„Cîntării României".
În imaginea de jos:
unul din eroii
reportajului nostru,
pasionatul folclorist
maramureşean
Isidor Răpă,
de cinci ori
laureat al
Festivalului Naţional.

Din munţii de miazănoapte ai ţării aduc de fiecare dată impresii, amintiri care, cernîndu-se printre cuvinte, se petrec nevăzut, către altunde şi pentru altădată, pe cînd — în locul lor — capătă semn de rodire ecouri ale altor incursiuni la acele praguri de frumuseţe şi eternitate.

Este menirea, poate, pe care un suflet legat prin fiecare secundă a sa de acest amfiteatru al comorilor a căutat s-o surprindă, deunăzi, în înscrisul titrat „Poarta vieţii", închinat cu căldură şi onestitate unui vestit meşter cioplitor al ţării de pe Mara, Iza şi Tisa, Gheorghe Borodi: *„Arbore milenar/ Arc de triumf al neamului meu!/ Poartă maramureşană!/ Cobor prin tine pînă la oasele dacilor/ - Şi dincolo de ele -/ Să dau Bună-dimineaţa Soarelui/ Care a adormit azi-noapte în rădăcini de izvor"...*

Peste cuvîntul astfel tipărit datorat profesorului Isidor Răpă, el însuşi pasionat animator şi purtător de gînd şi simţire maramureşeană, distins în cîteva rînduri, împreună

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

cu formaţii artistice săteşti, cu lauri ai „Cîntării României", simţim noi înşine cum această aleasă menire este purtată şi încredinţată — celor de azi şi celor ce vin deopotrivă — sub semnul măiestriei şi al autenticităţii de mii de oameni, prin al căror act de artă şi cultură Maramureşul se exprimă pe sine, o dată şi încă o dată, în mod exemplar. Din această ţară de imn şi regăsire de sine acest om îmi scria nu demult: „Aş fi foarte fericit să te acompaniez din nou în Maramureş — şi de ce nu şi în Oaş? Ei, Oaşul, a rămas în sufletul meu ca o stîncă! Primul diriginte la prima promoţie de absolvenţi ai Liceului din Negreşti; primul dirijor la prima formaţie corală a Căminului cultural Negreşti (astăzi Casa de cultură); primul culegător de folclor din Oaş care s-a străduit să adune nestemate într-o carte „Cîntece din Ţara Oaşului" (1960) şi, de ce nu, să-ţi mai reamintesc faptul că am fost primul ţipuritor din Oaş care am cîntat la radio şi mi s-au făcut discuri. Le ştii pe toate astea — dar m-am liniştit scriindu-le.

De 33 de ani trăiesc printre maramureşeni şi oşeni şi îi iubesc aşa cum îmi iubesc satul meu natal, Băişoara din Vîlcea. Este acelaşi pămînt sfînt românesc!"

Printr-o fericită extensiune, înţelegem azi, prin vatra de ţară unită în perimetrul spiritual al judeţului Maramureş, patru zone distincte, cu note specifice, cu atît mai strălucitoare cu cît se însoţesc cu altele pe măsura lor: Chioar, Lăpuş, Codru, Maramureş. Şi pentru că toate aceste spaţii, aducînd valori mereu tinere în Festivalul naţional „Cîntarea României", nu pot fi înţelese fără *spaţiul naşterii şi afirmării lor*, îl vom numi pe laureaţi pornind de la acesta.

(Continuare în pagina 100)

ŞTIINŢA ŞI TEHNICA PE PODIUMUL CREAŢIEI

Dintre sutele de mii de creatori în planul ştiinţei şi tehnicii, afirmaţi sub generoasele auspicii ale „Cîntării României", ne vom opri, în rîndurile care urmează, doar la 3 exemple — semnificative pentru chipul în care marele Festival naţional catalizează şi promovează valorile noului, implicîndu-se în devenirea patriei.

Expoziţia republicană „Cîntarea României" - 1987: instalaţie pentru sinteza metil-terţiar-butil-eterului. Autori: I.C.E.C.H.I.M. şi I.C.I.T.P.R.-Ploieşti

1. La Întreprinderea Electromagnetica din Bucureşti, inginerul Liviu Filippi a realizat o centrală telefonică electronică automată cu care a urcat pe prima treaptă a podiumului. Tînărul de 28 de ani, care încă din stagiatură a devenit şeful colectivului de hard-electronic, este ceea ce se numeşte un om inoculat cu microbul inovaţiilor. Nu vedea cu ochi buni că centralele pentru instituţii, de concepţie electromecanică, aveau unele dezavantaje care dădeau bătăi de cap. Releele lor cu lamele în mişcare prezentau o uzură prematură datorită frecării, materialele îmbătrîneau chiar la o vîrstă fragedă, iar praful şi descărcările electrice făceau să ajungă la coş contactele din metale preţioase. Şi-a amintit că pe diploma lui scrie electronist şi a conceput un alt tip de centrală telefonică, în anatomia căreia a grefat circuite integrate şi un microprocesor care formează un mic calculator. Dacă vechea aparatură era de dimensiunile unei biblioteci, cea nouă este cît un televizor Sport. Cîştigul nu este numai de design, ci şi de reducere cu 80% a consumului de metale speciale ca aluminiu, cupru, argint etc. În plus, alimentarea se face direct de la priză iar energia înghiţită este de două ori mai puţină. Centrala electronică e modulabilă, flexibilă, ştiind să facă multe şi să îmbrace diferite haine de lucru după necesităţi: asigură apelul pentru 20 de linii interioare şi pentru 4 joncţiuni cu exteriorul. Este mult mai „deşteaptă" decît centrala standard. Fiind dotată cu memorie şi hrănindu-se cu programe, ea îţi poate aminti la oră fixă că ai ceva în program, i se pot imprima în mintea ei cibernetică numere de telefon pe care le formează singura şi poate servi la tele-conferinţe. Centrala electronica se fabrică acum în serie cu o productivitate de 4 ori mai mare, pentru că ea înseamnă, pînă la urmă, şi o modernizare a fluxurilor tehnologice de la Electromagnetica. Cînd, su-

(Continuare în pagina 100)

SUNET ȘI RAZĂ DIN CONSTELAȚIA MARAMUREȘ

(Urmare din pagina 99)

ARDUSAT

„Cîntarea României" la Muzeul satului și de artă populară

Bărbatul sub a cărui privire blajină și baghetă ageră se trezesc izvoare de taină și izvoare de clocot, și izvoare de soare topit peste merii în floare și poienele primăvăratice, și-a dăruit Corului din Ardusat și celor din încă 2—3 localități învecinate — Finteușul Mare, Valea Chioarului ș.a. — suflet din sufletul său, sau mai degrabă suflet din sufletul neamului său, suflet din dorul de libertate și demnitate al acestui pămînt, așa cum spun liminar unele dintre cele mai frumoase versuri cîntate vreodată de un cor de țărani.

Domiciliat, ai zice, pe maiestuoase aripi ale cîntului, fiu al satului — prin miile de legături și drumuri bătute săptămînal între bibliotecă județeană, al cărei venerabil director este, și repetițiile la căminele culturale sătești — Valentin Bănțan s-a contopit într-atît cu cîntul și interpreții între care își seamănă anii încît mărturia lui de credință — izvorîtă din însăși condiția sa de slujitor al oamenilor, cu cartea și căldura vocii omenești — oferă o identitate aparte însăși condiției de laureat.

În răstimpul acestei veri l-am ascultat vorbindu-mi despre ei, ca despre purtătorul unei meniri de mare profunzime, pe un alt mare dirijor al acestui final de veac românesc, Marin Constantin. Apoi, am petrecut tulburătoare momente ca auditor al prezenței corurilor sale în faza finală a „Cîntării României". La un interviu pe care — în zorul cascadei interpretărilor de concurs — nu i l-am putut lua atunci, dirijorul încă o dată laureat avea să-mi răspundă, cîteva săptămîni mai tîrziu mie și participanților la Congresul Educației Politice și Culturii Socialiste, prin emoționantul său cuvînt rostit atunci: *Mișcarea corală are o veche tradiție în Maramureș, constituind una din formele prin care, în vremuri de res-*

ȘTIINȚA ȘI TEHNICA PE PODIUMUL CREAȚIEI

(Urmare din pagina 99)

La expoziția republicană a marelui festival - 1987

nînd la telefon o întreprindere, vom vorbi „dintr-un foc" și nu vom nimeri aiurea, la alte interioare, sau nu ne va orăcăi în ureche antipatica „muzică" de ocupat, să ne amintim că tînărul specialist Liviu Filippi și colegii lui au construit o „telefonistă" care greșește de 10 ori mai puțin decît cea mai în vîrstă.

2. Premiul II a obținut și inginerul Manole Maier de la IMUAB pentru mașina sa de rectificat filete. Un neavizat s-ar putea mira de acest succes, deoarece șurubul este prima literă din alfabetul mecanicii și el se rectifică de cînd lumea. Numai că utilajul conceput de specialiștii români prelucrează șuruburi cu bile, de mare complexitate, iar această operație o execută cu mare finețe și precizie. Ideea a pornit de la faptul că secția era aglomerată de prea multe comenzi de astfel de șuruburi speciale ce se executau cu mașini de import. Se putea încerca copierea acestor utilaje din vest. Dar inginerul Manole Maier n-a fost de acord și s-a gîndit să le îmbunătățească acestora chiar principiul de funcționare, căci acționarea hidraulică cu ulei ce varia ca vîscozitate conducea la dese defecțiuni. Nu s-a inhibat la ideea că ele fiind produse de firme cu renume nimic nu poate fi corectat. Avînd alături pe lăcătușul Constantin Dogaru, artist în montaje, a pus la punct un nou utilaj ai-

sărbătoare a spiritualității noastre

triște, s-a întărit conștiința națională. Cîntece vechi, revoluționare, cu versuri de neuitat, de o mare forță emoțională, cum sînt: „În țara noastră românească/ Vrem înșine stăpîni să fim/ și stăpînirea scumpei patrii/ cu nimenea să n-o-mpărțim.// Și peste veacuri noi, românii, / La nimeni fruntea n-o plecăm,/ Iar din moșia strămoșească/ Noi nici o brazdă nu cedăm/" au dăinuit peste ani tocmai prin frumusețea și expresivitatea lor, fiind prezente și astăzi în repertoriul multor coruri din țară. De asemenea cîntece avem nevoie, cu versuri care să sensibilizeze suflete, să înflăcăreze conștiințele...

Confesiune sau izvor? În cuvîntul celui care, în tăcere, ridică spre vibrație tulburătoare glasuri și vîrste ale Maramureșului, trăiește ceva din însuși destinul rapsodic al acestor pămînturi.

GÎRDANI

Un dascăl — și în jurul lui alți dascăli, practic întregul corp profesoral al unei școli speciale din Gîrdanii Maramureșului — poartă de mai mulți ani un dialog insolit cu făptura plină de vervă sau alean, neîncăpătoare în tiparele austere ale spectacolului unui teatru orășenesc, al teatrului popular. Cei care i-au urmărit pașii și măștile, răbdătoarele investigații și îndelungatele repetiții, au înțeles cum se șlefuia aici, sub privirile admirative ale spectatorilor și teatrologilor, un adevărat diamant viu, ale cărui carate se contopesc nerostit cu albastrul de cer și veșnicia de porți și de datină a Maramureșului.

Ctitorit prin 1970 și purtat prin anotimpuri de frumusețe îndeosebi ca teatru folcloric, după 1977, el înseamnă pentru profesorul Traian Marinca o treaptă deosebită spre oameni, spre împlinirea vocației sale pedagogice și artistice. Această inițiativă frumoasă, avînd sprijinul celorlalți oameni de la catedră, a conferit Gîrdanilor o aleasă identitate culturală, consfințită printr-o suită de premii. O pulsație aparte, în noi nestemate, a tezaurului local de obiceiuri, colinde și mituri, firesc înfrățite cu valurile eterne ale întregii noastre culturi populare. De la contemplație la acțiune, de la valorificare la creație, drumul prin ani al acestor „dascăli cum alții nu-s" se însoțește cu o experiență către care îndreptăm gînd curat și cald, de considerație, mulțumindu-le pentru farmecul ce l-au redescoperit și l-au împărtășit altora, din cuvîntul, sufletul și culorile Maramureșului.

Astfel, *Cîntare bradului, Colinda cerbului, Meșterul Manole, Miorița, Mă luai, luai* înseamnă pentru noi altfel de porți, ale aceluiași pămînt de la miazănoapte, dincolo de care dăm cu tîmpla, cu privirea și respirația, de-a dreptul în condiția-alfa a dăinuirii și neodihnei căreia Teatrul din Gîrdani ne însumează cu nobilețe și generozitate.

MIHAI NEGULESCU

---

căutat dintr-un ingenios lanț cinematic cu mișcări de rotație și translație și un sofisticat disc abraziv cu profil memorat. Mașina made in Romania este de vîrf mondial, productivă și fiabilă, automatizată și cu consum mic de energie, poate rectifica șuruburi-gigant de 10 metri și a înlăturat dezavantajele celei străine. Aflat în prag de pensie, Manole Maier putea sta liniștit, dar pasiunea lui de-o viață de a explora noul nu i-a dat pace. Și iată că în loc să se cheltuiască o jumătate de milion de dolari pentru un utilaj importat, din gîndirea românească a prins contur unul superior calitativ. Firesc, a fost distins în marea competiție a ideilor îndrăznețe care e Festivalul național „Cîntarea României".

3. În țară, dar și în multe colțuri ale globului, apicultorul Nicolae V. Ilieșiu se bucură de renumele și prețuirea cercurilor științifice în calitatea sa de creator al celui de al optulea produs al stupului. În fapt, acest patent al naturii există de cînd au apărut pe lume coloniile de albine, dar un singur om, și acesta este compatriotul nostru, a descoperit că în larvele de trîntori (recoltate într-o anumită perioadă a evoluției lor) se află un veritabil depozit de principii active, vitamine, enzime și alte substanțe cu efecte terapeutice. Așa s-a născut Apilarnilul, medicament, biostimulator, hepatoprotector, excelent remediu împotriva afecțiunilor sistemului nervos. Produsul a fost onorat cu premiul II la Festivalul național „Cîntarea României", ediția 1986. Prin triturarea și liofilizarea larvelor de trîntori, Nicolae V. Ilieșiu și colectivul său de colaboratori au izbutit să realizeze în decursul anilor o veritabilă familie de preparate. Între acestea: articole cosmetice, produse antitabagice, de corectare a asteniei sexuale etc. Invenție și descoperire în egală măsură. Apilarnilul a făcut obiectul unor comunicări la diverse întruniri internaționale (cînd nu puține firme străine și-au exprimat dorința de a-l achiziționa), iar de curînd, la Varșovia, filmul documentar închinat Apilarnilului a fost onorat cu premiul I și medalia de aur. Pe baza unor noi investigații, finalizate și ele cu concursul generos al unor oameni de știință din diverse domenii de activitate, apicultorul Nicolae Ilieșiu este pe punctul de a breveta noi remedii naturale, obținute la fel din nesecatul izvor de sănătate care este colonia de albine.

FLORIN CONDURĂȚEANU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

CĂLUȘARII

...o străveche metodă terapeutică?

Despre dansul călușarilor s-a scris mult, au făcut-o în opere mai vechi sau mai noi etnologii, istoricii, folcloriștii și oamenii de litere. O primă descriere aparține domnitorului Dimitrie Cantemir, marele cărturar moldovean fiind deopotrivă și cel dintîi care notează nu numai frumusețea și originalitatea dansului, ci și valoarea lui terapeutică (despre care vom vorbi mai jos). Printre lucrările mai recente amintim cartea lui Ovidiu Bîrlea („Eseu despre dansul românesc", 1982) în care autorul, prezentînd, între altele, acrobatica, mimica, teatralitatea, recuzita și ritmurile caracteristice dansurilor tracice, ajunge la concluzia că toate acestea pot fi regăsite și în performanțele călușarilor. Un alt cercetător, Horia Barbu Oprișan, ajunge și el, ca mulți alții, la concluzia că obiceiul călușului stăruie în folclorul național de mai bine de 2000 de ani.

În legătură cu toate acestea, o mai veche colaboratoare a revistei noastre, Nineta Crainici, cercetătoare în biologia creativității, ține să remarce faptul că, în cele mai dese cazuri, autorii acestor studii au fost tentați să întrevadă în originea străveche a dansului numai ceremoniile, incantațiile și ritualurile magice practicate de populațiile autohtone din perioada Daciei preromane. Acest lucru a făcut ca unele observații privind virtuțile terapeutice ale dansului să treacă neobservate. De această soartă au avut parte - apreciază interlocutoarea noastră - chestionarele întocmite de B.P. Hașdeu și N. Densușeanu, în cuprinsul cărora au fost relevate scopurile tămăduitoare ale călușului. Din cele mai vechi timpuri și pînă de curînd, continuă cercetătoarea, călușarii au fost un fel de **dansatori-sanitari**, care, în grupuri impare, dezinfectau casele oamenilor, ungîndu-le la toate încheieturile cu zeamă de pelin, usturoi și leuștean, alții îndeletnicindu-se cu redresarea suferințelor psihice și neurologice, înviorînd sănătatea celor sănătoși în apropierea solstițiului de vară, perioadă cînd organismul se îmbolnăvește mai ușor, date fiind condițiile specifice ale presiunii atmosferice. Stegarul grupului a purtat de altfel, pînă de curînd, un băț încrustat cu o spirală dublă solenoidală, repetată ornamental, bățul avînd prinse în vîrf elemente vegetale vindecătoare, precum și panglici, clopoței etc. Încrederea poporului în călușari a fost atît de mare încît bărbații și femeile se prindeau în jocul lor, iar copiii erau ținuți în brațe și „jucați" pentru a ajunge puternici și sănătoși. De reținut, de asemenea, că vătafii dețineau anumite secrete de medicină populară pe care nu le transmiteau decît unor urmași discreți, demni de încredere.

Vreme de un deceniu, Nineta Crainici (preocupată în mod constant de cunoașterea și reevaluarea medicinei populare) a studiat obiceiurile călușarilor, desprinzînd, în baza unui vast material informațional, elementele terapeutice mascate de cinematica coregrafică. Observațiile au făcut obiectul unui studiu și chiar al unui program de exerciții fizice, acestea din urmă - susține autoarea - demonstrîndu-și pe un număr mare de pacienți valoarea curativă.

- Eu rămîn la credința - mărturisește Nineta Crainici - că la început, cu mii de ani în urmă, sau poate și mai tîrziu, călușul a constituit în exclusivitate o metodă empirică de tratament. Călușarii de azi nu mai știu acest lucru, ei au învățat mișcările de la strămoșii lor. Modul în care, de pildă, are loc apucarea brațelor și mîinilor în dansul colectiv are evidente efecte terapeutice. La fel și „ponturile" (bătăile) pe coapse, gambe și glezne.

Toate acestea produc modificări echilibrante la nivelul circulației periferice superioare, precum și importante modificări ale circuitelor electrodermale, verificate electronografic. Un aspect deosebit de seducător îl au strigăturile, în special cele

ÎN CONCURS

Un original și plin de prospețime concurs interjudețean al formațiilor de călușari, desfășurat sub egida „Cîntării României", a adunat în vara asta, la Caracal, numeroși virtuozi ai dansului, într-o suită de spectacole care s-au bucurat de un viu succes.
(Fotografii de PAUL AGARICI)

maramureșene, care excelează printr-o anumită ritmică și interiorizare. Așa este strigătura în ritm tărăgănat cu sunet „glissando" de jos în sus în falset „aai" sau „ţura". Fenomenul fiziologic este atît de perfect încît unii pedagogi îl folosesc pentru corectarea vocilor. Intonarea cu accent pe tonică favorizează nu numai închiderea glotică dar și antrenarea corectă a coloanei de aer expirat, benefică pentru emisiunea vocală și funcția respiratorie.

- În ce constă metoda dumneavoastră?
- Ea face parte din sfera largă a exercițiilor fizice, dar folosește mișcări inspirate din dansul național, în special din cel al călușului. Programul acesta a fost aprobat de Ministerul Sănătății. Este vorba de o gimnastică ritmică, predominant respiratorie, foarte potrivită pentru a fi folosită în scop profilactic, pentru refacere și recuperare. Paralel cu mișcările se execută și diverse strigături folclorice ce au rolul de a amplifica efectul expirator. Procedeele se aplică după o prealabilă educație fonorespiratorie, în scopul valorificării optime a funcției alveolare și electromagnetice pulmonare, pentru oxigenarea creierului și a întregului organism. Exercițiile cu bastoane călușărești, așezate pe umeri sub ambele axile (subsuori), cu sprijin în genuflexiune, impun menținerea posturii corecte a toracelui, abdomenului, potențînd funcția diafragmatică abdomeno-latero-dorso-lombară ca susținere în vorbire, cînt, efort intelectual și fizic. „Plimbarea" din momentele intermediare figurilor se folosește ca procedeu de refacere. Pozițiile ciobănești ergonomice de odihnă au capacitatea de refacere a funcțiilor cardio-respiratorii și influențează pozitiv refacerea capacității cardio-respiratorii. Călușul este un mod ideal de adaptare a respirației corecte la efort fizic, deoarece și ritmul muzical în tonalități majore aduce un plus de aport energetic echilibrant. După observațiile mele, mișcările împrumutate din dansul popular românesc sînt mai apropiate de nevoile biologice ale organismului decît exercițiile fizice clasice. Este, desigur, o părere personală. Mă încumet totuși să răspund celor care ar pune la îndoială această afirmație, amintind că elementele terapeutice ale călușului au fost probate vreme de 2000 de ani, în timp ce gimnastica pe care o cunoaștem nu are decît o vechime de 200 de ani.

LIVIU TIMBUS

repere pe o hartă a sănătăţii I. O. M. C.

Spitalul de pediatrie „Emilia Irza" nu mai are nevoie de prezentări. Puţină lume ştie însă că pe această prestigioasă clinică universitară de pediatrie este grefat **Institutul pentru ocrotirea mamei şi copilului**, sau, pe scurt, I.O.M.C., institut care, de aproape patru decenii, coordonează, practic, activitatea naţională de asistenţă medicală în acest domeniu.

Înfiinţat în 1949, I.O.M.C. va fi reorganizat în 1974, pe o structură ce se păstrează şi în prezent, cu secţii clinice de obstetrică-ginecologie şi nou-născuţi, ca şi de fiziologia copilului, alături de care funcţionează cinci colective de cercetare. Specialişti în obstetrică-ginecologie, pediatrie, neuropsihiatrie infantilă, endocrinologie, oftalmologie, ORL lucrează, în echipe multidisciplinare, alături de psihologi, sociologi, logopezi, echipe ce constituie prima garanţie a calităţii speciale a actului medical în această instituţie.

Unei maladii cu etiologie şi forme de manifestare complexe nu-i poţi stabili diagnosticul şi tratamentul decît într-o echipă multidisciplinară, care face posibilă o investigaţie şi o intervenţie promptă — ne spune dr. Alin Stănescu, gazda noastră la I.O.M.C. Este principiul care guvernează şi munca de îndrumare metodologică desfăşurată la nivelul ţării de specialiştii acestui institut, constituiţi în brigăzi formate din pediatri, obstetricieni, psihologi, sociologi — formă prin care se asigură realizarea unei conduite unitare în asistenţa medicală de profil, elaborarea de metodologii şi protocoale noi de diagnostic şi tratament, ca şi un control eficient al modului de desfăşurare a asistenţei medicale la nivel naţional.

O temă prioritară abordată de cercetarea desfăşurată în institut o constituie stimularea alimentaţiei naturale. Prioritatea temei este explicată de faptul că şi la noi, ca de altfel în întreaga lume, anii din urmă au marcat o scădere îngrijorătoare a proporţiei sugarilor alimentaţi natural, cu efecte nedorite asupra stării de sănătate a acestora. Ca şi studiul privind stabilirea factorilor de risc în ateroscleroză la copii şi tineri, tema stimulării alimentaţiei naturale a fost contractată şi de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, rezultatele şi soluţiile propuse de specialiştii români fiind considerate deosebit de valoroase şi urmînd a fi propuse de organi-

zație și altor țări. Apoi, nu trebuie uitat nici o clipă că primă cauză a morbidității și mortalității infantile o constituie afecțiunile aparatului respirator. Firesc, deci, amplul program de cercetare în acest sens, desfășurat, de patru ani, sub numele de cod ARIADNA, în șapte centre pilot, cu colaborarea clinicilor universitare din Cluj-Napoca și Timișoara. Cercetarea se va finaliza cu realizarea unor protocoale standardizate de prevenire, diagnostic și tratament, ce vor deveni metodologii pentru întreaga țară. Mai amintim, dintre cercetările în curs de desfășurare, Programul de educare a femeilor pentru apărarea propriei sănătăți, prin depistarea precoce a unor maladii proprii femeilor, și Programul educațional pentru prevenirea paradontopatiilor și cariilor dentare la copii.

Rod al aceleiași complexe munci de cercetare, privind, de astă dată, alimentația sugarului și a copilului mic, temă abordată în colaborare cu institute de cercetare din Ministerul Industriei Alimentare, Institutul de chimie alimentară și Institutul de cercetări pentru valorificarea legumelor și fructelor, în ultimii ani au fost elaborate formulele unei largi game de alimente pentru copii — piureuri de legume, de fructe, amestecuri (legume cu carne, legume cu fructe), ca și o serie de produse lactate precum Lacto I și II, Acidolact, Dispeptolact, Materna O și Lactofort — acesta din urmă, un aliment-medicament destinat copilului bolnav sau convalescent de boli digestive acute, realizat în colaborare cu Facultatea de chimie alimentară din Galați.

De-a lungul anilor au fost tipărite — pentru informarea specialiștilor, dar și a publicului — o serie de „scrisori metodologice", abordînd probleme de profilaxie, diagnostic și tratament în pediatrie, ca și probleme de alimentație rațională a femeii gravide și a copilului. În același timp, trebuie remarcat faptul că pe o mare parte a titlurilor din literatura de specialitate, interesînd deopotrivă medicii pediatri și părinții, întîlnim numele specialiștilor de la I.O.M.C. Amintim numai lucrările aparținînd profesorului Mircea Georgeneanu, directorul institutului, „Elemente de nutriție pediatrică", „Bolile ereditare în pediatrie"; apoi cea intitulată „Mama și copilul", socotită carte de căpătîi pentru mamele de toate vîrstele, lucrare ce este rodul vastei experiențe a doctoriței Herta Căpraru și a soțului său, medicul Emil Căpraru. Lista ar putea continua pe pagini întregi. Ne oprim însă aici.

Așa cum ne spunea doctorul Alin Stănescu, toți medicii institutului sînt, în egală măsură, și metodologi, și cercetători. Statutul social actual al pediatriei în România a impus această realitate complexă a profesiei de medic pediatru, ca și existența unui mare institut național pentru ocrotirea mamei și copilului — punct de reper esențial pe harta sănătății.

ROXANA PAICU MANOLESCU

flacăra rebus

O, TEMPORA... □

ORIZONTAL: 1) Fără durabilitate în timp (fem.) - Îi sînt lunile numărate... înainte de naștere. 2) Cel mai bun rezultat din toate timpurile - Intervin la sfîrșitul zilelor. 3) Corp de legi! - În același timp. 4) Timp local decalat cu 12 ore înaintea timpului solar mijlociu - Aparține pentru scurt timp. 5) Așternut pe timp de iarnă - Zorit în extremis! - Termen, redus! 6) Timp cuprins între naștere și moarte. 7) Perioada marilor împliniri - Zeu egiptean care avea două bărci, una pentru zi, alta pentru noapte - Grăbit în situații limită! 8) Secundar central! - Actualitatea la zi - Fundul clepsidrelor! 9) Din timpuri străvechi (fem.; pl.) - Stil de... epocă. 10) Indică timpul (pl.) - Dune în Sahara. 11) Apărut într-un minut! - Ceasul cel mare. 12) O sută într-un veac - Vreme nefavorabilă.

VERTICAL: 1) Timpuriu - În prezent. 2) Ansamblul condițiilor externe invariabile care, pentru un anumit interval de timp, determină funcționarea unui sistem tehnic - Anunță un timp ploios... tare. 3) Din trecut! - Timp de odihnă. 4) Vremea coasei - Acompaniament muzical vocal. 5) Radical organic - O groază de timp (pl.). 6) Republica Democratică Madagascar (sigla) - Perioadă de lucru - Ora de începere a unei noi zile. 7) Intervin o dată cu trecerea timpului - Cuneiformă babiloniană. 8) Sublocotenent (abr.) - Durată în cele din urmă! - Ore! 9) Mică de ani - Îi dorim să fie alături de noi tot timpul! 10) La intervale mari de timp - Presat de timp. 11) Perioada celor mai frumoși ani - Antrenat într-o dispută de prioritate temporală... cu găina (pl.).

Dicționar: TER, DRE, ABO, ARIL, ILU.

STELIAN RADU CACUCI — Timișoara

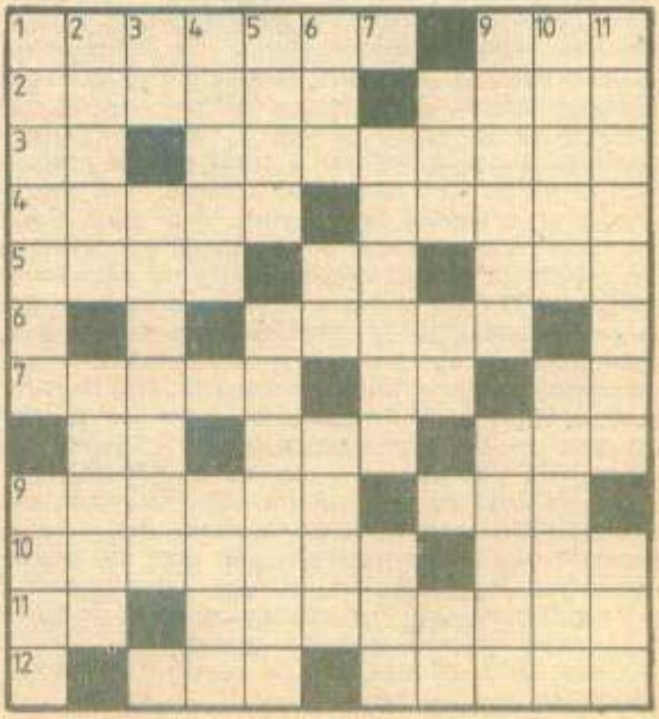

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

Cel mai bătrîn vatman din București

„Am simțit totdeauna orașul cu pasul, deși 40 de ani nu m-am dat jos din tramvai"

Omul este mărunțel de stat și atent la tot ce se întîmplă în jur. Îl vizitasem cu o zi înainte, i-am spus ce vreau și mi-a răspuns: E în regulă, mă pregătesc. Mă așteptam să aibă un fel de jurnal, ziare din acel timp. Da de unde! Mi-a explicat mai apoi în ce a constat pregătitul: M-am gîndit, dom'le, mi-am scormonit mintea, amintirile sînt toate aici (și-mi arată fruntea). Singurele lucruri scrise sînt două cărți; firește, nu le-a scris el; două cărți la care ține ca la ochii din cap, pentru că, fără să povestească despre el, se regăsește în multe pagini. Este vorba de cele două cărți superbe privind istoria Bucureștiului: „Istoria Bucureștiului" *de Constantin C. Giurescu și* „Din Bucureștii de altădată" *de George Potra. Cărți despre care crede că nu trebuie să lipsească din casa nici unui bucureștean. L-am suspectat o clipă că îmi pregătise „amintiri" din cele două volume, m-a simțit însă și m-a liniștit: ce-i al meu, e al meu. Cărțile sînt ca o gimnastică de întreținere, pentru că iubesc tare mult orașul acesta pe care l-am străbătut și călare, și pe jos. Călare e un fel de a zice, pentru că, la tramvaiele cu cai, el n-a fost decît încasator. Ajunși aici se cuvine să spunem că se numește Dumitru Gogoț, în vara asta a împlinit 84 de ani și este cel mai bătrîn vatman pe care-l cunoaște istoria ITB-ului. A venit în Capitală din comuna Făgețel-Olt, exact în ziua în care ziarele anunțau mare, pe pagina întîi, prima cursă aeriană din aviația noastră civilă, înființată chiar în acel an, cursa București-Paris. Istorie nu fac, zice, pentru asta sînt cărți, dar lucruri care nu încap în istoria scrisă tot mai sînt de povestit.*

- Deci, cînd ați venit dv. la tramvaie, Dumitru Gogoț?

— Mie, la STB, toți îmi spuneau Mitică, la ITB, nea Mitică. La tramvaie am venit în 15 august 1922. Era o căldură de înnebuneau caii, curgea apa de pe ei, la Uranus, cînd trebuiau să urce dealul. Erau niște cai mari, buni, care se schimbau din trei în trei ore. Nu eram manipulant, adică vizitiu, ci încasator, mă țineam cu o mînă și dădeam bilete cu ailaltă. 15 bani biletul.

- Pe ce linie?

— Eram pe traseul 8, de la Bulevardul Bonaparte, azi Ilie Pintilie, pînă la Fabrica de bere GIB, din Izvor. Îl făceam cam în 40 de minute.

- Și pe Uranus?

— Acolo era altă linie, tramvaiul 7. Înainte de a urca panta, niște băieți, copii încă, înaintași se numeau, așteptau cu alți cai care îi ajutau pe ceilalți. Urca tramvaiul, apoi ei coborau cu caii de urcuș și așteptau din nou jos. La fel era și pe linia 10, de la Șerban Vodă spre Bellu.

- Cam la cît timp venea un tramvai?

— La 10 minute. Erau mai tot timpul pline, mergeau oamenii și pe scări, și pe tampoane.

- Boală veche, deci?

— Ei, da; dar ce, crezi că avea viteză? Îl luau unii din mers și coborau la fel, iar destui îi opreau cum oprești o rată.

- Între ce ore circulau tramvaiele?

— Între 6 și 10 seara. Apoi se retrăgeau la depouri, unde erau și grajduri, adică și electricieni și mecanici, dar și potcovari.

- Vatman cînd ați devenit?

— Doi ani mai tîrziu, în 1924. Sosiseră vagoane noi — Thompson — elegante, atrăgătoare. Am făcut o școală de 15 zile cu de toate, învățam și cum se conduce tramvaiul, dar și cum se circulă. Dacă învățai bine, n-aveai probleme, nu

O întreagă istorie a Bucureștilor, legînd – prin amintirile interlocutorului nostru – două capete ale vremii, nu chiar atît de îndepărtate între ele precum s-ar părea: de la tramvaiul cu cai la tramvaiul de azi

era greu. Un lucru era sfînt: itinerarul. Îl respectam ca pe mama. De altfel, erau și o sumedenie de controlori de circulație pe traseu. Cum te prindeau cu o întîrziere de care erai vinovat, îți făceau raport și primeai mai puțini bani.

- Dar controlori de bilete erau?

— Erau, dar amenda era mică, te mai puneau să iei un bilet. Însă la tramvaiele cu cai își pierdeau mușteriii, fiindcă aceștia săreau din mers.

- Ce linie ai avut?

— Tramvaiul 16: Obor—Grădina Icoanei, Universitatea, Piața Unirii, Labirint și din nou Obor. Am stat mulți ani pe linia asta. Cînd au dispărut tramvaiele cu cai, în 1929, eram tot aici; linie mare, dificilă. Aveam un vagon modern, traseul era frumos, deși mai mult îmi plăcea traseul 5, de la Floreasca pînă la Piața Unirii. Traseele mai centrale aveau vagoane mai bune, celelalte aveau vagoane vechi. Cădeau compresoarele ca mușteie, de vechi ce erau, piesele de schimb nu prea existau, și atunci fiecare încerca să se apropie de un vagon ca lumea.

- Era greu la tramvaie?

— Greu. Întotdeauna a fost greu. Nu e pentru oricine să te scoli cu noaptea în cap, să fii atent în permanență, să nu te enervezi. Uite, pe perete e o diplomă. Am primit-o în 1930, citește ce scrie pe ea. (Citesc: „Pentru manipulanții și încasatorii de vagon cari s-au distins prin asiduitate la serviciu, atențiune încordată în conducerea vagoanelor și corectitudine". Este vorba de un tablou cu fotografiile celor mai buni manipulanți și încasatori pe anul 1929 ai Societății comunale a tramvaielor București — 100 la număr. Pozele sînt dispuse în jurul unei fotografii mari cu intersecția Academiei — Bd. Gh. Gheorghiu-Dej).

- Treceau tramvaie pe Academiei?

— Da, 15 și 20. Mă întrebai dacă era greu. Îți repet: era. Să-ți mai dau un exemplu. Pe lîngă tramvaiele statului, pe unele trasee funcționau și autobuze particulare. Niște hîrburi. Șoferii treceau pe lîngă noi, încasatorul striga prin stații: „urcați aici, numai patru lei biletul", și ne furau clienții. Concurență serioasă. Societatea i-a dat în judecată și prin hotărîrea tribunalului aceste mașini și șoferii lor au trecut la STB. Societatea n-avea însă ce să facă cu autobuzele; îți spun, erau niște rable; a fost obligată să le cumpere, dar, ca să-și scoată banii, ne-a reținut nouă cîte o sumă, lunar, timp de șase luni. Am dat, dar am scăpat de concurență. Contract de muncă am avut abia în 1928, după înființarea sindicatului nostru. Ce să-ți spun, cînd vizitiii făceau vîrsta de pensie, nefiind „bugetari" — cum le spuneau funcționarilor primăriei — nu primeau pensie. Abia după 23 August 1944 manipulanții și încasatorii au primit pensie. Atunci s-a introdus și statul pe scaun.

- Cum adică?

— Păi scaunul vatmanului a apărut tîrziu, prin '38—'39. Dar și atunci tot călătorii îl foloseau mai mult. De cînd s-au înființat tramvaiele, manipulantul a stat doar în picioare, n-avea voie altfel. Ce zic în picioare, într-un picior, cu celălalt bătea în clopot. În 1922, un singur om primise aprobare să stea jos, era un vizitiu, nu mai știu cum se numea, care se apropia de pensie, era și bolnav, și a făcut o cerere de stat jos.

- Cel mai bun tramvai pe care ați mers care a fost?

- Festival, apăruse la noi, în cinstea Festivalului tineretului de la București. Manipulanții stăteau în fotoliu. Parcă și orașul ți se părea altfel. Dar, ca un făcut, tot în picioare stăteam. Obișnuința. Nu știu dacă aș fi făcut altceva în viață, dar m-am obișnuit cu meseria asta și mi-a plăcut. Grea, ușoară, era prima mea meserie și uniforma de vatman mi-era dragă. Am stat tot în Tei și pe atunci. Tot cartierul îmi știa bucuria de a purta uniforma și duminica sau în zilele în care eram liber. Încolo, ce să-ți mai zic; mai mult decît un poștaș, am simțit întotdeauna orașul cu pasul, deși 40 de ani nu m-am dat jos din tramvai.

RĂZVAN BĂRBULESCU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

ȘTIINȚA în laboratoare și pe volutele fanteziei

Cît este fantezie în această imagine? Pe lespedea de piatră a sicriului enigmaticului „om din Palenque", descoperit de arheologul mexican Alberto Ruz într-o criptă ascunsă la 18 metri sub pămînt, figurează (ca în desenul stilizat, de mai sus) un personaj care comandă o navetă spațială, în poziția tipică a unui cosmonaut

• ESTE NEMURIREA UN DEZIDERAT POSIBIL?
• CUM VA IZBUTI MEDICINA SĂ IDENTIFICE PERSOANELE DE GENIU?

Lecturi vaste și o bogată experiență medicală, investigații de specialitate și observații de viață i-au permis doctorului **Andrei Boncea** să ajungă la cîteva concluzii originale privind microstructura și funcționalitatea organismului uman. Medic de țară (într-o comună din județul Argeș) și poate tocmai de aceea mai dăruit cărților și studiului euristic, interlocutorul nostru avansează cîteva ipoteze de lucru pe care le preluăm sub titlu de inventar. O facem conștienți că, în bătălia pentru adevăr, orice idee nouă are dreptul să intre în competiție. Cîte prezumții, bazate pe simple speculații raționaliste, nu au fost ulterior atestate prin descoperiri sau probe de laborator? De la Aristarc din Samos la Kepler și Ștefan Odobleja, istoria științei e plină de visători geniali. Va descoperi vreodată omul secretul tinereții fără bătrînețe și al vieții fără de moarte? Creșterea mediei de viață ar fi un prim răspuns, dar tot medicina se grăbește să adauge că, în ciclul ei natural, celula vie întîlnește un prag biologic care o obligă să reintre în circuitul materiei inerte. Interlocutorul nostru se arată însă mai optimist:

– Dorința de a nu muri niciodată, sosită din instinctul de conservare al individului, e foarte intensă la tineri și mai slab manifestată la bătrîni. Cuceririle actuale ale științei ne îndreptățesc să credem că acest deziderat va deveni realitate. Personal consider – în baza unei analize ponderovibratorii – că **gena letală** este un fenomen, nu o realitate structurală, și care își face apariția după un anumit număr de ani prin derepresare. Cu 20 de ani în urmă, un oncolog american, Leonard Hayflick, studiind culturi de celule somatice umane, a făcut observația că acestea se pot diviza nu mai mult de 50 de ori. Pe această bază a putut să determine cît mai are de trait o persoană, prelevînd de la aceasta celule și cultivîndu-le în eprubetă. El a indicat însă doar data aproximativă a morții, de aceea descoperirea lui nu a avut o valoare practică. Alți savanți au presupus existența unei celule letale, dar care nu a fost identificată pînă în prezent. Se mai știe apoi că medicamentele nu-și păstrează calitățile mai mult de doi ani, că au și ele o viață trecătoare, la fel ca și viețuitoarele, la care natura procedează în permanență la primenirea proteinelor. Toate acestea, la care se mai pot adăuga numeroase alte exemple, probează faptul că organismele vii au nevoie, pentru a supraviețui, de a-și păstra nealterat materialul genetic. La acestea, ADN-ul se găsește sub forma a două fire răsucite, fiecare bază azotată dintr-un fir avînd pe celălalt o bază complementară, astfel încît să se poată realiza aceeași greutate moleculară: 261 sau 262.

Dar natura nu poate realiza perfecțiunea. Cum poate ea inconștient – și știința în mod conștient – să remedieze deficitul în ceea ce privește greutatea moleculară? Terapia a propus totuși soluții: gerovitalul are greutatea moleculară 236, iar vibratoriu 236 în dublu (709.68). Aceeași greutate o are și acidul malic din mere, de unde și observația empirică asupra acțiunii reconfortante a acestuia (cînd se ia, de pildă, oțet de mere). Interesant de observat este apoi că acidul uric, în cantitate mult mai mare la mamiferele superioare, ar putea fi și el cauza longevității la aceste specii, dacă e să le comparăm cu viețui-

IPOTEZE

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

toarele aflate pe o treaptă inferioară a scării filogenetice. S-a stabilit statistic că bolnavii de gută (hiperuricamicii) sînt longevivi şi-şi păstrează mult mai multă vreme decît oamenii zişi sănătoşi forţa fizică şi intelectuală. Adăugăm că şi histamina posedă greutatea moleculară 236, ceea ce o face longevivogenă. Tocmai de aceea, socotesc, ar fi interesant să se studieze bolnavii cu eczeme sau alte forme de manifestare a hiperhistaminemiei, care, la fel, au dovedit că sînt investiţi cu o bună sănătate mintală, caracterizată prin expansivitate tinerească, şi, probabil, sînt şi longevivi. Iată, deci, că există şi boli care ar trebui „cumpărate". Dar există şi exemple la polul opus. Există astfel o boală, numită progeria, care provoacă îmbătrînirea patologică a unor copii. Maladia distruge lobul posterior hipofizar, deci glanda endocrină de la baza creierului şi care secretă vasopresina. Acest hormon posedă, de asemenea, greutatea moleculară 236. O altă premisă a raţionamentului ar fi observaţia inedită că enzimele în stare inactivă au ataşată o grupare-secvenţă de acizi aminaţi care totalizează greutatea 300. Tripsina, de exemplu, se găseşte, pînă a fi secretată de pancreas, sub formă inactivată. Din motive încă neexplicate, ea devine activă uneori şi digeră însuşi pancreasul care a secretat-o. Insulina, şi ea, se află într-o formă inactivată, fiindu-i ataşată o secvenţă de aminoacizi care totalizează greutatea 300 sau multiplii acesteia.

Bazat pe aceste observaţii, consider că **gena letală** apare ca urmare a inactivării enzimatice generale, proces provocat prin acumularea treptată pe materialul genetic (ADN) a unei secvenţe ce traduce pe enzima ce o determină o greutate moleculară inactivată în greutate de 300. Finalitatea face ca zona de la capătul liber al ADN-ului să aibă greutatea moleculară vibratorie a adeninei, bază azotată ce se găseşte în mediu şi care, datorită asemănării vibratorii, se ataşează acestui capăt al ADN-ului, determinînd pe ADN apariţia unei zale în plus de uracilribozafosfat complementară. Sînt multe de spus în această privinţă. La nevoie voi putea aduce şi alte amănunte, dar concluzia acestui demers este următoarea: ştiinţa trebuie să găsească o enzimă de restricţie capabilă de a reteza ADN-ului adăugarea letală. După o simplă injecţie cu o asemenea substanţă, omul şi-ar putea relua viaţa de la început. Natura, în jocul ei orb, demonstrează că acest lucru e posibil, deoarece nu odată s-a întîmplat ca organisme bătrîne să se revitalizeze. Se citează, de pildă, cazuri de bătrîni cărora la o vîrstă respectabilă le-au crescut un nou rînd de dinţi. Ştiinţa a observat asemenea fenomene şi la diferite specii de animale. Somonii, în general, după ce îşi depun icrele, îmbătrînesc şi mor. Există totuşi exemplare care scapă acestui dictat al naturii, se întorc în mare şi revin anul următor. Se spune apoi despre unele bacterii că nu mor niciodată de moarte naturală. Acestea au ADN-ul circular. Aceste modele vii nu pot fi preluate şi reproduse în laboratoare spre folosul omului?

- Sînteţi de asemenea autorul unei ipoteze privind inducerea medicală a performanţelor intelectuale.

- În primul rînd, mi-am pus şi eu, ca mulţi alţii, întrebarea dacă marii artişti, savanţi, oamenii de geniu au fost „normali" din punct de vedere mental. De fapt, întrebarea e veche şi datează încă din perioada antichităţii. În jurul anului 1900 Cezare şi Gina Lombroso au elaborat studii mai amănunţite în acest sens şi au emis părerea că geniul conţine o componentă psihopatologică. Biografiile multor creatori geniali par mai curînd niste patografii. Dar biomedicina actuală a început şi aici să facă puţină lumină. Ea a descoperit, între altele, mediatorii chimici cerebrali. Doctorul Sneyder şi colaboratorii săi au stabilit că un mediator chimic cerebral, **dopamina**, în exces, este implicat în producerea schizofreniei şi paranoiei iar în cantitate redusă este implicat în inducerea maladiei Parkinson. Se poate bănui deci de ce psihotropele folosite în schizofrenie, administrate în exces, reproduc simptomele parkinsonismului. De asemenea, un moderat exces al dopaminei cerebrale poate crea o stare subclinică favorabilă: individul va prezenta o imaginaţie ieşită din comun. Cîte fapte hazii nu se povestesc despre titani ai gîndirii, atît de distraţi şi transportaţi în lumea gîndirii lor? Au fost încercate şi experienţe de administrare a drogurilor halucinogene în scopul creşterii puterii imaginative a creatorilor. Astfel, dintr-un cactus ce creşte în pămînturile aride din Mexic, Brazilia şi Peru se extrage mescalina care, în doza de 0,15–0,20 mg, produce o supraexcitare generală, ce face să crească activitatea intelectuală, forţa musculară, însoţite de o senzaţie plăcută de irealitate. În doze mai mari, surexcitarea psihică şi fizică se continuă cu midriază (ochi strălucitori), cu depresiune nervoasă, branicardie, lene fizică şi diminuarea funcţiilor intelectuale. Auditia unei bucăţi muzicale se traduce prin percepţii colorate. Aceste efecte au fost studiate şi de marele savant român Gh. Marinescu. Există şi în ţara noastră o plantă denumită brebenel (Corydaliscava), ce înfloreşte primăvara timpuriu şi care, au dovedit experienţele, conţine mai mulţi alcaloizi, între care şi bulbocaphina. Aceasta, în doze mari, reproduce un simptom al schizofreniei şi o poziţionare fixă a corpului denumită catatonie. Deşi nu se semnalează o acţiune favorabilă asupra memoriei, este de bănuit că acest lucru ar fi posibil dat fiind faptul că bulbocaphina posedă atît vibraţia moleculară de trecere a barierei hemotoencefalice cît şi pe cea a acetilcolinei.

Un Jules Verne al timpurilor moderne, H.G. Wells, visătorul vizionar

Mai notez că administrarea de vasopresină şi MSH (hormoni cerebrali) unor deficienţi psihici – şi unor persoane ce s-au oferit voluntar – a dus la rezultate remarcabile în activizarea memoriei şi la rezolvarea de către pacienţi a unor probleme de matematică. Un alt mediator chimic cerebral se găseşte, după părerea mea, în produsul Aslavital, precum şi în oţetul de mere. Sînt numai cîteva observaţii care mă decid să apreciez că, în viitor, ştiinţa medicală va fi capabilă să determine pe cale de laborator persoanele cu facultăţi intelectuale de excepţie, să corecteze tulburări şi deficienţe psihice grave şi, deopotrivă, să obţină stimulatori pentru potenţarea capacităţii de gîndire şi creaţie la omul comun.

N.R. Sînt observaţii cărora specialistul le va reproşa, poate, prea multă concesie făcută fanteziei. Dar ştiinţa, ea însăşi, a stabilit că fantezia este indispensabilă cercetătorului autentic. Viitorul va fi din nou cel mai intransigent judecător.

LIVIU TIMBUS

IPOTEZE

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

O lume fascinantă

MAGNEȚII

și istoria lor

„De-această piatră
oamenii se miră
Că poate ține
atîrnat de dînsa
Un șir întreg,
adesea de inele"

(Lucretius:
„De rerum natura")

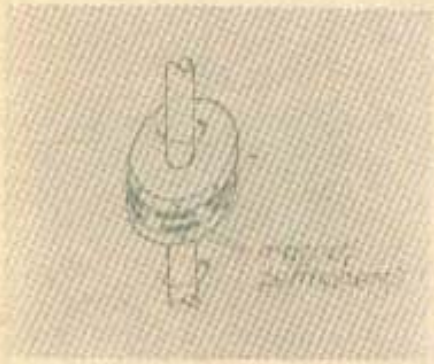

Despre „pămînturi rare", „magneți ideali", „clase" cu avantaje și cu dezavantaje — și o domnie care se anunță lungă

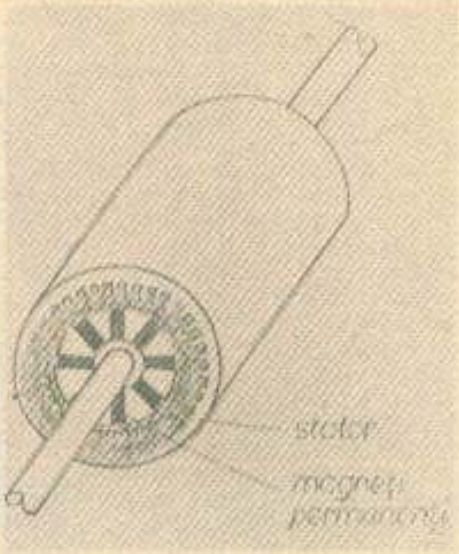

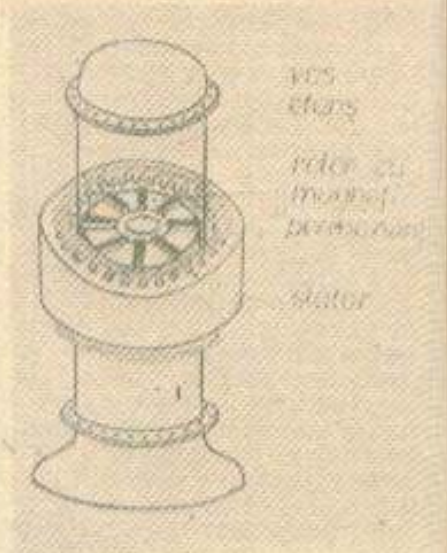

O „FORȚĂ ÎNTUNECATĂ"?

Fără îndoială, constatarea că fierul se „lipește" de bolovanul adus din Asia Mică trebuie să fi lăsat lumea încremenită de uimire. Ciudatul mineral cu forțe stranii, provenit din adîncurile provinciei Magnezia, a primit numele de magnetită. Aceasta se întîmpla în vremea lui Tales din Milet, adică acum mai bine de 2600 de ani. Găsindu-i, tot pe atunci se pare, și o întrebuințare extrem de folositoare – busola –, oamenii s-au obișnuit repede și cu această „minune" rămasă nedezlegată, ca atîtea altele în epocă. Spiritele neobosite, mereu în căutarea adevărului despre lume și viață, au continuat însă să se întrebe: „de ce?"

Răspunsurile pe care și le-au dat au fost dintre cele mai curioase. Atracția exercitată de insolitul metal se producea, după Diogene din Appolonia (460 î.e.n.), datorită combinării „umidității" fierului cu „uscăciunea" magnetitei. Epicur (341 - 270 î.e.n.), adept al atomismului antic, considera că magnetita emite o serie de particule foarte fine care, pătrunzînd în fier, provoacă atracția.

Timp de mai bine de zece secole oamenii s-au mulțumit cu constatarea că acul magnetic al dispozitivului născocit în China se orientează mereu spre același punct, indiferent cum l-ai mișca.

Renașterea, cu marele său impuls adus cunoașterii, deschide cîmp nou și cercetărilor asupra magnetismului. În 1269 Petrus Peregrinus stabilește polii magnetici, prin analogie cu cei ai

pămîntului. Pe la 1600, italianul Gianbattista della Porta efectuează şi el o serie de experienţe în materie. Ambiţia sa este de a spulbera credinţa marinarilor că acului busolei i-ar dăuna usturoiul şi ceapa - de care, în consecinţă, aceştia nu se ating în călătoriile lor pe mare.

Primul pas real în înţelegerea acestui fascinant domeniu al structurii materiei avea să-l facă englezul William Gilbert, contemporan al reginei Elisabeta, supranumit şi „părintele magnetismului". Gilbert stabileşte, în urma unor experimentări, cîteva principii ale magnetismului ce vor rămîne, pînă în secolul al XIX-lea, neclintite. Înlătură, printre altele, acea credinţă, înstăpînită de sute de ani, în virtutea căreia oamenii legau busola de un punct al cerului, explicînd acţiunea asupra acului ca efect al magnetismului pămîntului. Gilbert va săvîrşi însă şi o greşeală, şi aceasta se va menţine cîteva sute de ani: distincţia netă între magnetism şi electricitate, considerate ca proprietăţi independente ale materiei. Numai marile descoperiri ale veacului al XIX-lea vor îndrepta eroarea. În 1792 italianul Luigi Galvani descoperise curentul electric. În 1800 Alessandro Volta creează pila electrică, realizînd astfel saltul de la static la dinamic în studiul fenomenelor electrice. În mod firesc a urmat şi constatarea că între electrodinamic şi magnetic există o strînsă legătură. Meritul revelării acestui fapt îi revine fizicianului danez Hans Christian Oersted. În 1820, după 13 ani de încercări nereuşite, Oersted demonstrează experimental că orice curent electric închis creează un cîmp magnetic. Întreaga problemă a originii magnetismului apare într-o lumină nouă. Celebrul André Marie Ampère emite o ipoteză extrem de îndrăzneaţă: magnetismul nu este altceva decît o formă de manifestare a curenţilor galvanici. Feromagnetismul, după acelaşi savant, s-ar datora unor curenţi electrici interni existenţi în materialul magnetic, care circulă în planuri perpendiculare axei polare a magnetului. Savantul francez atribuia acestor curenţi interni dimensiuni moleculare. Celebra ipoteză a lui Ampère asupra curenţilor moleculari avea să-şi găsească confirmarea abia peste 100 de ani, cînd se vor fi adunat suficiente cunoştinţe asupra structurii materiei. Un important pas înainte îl face Michael Faraday, care, la 29 august 1831, descoperă inducţia electromagnetică, cu uriaşe consecinţe ştiinţifice şi practice. În 1850, la încheierea sistematicelor sale cercetări, Faraday, cu o extraordinară intuiţie, nota:

„Nu cu mulţi ani în urmă magnetismul era pentru noi o forţă întunecată, care acţiona numai asupra unui mic număr de corpuri. În prezent, ştim însă că acţionează asupra tuturor corpurilor şi că se află în cea mai strînsă legătură cu electricitatea, cu căldura, cu acţiunea chimică, cu lumina, cu cristalizarea şi, prin aceasta, cu forţele de coeziune". Modelul imaginat de Faraday pentru cîmpul electric şi cel magnetic va servi fizicianului englez J.C. Maxwell la elaborarea sistemului care descrie o entitate fizică: cîmpul electromagnetic. Dacă Maxwell nu a putut oferi ca exemplu decît lumina, la doar cîţiva ani după moartea sa Heinrich Hertz reuşeşte să producă alte tipuri de unde electromagnetice. Ne apropiem de inventarea radioului, iar magnetismul încetează să mai pară omenirii „o forţă întunecată".

ÎN CĂUTAREA MAGNETULUI IDEAL

Ca în atîtea alte domenii, ultimul secol a revoluţionat şi tainica lume a magneţilor.

Mai bine de 2500 de ani au domnit magneţii naturali. O dată lămurită originea fizică a misterioasei magnetite - oxid de fier -, savanţii au început să caute noi materiale magnetice. De la tipul clasic, creat de natură, s-a trecut, aşadar, la materiale cu proprietăţi magnetice obţinute graţie unor aliaje din diferite metale. Cifra de calitate (energia magnetostatică) a acestor aliaje cu proprietăţi magnetice

a fost, la început, foarte scăzută. Oțelurile cu wolfram și cobalt, spre exemplu, prezentau cifra de calitate 6kj/m³. Acum, cînd cercetările tind spre cifra 300 kj/m³, aliajele de început sînt de mult uitate. Din punct de vedere al compoziției materialelor magnetice, fizicienii au stabilit astăzi existența mai multor clase de magneți. Începutul a fost făcut de magneții de tip ferită, formați din oxizi de fier și tot felul de alte componente, în cantități mai mici. Dezavantajele materialelor de tip ferită sînt variația relativ ridicată a performanțelor în raport cu temperatura și energia magnetică scăzută.

pune o prelucrabilitate ușoară și, desigur, un preț de cost cît mai scăzut. Or, la magneții de tip Al Ni Co, singurul mijloc de prelucrare este turnarea, iar la ferite – sinterizarea. Formele obținute astfel nu sînt prea precise, iar unica posibilitate de finisare – rectificarea – este o operație extrem de dificilă.
Aliajele de tip Mangan-Aluminiu-Carbon, create prin anii 70, au părut, o bună bucată de vreme, un mare succes în domeniu. Această a treia clasă de magneți avea o energie aproape dublă față de ferite, deși ceva mai joasă decît Al Ni Co. Noii magneți prezentau marele avantaj al feritelor de a-și păstra

cît feritele. Aceasta a creat posibilitatea miniaturizării mașinilor electrice și a instalațiilor de forță. În domeniul aparatelor de măsură noua clasă n-a putut însă pătrunde. Magneții acestei clase prezintă, ca și cei din ferite, variații mari cu temperatura. Dacă un dispozitiv înglobînd un magnet din seria „pămînturile rare" este încălzit la 100° C, performanțele sale magnetice scad cu 10 la sută, ceea ce este foarte mult pentru o instalație de măsură. S-a mers deci mai departe, în căutarea magnetului ideal, și, deși se părea că o dată cu spectaculosul salt al noii clase se atinsese o limită, la scurt timp au apărut magneții

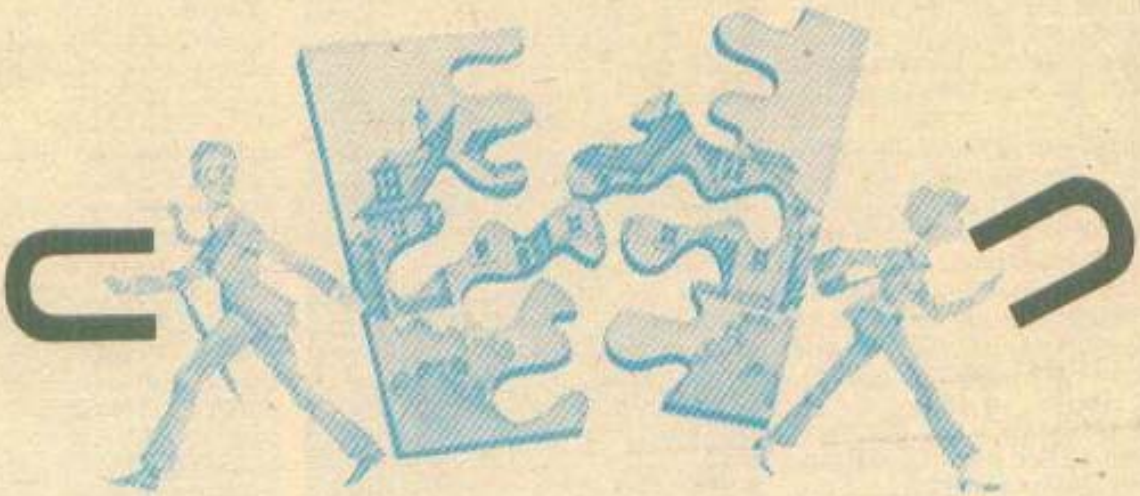

Ridicarea cifrei de calitate, punct de plecare al tuturor cercetărilor, a dus, în anii interbelici, la apariția unei noi clase de magneți, de tip aluminiu, nichel, cobalt (Al Ni Co), cu o cifră de calitate ce se ridică la 24 kj/m³ – ceea ce înseamnă un evident cîștig față de clasa anterioară. Dezavantajul – căci există și aici unul – al magneților de tip Al Ni Co constă în faptul că aceștia își pot diminua parametrii inițiali. Un astfel de magnet, scos din circuitul magnetic în care a fost încorporat, pierde substanțial din performanțele sale de bază.
Cele două clase de magneți, cu avantajele și dezavantajele lor, au coexistat vreme de cîteva zeci de ani, mai exact pînă în deceniile 7-8, cînd a început să se pună acut problema creșterii performanțelor, a cantității, a diversificării formelor – care impun magnetismul la scoaterea lor din circuitul magnetic și, în plus, erau prelucrabili, permițînd strunjirea, și ieftini. Cercetările au continuat însă și, după doar cîțiva ani, și-au făcut apariția magneții clasei a patra, din seria așa-numitelor „pămînturi rare" – aliaje pe bază de samariu și cobalt. După părerea specialiștilor în materie – și l-am cita aici pe fizicianul Wilhelm Kappel, șeful colectivului „Magneți permanenți" din cadrul Institutului de cercetare științifică și inginerie tehnologică pentru electrotehnică –, contribuția adusă de această nouă creație în domeniul magneților e comparabilă cu ceea ce a însemnat integrarea în domeniul electronicii. Saltul a fost de-a dreptul spectaculos. „Pămînturile rare" înmagazinau o energie magnetică de 5-6 ori mai mare decît Al Ni Co și de 10 ori mai mare decît clasei a cincea, energia fantastică a „pămînturilor rare" fiind depășită. Ultimul tip de magnet a fost realizat pe bază de aliaje cu neodim, tot un „pămînt rar". Sporul de proprietăți față de clasa anterioară este de 10-20 la sută, iar prețul de cost scade de 3 ori. Tehnologia de obținere este însă, pentru mulți, o problemă. De la măcinare, sinterizare, turnare s-a ajuns acum, în fabricarea magneților, la tehnologiile nucleare, deținute de foarte puține state. Dacă materialele clasei a cincea sînt ușor de obținut, ele găsindu-se în zăcăminte, dificilă este separarea din aliajele în care se află în mod natural și care necesită, cum notam, înaltă tehnică nucleară. Acesta ar fi punctul maxim la care s-a ajuns, deocamdată, în domeniul fabricării magneților permanenți, afirmă specialiștii. Deocamdată!

INSEPARABILE ATRIBUTE ALE VIEȚII MODERNE

Se naște, în mod firesc, întrebarea: de ce atîta zbatere pentru magneți din ce în ce mai sofisticați?

Pentru că, practic, nu ne putem imagina viața modernă fără magneți. Microdifuzoarele folosesc magneți, ca și micromotoarele pentru ceasuri electrice. Un robot e „vioi" doar atunci cînd în structura lui se află un magnet de înaltă performanță. Se pot obține, sub presiuni foarte mari, o serie de amestecuri, fără a se mai pătrunde în spațiul de amestec, apelîndu-se, de asemenea, la magneți. O bucățică de magnet poate aduna, într-un singur punct, toate corpurile metalice înghițite de animalele rumegătoare - aplicație de cea mai mare însemnătate pentru medicina veterinară. Și exemplele ar putea continua la nesfîrșit. Să mai notăm că formele de magnetism au condus la apariția unei științe noi: magnetochimia, că tehnica laser s-a elaborat, în parte, pe baza rezonanțelor paramagnetice, că o serie de aplicații practice în electretehnică, radiotehnică, telecomunicații, automatizări, ultrasunete depind, în exclusivitate, de magnetism.

Lansarea fiecărei clase de magneți a marcat un pas uriaș înainte. Asta nu înseamnă că nașterea unui nou tip de magnet a însemnat, automat, „moartea" celui de dinainte. Se folosesc din plin toate cele cinci categorii de magneți realizați pînă acum, fiecare dovedindu-și necesitatea pe un plan sau altul. Cele mai interesante - și mai importante - sînt aplicațiile în domeniul electrotehnic, la mașinile electrice utilizate în acționarea roboților industriali și la mișcările de avans ale mașinilor-unelte cu comandă numerică. Un salt deosebit în dezvoltarea tehnicii a fost făcut în momentul în care, în deceniul 7, au început să apară magneții permanenți pentru crearea cîmpului de excitație în mașinile electrice. O sursă mai economicoasă și mai ușor de obținut nu există astăzi. De altfel, cea mai mare pondere în lume o au tocmai magneții utilizați de această ramură industrială. Părerea unuia dintre specialiștii care ne-au ajutat în documentarea noastră - dr. ing. Vasile Nicolae, șeful colectivului „Mașini electrice speciale de curent alternativ" din cadrul I.C.P.E. -, o părere dintre cele mai avizate, este că, și în viitor, domeniul care va consuma cea mai mare cantitate din producția mondială de magneți permanenți va rămîne acela al mașinilor electrice, oferind cîmp larg miniaturizării prin creșterea performanțelor magnetice. Acesta este și motivul pentru care, într-un timp atît de scurt, magneții au produs atîtea revoluții. Obținîndu-se într-o masă de cîteva ori mai mică forțe de cîteva ori mai mari, nu doar instalația în care se folosește magnetul este miniaturizată, ci și structura mecanică în care se utilizează scade corespunzător. Reducerea de masă a magneților produce, așadar, un efect în lanț care, de-ar fi să ne gîndim doar la domeniul aero-spațial, este de o extraordinară importanță.

Renunțînd la alte detalii tehnice, se poate trage o simplă și sigură concluzie: magneții buni duc la motoare bune. Este motivul pentru care domnia magneților se anunță lungă, acest domeniu atît de dinamic al fizicii actuale pregătindu-se să ne ofere încă multe surprize.

LIANA MOLNAR

Genetica viitorului

Genetica viitorului este, după cum lesne poate bănui cititorul, ingineria genetică, cunoscută de specialiști și sub denumirea de **tehnologia ADN-ului recombinant.** Deși foarte tînără (nu are nici 10 ani), ingineria genetică este cea mai prosperă și mai fertilă ramură a biologiei. Importanța ei teoretică și practică depășește chiar previziunile cele mai optimiste. Este neîndoielnic că, într-un viitor nu prea îndepărtat, ingineria genetică va reuși să descifreze cele mai ascunse taine ale biologiei și să dea o definiție clară și convingătoare vieții. Această nouă știință, mai mult decît oricare alta, va contribui, sîntem siguri, în mod neașteptat, la dezvoltarea economică a țărilor lumii, la îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor, îndeosebi a celor săraci și oprimați, care reprezintă peste 60 la sută din omenire.

Folosind metode enzimatice sau chimice de fragmentare a ADN (acidul dezoxiribonucleic, purtătorul genelor) pînă la nivelul genei, de izolare a genelor care ne interesează și de încorporare a acestora în diverse organisme indiferent de categoria taxonomică de care aparțin, ingineria genetică oferă omului, pentru prima dată, posibilitatea reală de dirijare a eredității. Astfel, genele de la bacterii **(procariote)** pot fi transferate în organismele superioare **(eucariote),** și invers, de la organismele superioare la bacterii. În felul acesta pot fi create organisme total deosebite de cele existente. Prin muncă iscusită și perseverentă omul de știință a reușit să practice ceea ce putem numi **microchirurgia** sau **disecția genelor** și **clonarea** acestora în alte organisme.

Date fiind perspectivele deosebit de promițătoare ale ingineriei genetice, în prezent se efectuează, într-un ritm din ce în ce mai alert, cercetări în domeniul îmbunătățirii metodologice de lucru, descoperirii de noi metode în vederea obținerii diferitelor produse de interes economic și biomedical. Înființarea a numeroase institute de inginerie genetică și de firme industriale care realizează produse prin manipulări genetice într-un mare număr de țări ale lumii dovedesc capacitatea creatoare a acestei științe.

Vom prezenta, în cele ce urmează, cîteva domenii de aplicare a ingineriei genetice.

Astfel, în domeniul **medicinei umane** se deschid căi largi în vindecarea unor boli genetice care afectează circa 12—15 la sută din oameni. În principiu, nu există dificultăți de clonare a unor fragmente de ADN de la oamenii sănătoși în genomul oamenilor afectați de anomalii genetice ereditare **(terapia genetică).**

În domeniul **industriei farmaceutice** se sintetizează prin tehnologia ADN combinant diverse produse biomedicale ca **somatostatina** (combaterea acromegaliei și a pancreatitei acute), **insulina, interferonii, antigenele virusului hepatitei B** și **antigenele virusului gripal** (ambele necesare diagnosticului și preparării de vaccinuri). În prezent sînt pe cale de a fi produse **limfotoxina,** un agent anticanceros, **factorul VIII,** indispensabil coagulării sîngelui, și **auriculina,** utilă în tratamentul bolilor cardiovasculare. **Interleukin 2** se folosește deja în tratamentul cancerului. Substanțele menționate sînt produse de bacteriile transformate prin inginerie genetică, în special de **Escherichia coli.**

În domeniul **alimentației** s-a produs, tot prin clonarea genelor utile în bacterii, **ovalbumina,** o proteină foarte valoroasă. Există convingerea că pe această cale se vor putea obține cantități nelimitate de proteine necesare nutriției umane și animale, atît de deficitară în prezent.

Un domeniu extrem de promițător al aplicării ingineriei genetice este **agricultura.** Se admite că, prin clonarea genelor fixatoare de azot în unele microorganisme din sol sau care viețuiesc pe sau în interiorul rădăcinilor plantelor nefixatoare de azot, sau prin încorporarea genelor respective direct în plantele nefixatoare de azot (cereale, floarea-soarelui ș.a.), aportul de azot necesar plantelor cultivate crește cu 50—60 kg la hectar substanță activă, ceea ce are drept consecință nu numai o sporire marcantă a producției, dar și o însemnată economie de energie necesară fabricării îngrășămintelor cu azot. Tot prin aplicarea tehnologiei ADN recombinant vor putea fi create soiuri și hibrizi de plante superproductive (15 to boabe la hectar la grîu, 30 to/ha la porumb, 6—7 to/ha la soia și floarea-soarelui, 150 to tuberculi la hectar la cartof, 200 to/ha rădăcini la sfecla-de-zahăr ș.a.). La animale, aplicarea ingineriei genetice va duce la creșterea neașteptată a producției de carne, lapte, grăsimi, ouă, lînă.

Ingineria genetică are implicații importante și în domeniul **industriei chimice și fermentative.** În viitor, va putea fi produsă orice substanță chimică, cu condiția să poată fi izolată și purificată gena (sau genele) care controlează sinteza substanței respective și să poată fi realizată transformarea bacteriei-gazdă. În prezent, unele firme din S.U.A. deja produc pe această cale enzime, hormoni, acizi aminici, nucleotide, alcooli, coloranți, detergenți, cauciuc sintetic ș.a.

Se pun mari speranțe în ingineria genetică și

pași spre infinitul uman

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

...şi cîteva din domeniile aplicaţiilor ei: medicină, chimie, farmacie, agricultură

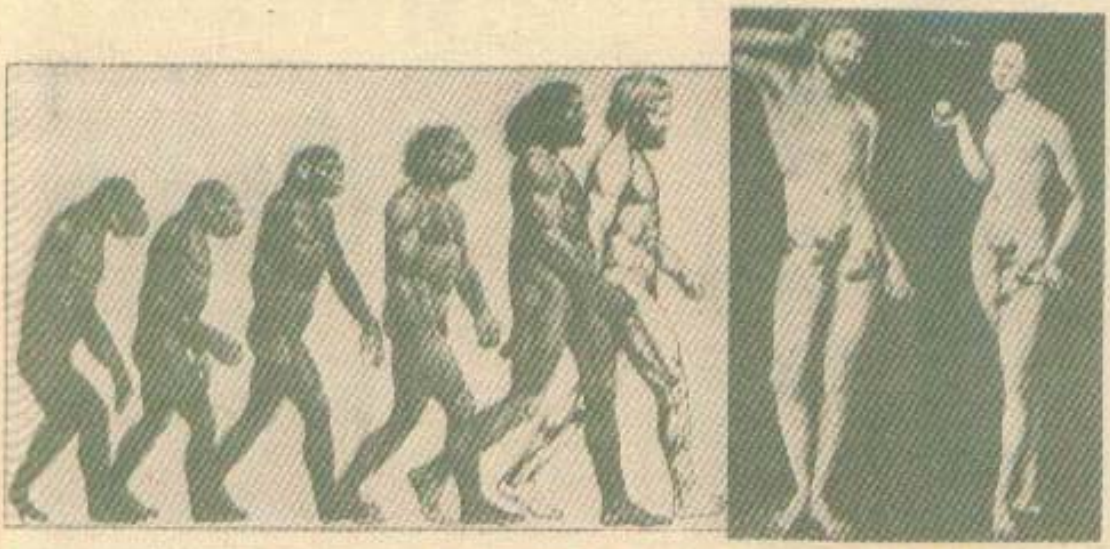

Evoluţie: ramapithec, australopithec, homo erectus, Neanderthal, Cro-Magnon, om modern. În dreapta, „Adam şi Eva" de Cranach ...Şi mai departe?

pentru rezolvarea **crizei energetice**, dacă nu în totalitate cel puţin în parte. Nu demult s-a realizat clonarea în bacteria **Escherichia coli**, genele codificatoare ale enzimelor celulare capabile să transforme celuloza în metan. Genele respective au fost obţinute de la **Pseudomonas fluorescens cellulosa**, un microorganism care trăieşte în sol.

O posibilitate reală de combatere a **poluării mediului** înconjurător o constituie crearea prin clonare genică a unor microorganisme capabile să descompună reziduurile industriale, reziduurile de pesticide şi alte substanţe nocive din apă şi din sol.

Se vede din cele prezentate că ingineria genetică are multiple aplicaţii. Dar, ca şi fizica nucleară, ea prezintă două laturi contradictorii: una creatoare şi alta distructivă. Aşa cum pot fi create organisme şi produse utile, tot aşa pot fi create organisme şi produse periculoase pentru om şi animale. Pot fi realizate în laboratoare clandestine, de către oameni de ştiinţă rău intenţionaţi, organisme „inamice", „ucigaşe", care ar putea fi folosite ca armă bacteriologică sau în alte scopuri. Teoretic vorbind, poate fi modificat în sens distructiv chiar caracterul uman.

În prezent, în toate ţările în care se lucrează cu probleme de inginerie genetică s-au instituit măsuri severe de protecţie biologică şi fizică a omului, animalelor, plantelor şi a mediului înconjurător împotriva riscurilor potenţiale generate de transformarea unor organisme în sens distructiv cu ajutorul tehnologiei ADN-ului recombinant.

În ţara noastră, cercetări de inginerie genetică se efectuează la Institutul de virusologie „Şt. S. Nicolau", Institutul de cercetări pentru cereale şi plante tehnice de la Fundulea, Institutul de cercetări veterinare şi biopreparate „Pasteur", Institutul de ştiinţe biologice, Institutul „V. Babeş", Institutul „Dr. I. Cantacuzino", Institutul de biologie şi patologie celulară, Institutul de chimie alimentară ş.a. Tematica cuprinde probleme diverse, ca: izolarea genelor pasager (care ne interesează), izolarea, purificarea şi optimizarea unor vectori, construirea unor ADN recombinanţi şi introducerea lor în organismele gazdă, obţinerea genelor **nif** (fixatoare de azot molecular) şi introducerea lor în plantele agricole nefixatoare de azot (cereale, plante uleioase, graminee furajere ş.a.), hibridare celulară pentru obţinerea de hibridoame producătoare de anticorpi monoclonali ş.a.

Cercetările în domeniul ingineriei genetice sînt dificile, deoarece necesită multă fineţe şi aprofundare. Scindarea macromoleculei de ADN pînă la nivelul genei, izolarea genelor, sinteza lor enzimatică şi chimică, construirea vectorilor, sudarea genelor de vectori (plasmide bacteriene, bacteriofagi, virusuri), încorporarea ADN recombinant în celulele gazdă, obţinerea hibrizilor celulari şi a organismelor întregi care să întrunească însuşirile dorite din formele parentale ş.a. necesită o bază materială adecvată, folosirea unei metodologii sofisticate şi cunoştinţe temeinice din partea cercetătorilor. Concentrarea cercetărilor în una sau două unităţi pe ţară şi înzestrarea lor cu utilaje şi aparatură ar spori considerabil eficienţa în ţara noastră a acestei fascinante ştiinţe.

Acad. prof. dr. NICHIFOR CEAPOIU

SĂ NU MORI NICIODATĂ

ÎNTR-UN MUZEU DIN R.S.F. IUGOSLAVIA

Aşteptam într-o încăpere şi, din cînd în cînd, privirea îmi rămînea fixată pe această fotografie înrămată şi agăţată în mijlocul peretelui. Nuanţa de sepia îi dădea un aer de vechime, dar ea putea fi recentă, căci expresia omului era dincolo de-o clipă anume. Fără să vreau, m-am trezit zîmbind. Oare cine o fi şmecherul din fotografie? Poate o fi un cîntăreţ de muzică pop sau rock, printre starletele care apar peste noapte, îi înnebunesc pe adolescenţi şi, peste cîteva săptămîni sau luni, se sting într-un anonimat impecabil. Dar şapca mi-a temperat imaginaţia. Cîntăreţii de azi poartă plete şi bentiţe în jurul frunţii, şapca ieşind cam de multă vreme din arsenalul modei, şi-n cele din urmă tot eu mi-am zis, actor perfect, bărbat puternic, viril, sigur, detaşat, care ştie să se lase filmat, care se simte bine numai în faţa mulţimii şi a aparatelor de fotografiat. Joacă totuşi un rol? De ce nu poartă cravată? Ce fel de insignă are pe şapcă? Şi apoi de ce are mîinile legate? Descoperirea aceasta o faci mult mai tîrziu, după ce clipe în şir i-ai sorbit expresia feţei. Un miner în lanţuri? Şi atunci de ce rîde? Mîinile încrucişate nu arată nici o urmă de bătătură, nu poartă semnele lopeţii. Sînt mîini de pianist, de chirurg sau de sculptor, cu degete lungi, frumoase, pe care omul şi-a pus un inel mai mult dintr-o glumă. Poate că este o amintire de familie, poate că e un dar, sau pur şi simplu un moft din adolescenţă la care n-a vrut să renunţe din încăpăţînare. Surtucul e mai degrabă de muncitor forestier, de pălmaş, de om înghesuit cu lipsurile decît de artist. Ori l-au machiat perfect şi actorul acesta n-a avut norocul unui impresar care să-i pompeze numele şi fotografia prin toate mijloacele de comunicaţie? Sau nu mai înţelegi nimic. Şi totuşi, te urmăresc zîmbetul, expresia solară, privirea agera care trece prin toate, şi prin obiectivul aparatului de fotografiat, şi prin decor, şi prin zidurile din preajmă, iar ochiul drept, umbrit de cozorocul şepcii, parcă picură un strop de amărăciune. Numai buzele nu te lasă să crezi că omul din fotografie rîde ca unul care, cu un minut înainte, a cîştigat un milion. În jurul danturii sale albe înfloreşte ceva tăios, fără a fi nimic din rînjetul mafiotului nepăsător. Nu poţi să nu observi o discretă nepăsare, un dispreţ adînc, născut dintr-o putere aproape demonică. Privitul acestei fotografii devine un exerciţiu de imaginaţie care se transformă într-un pariu. Cine a fost sau este omul care rîde cu mîinile în lanţuri? Cînd a apărut proprietarul şi admiratorul imaginii înrămate, n-am mai întrebat cine e şmecherul din fotografie, ci, pur şi simplu, cine-i? Se numeşte Cedomir Cupić, zis Sava sau Ljubo. S-a născut în 1913, în Muntenegru. A fost student la drept dar al doilea război mondial i-a schimbat viaţa. Cupić a dat băncile universităţii pe amfiteatrul verde al munţilor, pentru a deveni luptător şi mai apoi comisar de brigadă în rîndul partizanilor. A fost capturat de cetnici, încarcerat, chinuit şi, apoi, în urma unui proces caricatural, condamnat la moarte. În ziua de 12 mai, 1942, la Niksić, italienii l-au scos în faţa plutonului de execuţie, încercînd o pedeapsă exemplară, un fel de lecţie pentru populaţia autohtonă şi pentru partizanii din munţi. Cu cîteva secunde înainte ca fasciştii italieni din pluton să deschidă focul, un soldat a apăsat pe butonul aparatului de fotografiat, eternizînd un zîmbet care de patru decenii face înconjurul lumii. Localnicii ţin minte că înaintea execuţiei, în timp ce soldatul folosea aparatul de fotografiat, Cupić a strigat ceva în spaniolă. Nu ştia italiana şi s-a gîndit că soldaţii şi comandanţii nu pot fi atît de tîmpiţi să nu înţeleagă. Probabil că n-au înţeles sau expresiile lor de cruzime, în loc să-l sperie, i-au provocat surîsul din jurul gurii. Dar lumina lui nu poate veni numai din curajul în faţa morţii. Doar un nebun poate muri rîzînd. Ea vine dintr-o credinţă în destinul patriei sale, în libertate, în bucuriile omului. Trec prietenii, trec duşmanii, trec rudele şi trec inamicii, se sting şi barbarii, numai patria este dincolo de timp, în veacii veacilor numai de ea trecuţi. Pe faţa lui Cupić se vede strălucirea libertăţii. Fotografia lui o poartă elevii pe piept şi luptătorii pentru libertate din ţările Asiei şi Africii. Studenţii marilor universităţi scriu studii de psihologie dedicate acestei fotografii, intrată în marea antologie de imagini a acestui secol. Nu e decît fotografia credinţei în libertate, strălucind pe faţa unui luptător.

CORNEL NISTORESCU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

CARTEA VECHE sub ochii contemporanilor

IZVOARELE DE ÎNȚELEPCIUNE ALE BIHORULUI

Pentru vizitatorul care-i trece pragul, cercetîndu-i exponatele sub vegnea și îndrumarea muzeografului Gheorghe Gorun, un erudit și un împătimit cunoscător al curatei noastre înaintări prin timpuri, Complexul muzeal județean Bihor din Oradea este ca o carte de înțelepciune larg deschisă. Și pentru că, se zice, cărțile tot din cărți se nasc (mai exact, se nutresc), vitrinele muzeului sînt pline de cărți. Manuscrise ori volume vechi, cu filele atent mîgîlite, dînd gîndului posibilitatea să zărească, printre literele măiestru caligrafiate, harul de artă și stropii de sudoare ai harnicilor copiști.

Poate fi văzut aici cel mai vechi manuscris în limba română cunoscut în vestul țării — „Miscelaneul" copiat la Chișlaz-Bihor în cea de-a doua jumătate a veacului al XVI-lea. Greu încercatul neam românesc din Transilvania, neclintit în sfînta lui vatră, îndura, se revolta, își striga dreptatea, se mișca și, în ceasurile de tihnă, copia cărți. În secolele XVII—XVIII, numai în zona Bihorului, 71 de cărturari au copiat circa 230 de lucrări. Erau, mulți dintre ei, veniți — după cum le-o spune și numele — din Muntenia și, mai ales, din Moldova: Diacul Ioan, Popa Vasile, Popa Pătru, Vasile Moldoveanu, Vasile Sturze Moldoveanu... Ochii îmbrățișează slova învechită de timp a „Cărții românești de învățătură", copiată de Vasile din Moldova la Voivozi, la începutul secolului al XVII-lea, sau „Miscelaneul" copiat de Alexandru Eustafie, din ținutul Beiușului, la 1726.

Cum se realiza, în acel timp, circulația cărții? Iată o întrebare căreia-i oferă răspunsuri o serie de înscrisuri aflate în sălile sau în arhiva muzeului orădean. Iată, de pildă, această însemnare, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de pe o carte veche româ-

Drumul cărții în secolul XVII

nească, mult citită și în Bihor: *Scriu eu Udriiște Diac la tine frate Popa Teodor cum aceasta să ști și să nu se uite cum că această carte o dau ție să o duci la frații de-n Ardeal, această carte pre limba rumânească. Iară alta să știți că luminata știință dintrnsa ține de dreptate de la moși și strămoși.*

Un alt răspuns la întrebarea de mai sus aflăm dintr-un document descoperit de muzeograful Gheorghe Gorun (împreună cu alte peste 2000) în arhivele de la Debrețin și Budapesta, documente vorbind mai ales despre uriașul ecou al răscoalei lui Horea; documente care, după descifrarea, transcrierea și interpretarea la care a pornit Gh. Gorun, se vor alătura deja știutelor izvoare privind această mare mișcare românească. Documentul pe care-l avem în față (făcînd parte din Actele cóngregației comitatului Bihor, Debrețin, dosar IV A,1/b, numărul 260, fascicol I 1787, cutia 183) este un interogatoriu luat, la Săvădisla, unui trecător prin acele locuri, bănuit că ar fi adus scrisori răsculaților. Se cuvin a fi transcrise măcar cîteva dintre cele 16 întrebări și răspunsuri ale interogatoriului:

– Cum te numești? – Toma Pîrcălab. – De unde ești? – Din Teiuș, comitat Alba. – Acum unde ai locuința? – La Teiuș. – Ești căsătorit sau fecior? – Fecior. – Cîți ani ai? – 30 de ani. – De unde vii, din ce localitate? – Din Ungaria, din comitatul Bihor. – Cînd ai pornit într-acolo și de ce? – Am pornit în luna aprilie cu cărți românești, ca să le vînd, iar acele cărți românești le-am luat pe credit din Blaj, de la călugărul Macarie. – Dar acelea ce cărți au fost? – Una care era mai mare era Minei, alta Triod. Apostol, Evanghelie, Penticostar, Ofrei, Ceaslov, a treia Acatist și Cazanie.

Aflăm pînă la urmă că Toma Pîrcălab reușise să vîndă toate cărțile, trei dintre ele fiindu-i cumpărate (și la preț bun) chiar la tîrgurile din Oradea și Surduc, semn al iubirii de limbă și scriere românească a bihorenilor.

Finalul interogatoriului — veritabilă pagină de proză de un crud realism — oferă detalii suficiente pentru a zugrăvi starea și înfățișarea vînzătorului de cărți al epocii:

1 pălărie, o căciulă poloneză din blană țigaie neagră, un căpăstru zdrentuit, o jumătate de potcoavă de cizmă, o bucățică de piele de talpă, 22 caiere de cînepă. 1 sticlă de parafină, două bucăți de pînză zdrențuită, o cămașă bărbătească militară nemțească, alte cămăși românești zdrențuite.

O zdreanță unsuroasă, de slănină, murdară, o solniță din corn și altele pentru drum: mere, nuci, ceapă, o bucățică de pîine și două ridichi mari, o straiță bună de păr, un cal negru-roșcat cu șea și căpăstru. Semnat la Săvădisla, la 16 decembrie 1784.

Tot astfel, pe cărări mai drepte sau mai ocolite, prin feluriți emisari, au circulat și „Cronica anonimă" de la Sibiu, din 1785 (din care citim astfel de rînduri ce străvăd că marile noastre fapte de vitejie și marile noastre legende sînt pline de bărbați drepți și frumoși: *Horea este de statură mijlocie, mai curînd zvelt. În general toată statura, cu pieptul și cu umerii solizi și tari, prezintă un bărbat plăcut, bine proporționat, care, în orișice împrejurare, se ține totdeauna drept... Ion Cloșca din Cărpiniș, în vîrstă de vreo 40 de ani, cu o privire mai mult interiorizată decît fascinatorie, are osatura puternică. La mers și la stat, ținută dreaptă... Crișan avea un chip plăcut, o frunte înaltă peste osul ochilor bine arcuit. Cu sprîncene negre, stufoase, ornate cu gene prelungi, de aceeași culoare.);* și documente politice de aprins patriotism, precum „Supplex libellus valachorum" (de a cărui redactare în forma finală s-a ocupat arădeanul Ignatie Dărăbanț); sau primul text (păstrat într-o bibliotecă orădeană) al unei piese de teatru în limba română, „Occisio Gregorii Vodae", evocînd uciderea de către turci, în 1777, a domnitorului Grigore al III-lea Ghica.

Aceste cărți, ca și mereu via dorință de unitate și independență a românilor transilvani,au răzbit prin vreme. Aduse, multe din ele, în vitrinele Complexului muzeal al Bihorului — extins, restructurat și reamenajat, în ultima vreme, ca un mare, modern și eficient instrument de dreaptă cunoaștere a istoriei locurilor — aceste cărți ne aduc, vie, sub ochi o înțelepciune din care, sorbind, ne ridicăm mai tari, mai teferi, mai nestrămutați în voința noastră de a apăra și continua măiastra lucrare a secolelor, pe care o moștenim.

DAN MUCENIC

File de demult, file eroice

«...ETERNII NOȘTRI PĂZITORI AI SOLULUI VEȘNIC...»

M. EMINESCU

La aniversară

100 de ani de la apariția primei ediții de **POEZII**

Între exponatele cu valoare de patrimoniu ale Muzeului „Delta Dunării" din Tulcea: ediția princeps a poeziilor lui Mihai Eminescu, prefațată și îngrijită de Titu Maiorescu

„Eternii noștri păzitori ai solului veșnic..."

Într-o clădire veche, cu etaj și semnele construcției altui timp, de la intrare sînt luată în stăpînirea secolelor literare pe care le caut.

Trepte de lemn în spirală, tocite de pașii celor care au fost și sînt... Miros inconfundabil de carte veche, care a fost bine conservată cu „naftalina" știută doar de muzeografi. Doina Cineleanu este o apariție surîzătoare (și competentă), într-o lume a tăcerii atît de cuvîntătoare. La Muzeul județean Delta Dunării, secția patrimoniul național, exemplare valoroase invită la desfătare intelectuală, în lungi ceasuri care zboară precum clipele.

- Cum v-ați reconvertit, din profesoară de limba și literatura română, în muzeograf principal?...

- Am fost la catedră doi ani, cu gîndul însă numai la marea mea dragoste. Prețuiesc cărțile nu doar citindu-le, ci și îngrijindu-le, descoperind exemplare rare prin anticariate, prin biblioteci, prin casele noastre. Așa cum Schliemann a dezgropat Troia, caut și eu „Troia" mea... Concediile mele sînt „expediții" în căutarea cărților demne de patrimoniu.

...Valorile încep să se rînduiască în fața mea, răsfățîndu-mă. În dreapta și în stînga comori, cele mai multe restaurate în laboratorul de patologia cărții din București.

- Îndrăzniți!

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris"...

„Troia" din Delta Dunării

În orice acțiune omenească intervine, cu oricît de mult control, subiectivismul. Cu atît mai mult aici, în această creație înalt spirituală. După ce-mi trec prin fața ochilor numeroase colecții de carte veche rară, românească și străină, cu valoare de patrimoniu, aduse de Doina Cineleanu cu bucuria că Almanahul Flacăra își deschide paginile pentru cunoscători și necunoscători, „îndrăznesc":

- Ce alegeți deosebit pentru această prezentare?

- Voi da exemple fără a le ierarhiza, pentru că remarcabila noastră bibliotecă, care numără 87 de mii de cărți, are piese în patrimoniu de o deosebită valoare.

„Carte românească de învățătură" a fost tipărită la Iași în anul 1643 și este cunoscută și sub denumirea de „Cazania lui Varlaam", după numele celui care a introdus și răspîndit cuvîntul tipărit în Moldova.

- Apariția ei a constituit un adevărat eveniment literar, deoarece conținea primele pagini de proză artistică din limba română.

- De aceea o deschid cu atîta emoție cărturarii, dar și cei mai puțin inițiați cititori. O altă carte rară este „Îndreptarea legii", scoasă de tipografia domnească din Tîrgoviște în 1652. Traducerea ei în limba română de către Adrian Pannonianul a marcat unificarea legislativă a celor două țări românești, iar prezența, în paginile cărții, a numeroase însemnări este măsura largii circulații în timp și spațiu. Este prezentată în colecția noastră și vestita „Biblie de la București" (1688), constituind momentul semnificativ al fixării limbii române. La editarea ei și-au adus contribuția personalități din toate provinciile, rezultînd prima tipăritură integrală în limba română. Ce să mai aleg, ce să mai aleg?...

- Ediția princeps în limba română a „Descrierii Moldovei" de la 1825, autor Dimitrie Cantemir, poate fi o sugestie?

- Într-o concepție modernă, domnitorul și cărturarul realizează o monografie a cadrului geografic, istoric, social-cultural și etnografic, acordînd o deosebită atenție descrierii dansurilor, obiceiurilor, legendelor, fiind, de fapt, prima lucrare alcătuită pe baza unor informații de teren, ceea ce-i conferă valoarea rîvnită de document.

...Din valoroasa colecție de carte străină veche am selectat cîteva piese din secolele XV–XVI, pe care Doina Cineleanu le comentează ca fiind „Troia" muzeografilor tulceni, deoarece au fost găsite după îndelungi căutări prin arhive, depozite, biblioteci particulare.

- Muzeului nostru îi revine mîndria de a deține „Historia rerum"..., cunoscută și sub numele de „Cosmografie", tipărită la Veneția în 1477. Autorul ei, eruditul umanist Papa Pius al II-lea, era un bun cunoscător al istoriei Daciei și apare astfel prima afirmație asupra romanității românilor. El stabilește identitatea dintre daco-romani și români, pune în evidență existența valahilor în Transilvania, Delta Dunării și Valahia (care cuprindea și Moldova). Două elemente în plus, cresc valoarea exemplarului nostru. În primul rînd, este un incunabul (tipăritură din perioada de început a tiparului, de pînă la 1500, care prezintă cîteva caracteristici: nu are foaia de titlu a cărții moderne; inițialele, semnele de început de paragraf și toate ornamentele sînt executate manual, după tipărirea textului). Al doilea element care face această carte deosebit de prețioasă e... raritatea. Cercetările de pînă acum au stabilit că „Cosmografia" este unicat în țară, iar pe plan mondial se găsește doar la cîteva mari biblioteci din Londra, Cambridge, Bruxelles, Paris, San-Marino, Copenhaga, Berlin și Milano. Deosebit de valoroasă pentru istoria noastră este și lucrarea lui Caius Plinius Secundus, tipărită la Basel în 1554, „Istoria naturală". Dintre cele 37 de cărți constitutive, cea mai interesantă pentru noi este a cincea, deoarece cuprinde date despre Pontul Euxin, forma Deltei Dunării, însemnări despre geți și daci. Exemplarul din colecția noastră are o frumoasă legătură de epocă, din pergament pe lemn, iar pe foaia de titlu este semnul tipografic al lui John Froben, renumit pentru arta tipografică. Continuăm?

- Zile și nopți...

- Publius Ovidius Naso, binecunoscutul poet latin, exilat la țărmul dobrogean, ne onorează colecția cu o deosebită ediție a „Metamorfozelor". Ce curiozitate bibliofilă prezintă exemplarul tipărit la Veneția în 1580? Unul din deținătorii volumului a avut ideea să înnobileze ediția cu gravuri în aramă semnate de Giacomo Franco, care fuseseră preluate de la o ediție din 1584. Așa se explică de ce

(Continuare în pagina 132)

CARMEN DUMITRESCU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

20 DE PICTORI DE AZI

salon

„flacăra"

Lucrările pe care le reproducem în paginile următoare sînt semnate de artiști cunoscuți din toate generațiile. E vorba de un număr de picturi de șevalet ilustrînd preocupări estetice diverse, selectate din producția recentă a unei școli ce contează pe diversitate. În toate situațiile se poate vorbi însă de pictură. Precizarea e necesară întrucît în cîmpul artei contemporane e multă confuzie și au ajuns să se cheme picturi o seamă de creații care, interesante sub raport plastic, nu sînt, totuși, picturi. Pare destul de greu de spus ce este aceea o pictură. Pare mai simplu de spus ce nu este pictură. Dicționarul de estetică generală oferă o definiție, amendabilă ca orice definiție, dar în esență proprie: „Pictură — modalitate de expresie prin mijloace comunicabile vizual, căreia, indiferent de gen (monumentală, de șevalet, ornamentală, de ilustrație) sau de tehnica și de materia în care este efectuată (frescă, ulei, guașă, pastel etc.), indiferent de suportul pe care este lucrată (zid, lemn, pînză, carton, hîrtie, mătase, porțelan, ceramică) și indiferent de viziunea și concepția care se află la baza ei, îi sînt caracteristice prezentarea bidimensională, pe o suprafață plată, a unor forme colorate. În acest înțeles, foarte general, valabil din punctul de vedere al picturii ca limbaj, afirmația pictorului francez Maurice Denis că «pictura este înainte de orice așezare potrivită a unor culori pe o suprafață», deși o afirmație-program a unela din direcțiile artei moderne, poate totuși echivala cu o definiție".

S-au dat multe definiții picturii, unele cu voința de a fi atotlămuritoare, altele încercînd, prin ironie, să arate cîtă utopie e în orice tentativă de a fi exhaustiv. „Pictura, spune o butadă — a lui Ambrose Bierce — e arta de a prezenta interesant, în două dimensiuni, ceva suficient de plictisitor în trei". Francis Ponge socoate că „în orice caz, pictura bună va fi întotdeauna aceea care, năzuind să ne vorbească, nu ne va spune niciodată ceva care să ne satisfacă pe deplin". Voltaire, simțind dificultățile întreprinderii de a defini, conchide: „Atîtea cărți alcătuite asupra picturii de către cunoscători nu reușesc să instruiască mai mult ca simpla contemplare a unui cap pictat de Rafael". Iată alte cîteva explicații ale acestei arte: „Între pictură și sculptura, eu nu găsesc alte deosebiri decît că sculptorul își realizează lucrarea cu o mare oboseală trupească, în timp ce pictorul pune în creația sa un mai mare efort mental" (Leonardo da Vinci). Arthur Cravan găsește că „la pictori, pictura e ca un fel de secreție". Marcel Duchamp gîndește că „nu pictorii fac pictura, ci aceia care o privesc". Cu alte cuvinte: fiecare om are o definiție a ceea ce este și poate fi pictura. Fapt ce ne conduce la ideea că orice definiție a picturii este, în felul ei, motivată. Ideea aceasta a fost susținută adesea în secolul nostru întrucît îngăduie, sub numele de pictură, o mulțime de ocupații artistice mai lesnicioase ori cu șanse reduse la înțelegerea unui public mare. Deși o astfel de afirmație va părea multora cel puțin temerară, trebuie să spunem că mulți autori de imagini și obiecte au avut a profita de pe urma ambiguităților definiției actului și țelurilor picturii. S-a mers foarte departe. S-a mers pînă în punctul în care s-a pus la îndoială legitimitatea existenței unei astfel de arte. Bineînțeles că numărul artiștilor care nu se îndoiesc nici o clipă de importanța și foloasele artei de a produce imagini, care să arate „un mare efort mental" și în care culoarea să joace un rol fundamental în tentativa de a descoperi, prin lumi inventate, înțelesul și frumusețile lumii în care trăim, e foarte mare și că va fi întotdeauna semnificativ mai mare decît al acelora care se străduie să aducă, în locul obiectului tablou, întrebări privind rațiunea lui de a fi. Pictorii pe care vi-i înfățișăm prin operele lor produc tablouri, valori raportabile și, într-un sens, măsurabile. În aceste imagini aflăm mai multă afirmație, decît dubitație. Ei pun în prim planul preocupărilor lor măiestria, acel ceva ce deosebește pe pictor de veleitar. Foarte variate ca factură și ca mod de a considera realitatea — dar raportîndu-se toate la realitate — tablourile pe care le reproducem sînt elogiul picturii ca meșteșug specific, nobil, dăruit cultivării spiritului și, ce-i mai însemnat, silind la o idee clară de bine, artisticește vorbind. Sînt tablouri cu o opțiune, care tind la o definiție a picturii în datele tradiției și cu privirea țintind la viitor.

TUDOR OCTAVIAN

GH. I. ANGHEL

„... Nu-l putem închipui pe Gheorghe I. Anghel altundeva decît aici, produs și exponent al climatului spiritual din care purcede într-o diversitate armonioasă marea noastră pictură. În această diversitate, exprimînd însăși diversitatea armonioasă a cadrului geografic românesc, Anghel este eminamente un pictor al Dobrogei..." (Modest MORARIU)

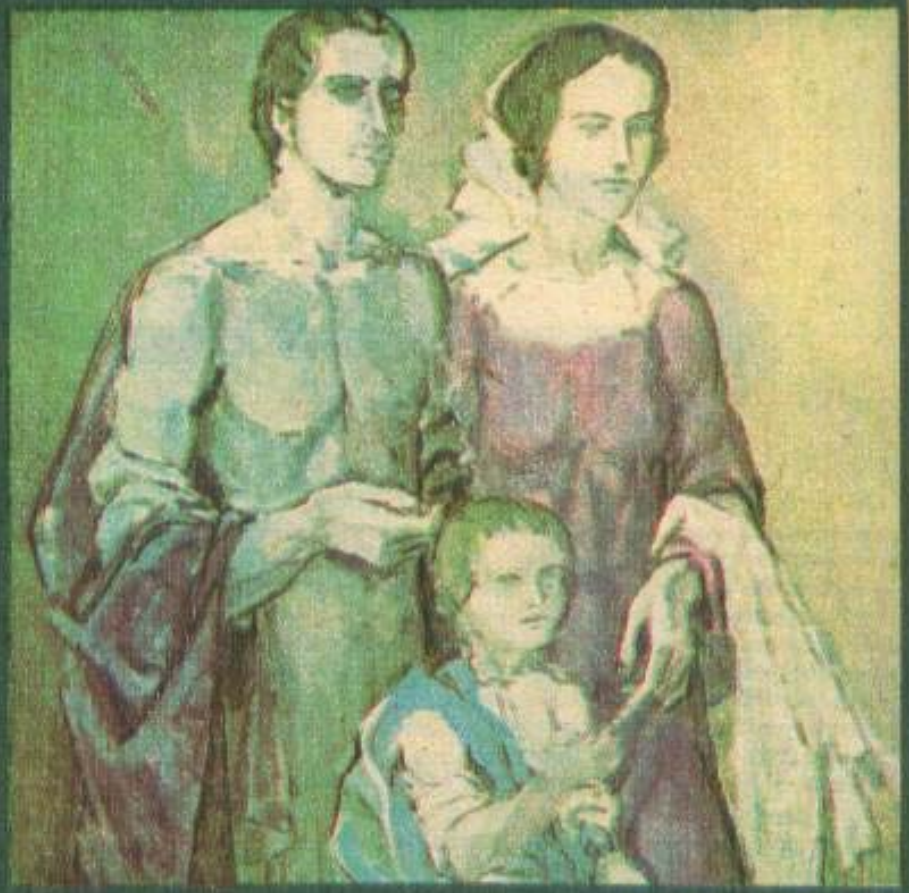

COMPOZIȚIE

MIHAI BANDAC

„Și trebuie să recunosc că această pictură se situează la un nivel intelectual foarte elevat, pune o problematică critică foarte actuală și în acest moment, care este un moment de criză, pictura lui Mihai Bandac conține în ea și conservă aspecte ale încrederii în oameni, în realitate..." (Giulio Carlo ARGAN)

ANOTIMPURI

PORTRET

TRAIAN BRĂDEAN

„...Artistul nu se numește un «inovator» ci un «continuator». În general însă, Traian Brădean rămîne un pictor al naturii învăluite de liniște și adîncă tăcere, în care pulsează sentimentul veneraţiei". (Cornel Radu CONSTANTINESCU)

PORTRET

ȘTEFAN CÂLȚIA

„S-a impus de la prima sa manifestare printr-o imaginație de tip Hyeronimus Bosch, bîntuită de viziuni groteşti, de o umană, suavă moralitate. Atmosfera este funambulescă. Personajele, surprinse în mişcare, cu gesturi şi atitudini determinate de fabula la care, ca niște păpuși ale visului, participă, sînt totuși de o stranie imobilitate". (Octavian BARBOSA)

FLORIN CIUBOTARU

„Florin Ciubotaru... nu vede alt univers, ci alteritatea aceluiași univers, accesibil tuturora. Fiecare lucrare ne introduce cu simplitate, dar nu fără o blîndă ceremonie, în miracolul acestei alterități". (Andrei PLEȘU)

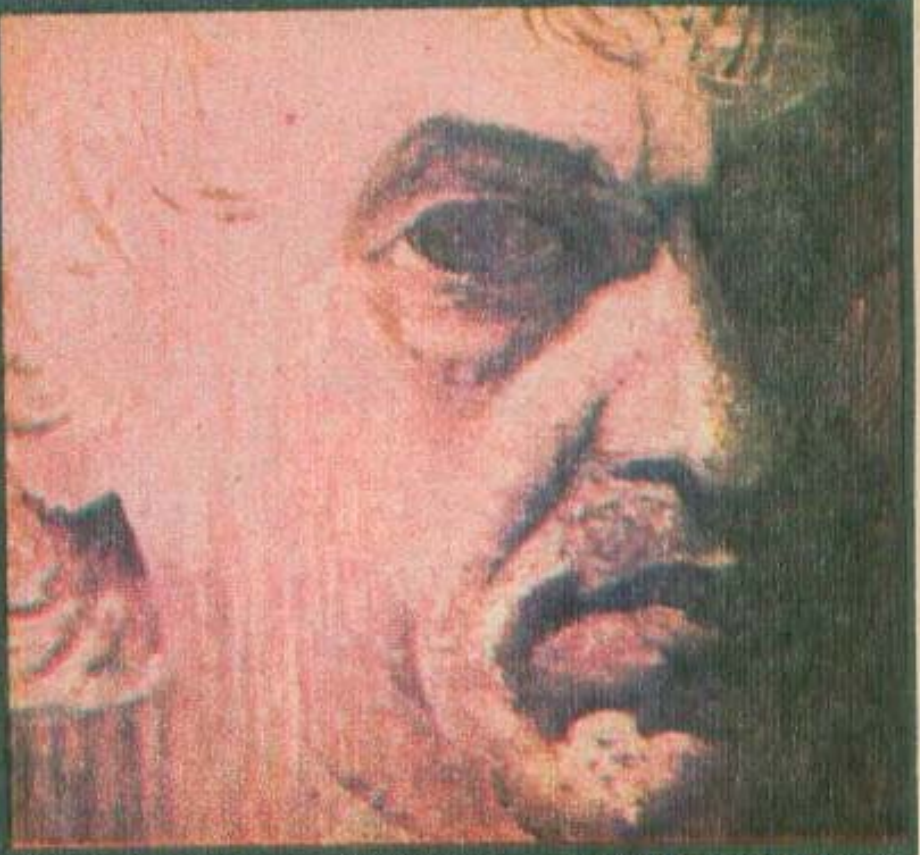

AUTOPORTRET

CONSTANTIN GHEORGHE

„Temperamental, Constantin Gheorghe nu e un cerebral, ci un emotiv, un senzorial mai degrabă decît un imaginativ, un valorificator asiduu al impresiei directe și nu un creator de sinteze abstracte. Extrăgînd esențialul din lecția maeștrilor săi, la Constantin Gheorghe obiectul aparține culorii și nu culoarea obiectului". (Alexandru CEBUC)

NATURĂ STATICĂ CU FLORI

STRĂMOȘII

DIMITRIE GRIGORAȘ

„Dimitrie Grigoraș e un portretist prin vocație. El este dăruit să pătrundă psihologia modelului și, totodată, să și-o dezvăluie pe a sa. A fost solicitat să execute tapiserii gigantice, pentru că e un artist ce oferă, prin ce gîndește și lucrează, garanții că, odată începînd o astfel de operă, o poate și termina."
(O.T.)

PRIMĂVARA

ION GRIGORE

„În peisajele lui Ion Grigore și chiar în naturile statice și portrete se simte, mai mult decît în opera atîtor alți pictori preocupați să evoce nostalgic lumea din care ei vin — lumea satului — un dor, un alean nestins, iar dorul acesta pentru ceva ajuns memorie, în loc să se atenueze, cu trecerea timpului e tot mai acut".
(Tudor OCTAVIAN)

CAROLINA IACOB

„Carolina Iacob pictează realitatea, numai că o realitate închipuită. În lumea imaginată de ea ceva se transformă mereu în altceva și a te întreba de verosimilul acestor procese este nepotrivit... Deși tablourile continuă a fi istorii de sine stătătoare, ele tind a se impune ca secvențe dintr-o poveste fără început și fără încheiere"
(TUDOR Octavian)

FLORI

IACOB LAZĂR

„Trăim mereu impresia, în preajma picturii sale, de extremă puritate a lumii de curățenie morală, de candidă jubilație în fața naturii, de fapt, a șansei cufundării noastre în magnifica-i liniște și frumusețe ocrotitoare". (Cornel Radu CONSTANTINESCU).

CINA

FLAUTISTĂ

RODICA LAZĂR

„Tablourile Rodicai Lazăr, pictate aparent cu spontaneitate și degajare, uneori chiar cu o eleganță, care la o analiza mai atentă se relevă ca fiind înălțimea la care se ajunge prin stilizări îndelungi, sînt în realitate lucrări gîndite profund într-o fază premergătoare, pentru a crea în final senzația de liniște și de reculegere..." (Mircea GROZDEA)

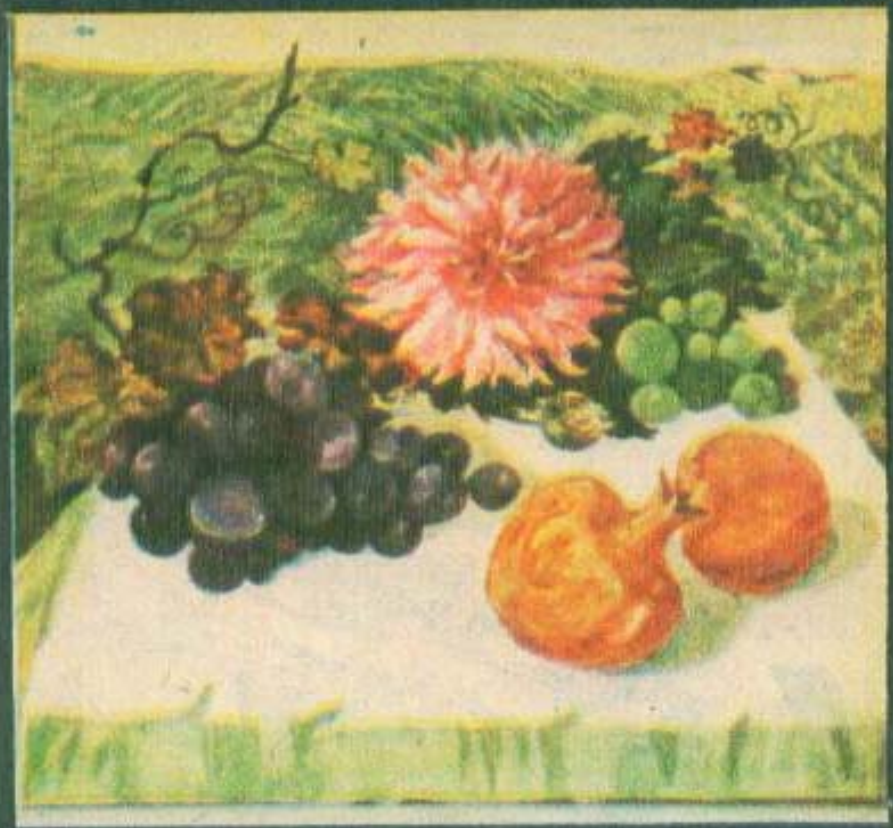

FLORI ȘI FRUCTE

RODICA MARINESCU

„Artista crede în efectul lucrului «pe motiv», dar care se organizează și potrivit unei abstracte orchestrații tonale ce ține seama de legile picturii... Pictura de afect, cu stăpînirea lecțiilor de echilibru și expresivitate, arta Rodicăi Marinescu este o ipostază a inepuizabilei relații cordiale dintre om și natură" (Virgil MOCANU)

VIOREL MĂRGINEAN

„Acea așteptare, dintr-o pînză unde începutul primăverii cîntă în tandre unduiri deloc minore, unde uscatul dezgolit răsare ca dintr-o geneză, prin fumegarea diafană a alburilor, printre cețuri de gris din care se zburlesc firave semne-copaci, care ar putea fi, deopotrivă, semne decorativ matissiene pe o ie ampla cît peisajul" (Dan HĂULICĂ)

ALLEGRO

TEODOR MORARU

Teodor Moraru a traversat o serie de experiențe foarte coerente, în care mijloacele plastice au devenit mai incisive, firești, dar mai ales mai economice și fiind în același timp deschise spre semnificații mai vaste" (Alexandra TITU)

SCARA

MIHAI OLOS

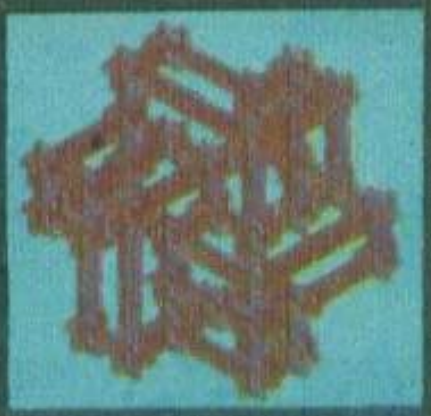

„Ca și meșterii din popor, Mihai Olos creează nu numai cu gîndul la el însuși, ci și la lumea careia îi aparține și de aceea are sorți de a fi român și universal totodată, de a fi tradițional și modern, cu o notă foarte personală de artist intelectual, de meșter-poet". (Petru COMARNESCU)

STRUCTURI

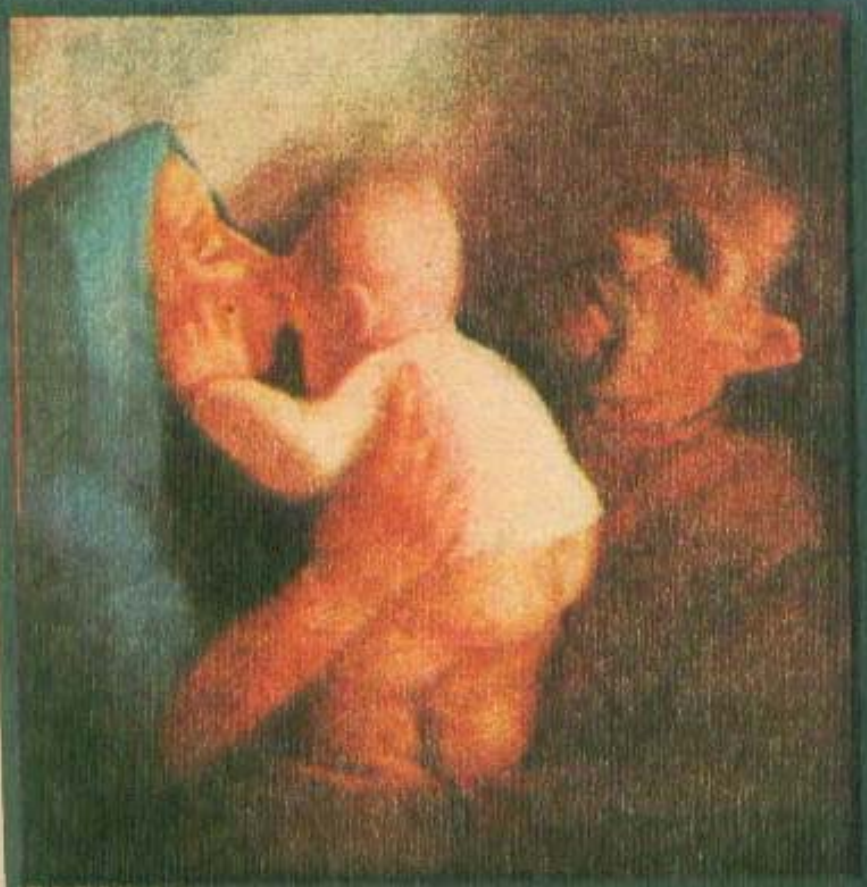

FAMILIA

JULIUS PODLIPNY

„Între artist și opera sa nu este nici o falie, nici un hiat. Este cum picteaza, pictează cum este. Voluntar, necruțător cu sine și cu ceilalți, amar și duios în același timp, sarcastic și închinător al unor naluciri sublime" (Ion FRUNZETTI)

ION POPESCU-NEGRENI

„Știe să explice ca nimeni altul, în fața lucrării de artă pusă în discuție, ce reprezintă culoarea, cum devine aceasta, și în ce condiții, mijloc de expresie, disecă raportul culoare-lumină, rolul luminii... Extraordinare lecții, de neuitat lecții". (Viorel OPREA)

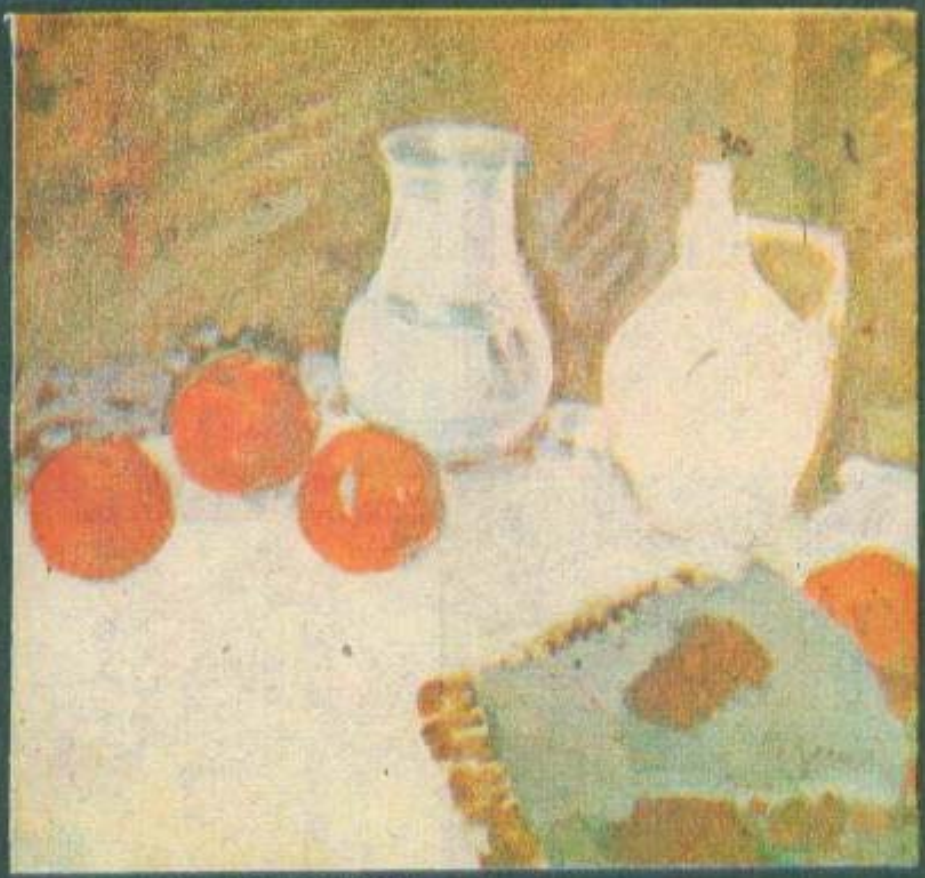

NATURA STATICĂ

CONSTANTIN PILIUȚĂ

„În pictură, evoluează într-o direcție a peisagisticii în care cultul pentru natură, pentru elementele concrete ce s-au impus cîndva memoriei, se împletește cu un filon liric care domină întreg materialul figurativ, într o structură poetică inedită". (Constantin PRUT)

FLORI

VALEA NUCARILOR

BENONE ȘUVĂILĂ

„... A crescut la școala de aur a dăruirii native. El are meșteri pe care-i iubește. A avut răbdarea și calmul de-a nu se grăbi mai mult decît trebuie. Cenzurat de talentul care-l obligă la o reticență uneori zadarnică, hoinărește prin pustiurile deltei, pictînd peisaje de viață și moarte cu bărci abandonate și case de pescari..." (Mircea MICU)

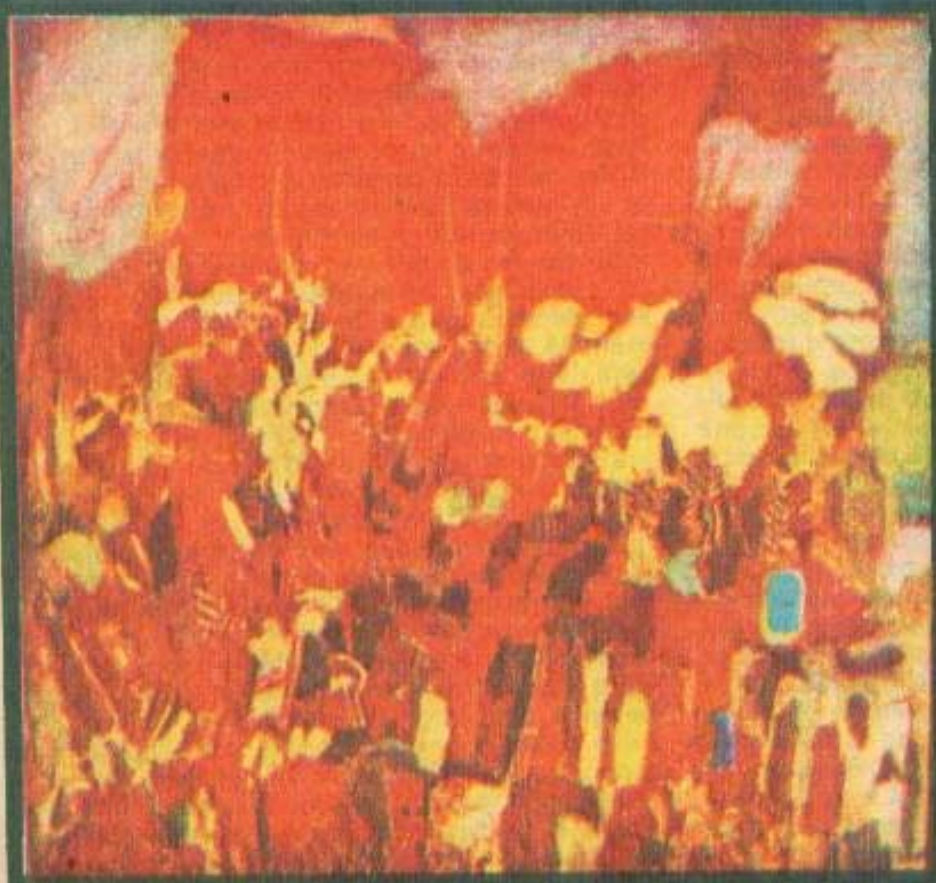

REPUBLICA

TUDOR TUDAN

„Pictura aceasta distilează, cu un elaborat simț al construcției, sugestii venite din unghiuri și din epoci diverse ale istoriei artei. Dar le contopește, cu puterea pe care i-o dă capacitatea de a redescoperi sensurile lăuntrice ale culorii, într-o imagine proprie, o imagine îndelung gîndită..." (Dan GRIGORESCU)

Dascăli şi copii din Ţara Moţilor

FERESTRE MAI LARGI SPRE LUME

La Cîmpeni, lumea oraşului nu e atît de mare încît oamenii să nu se cunoască între ei şi să treacă unul pe lîngă altul fără a-şi spune bună ziua. Şi nu se află nimeni care să nu fi auzit de Nicolae Oneţ, cel care a fost, cum se zice, poate cel mai bun învăţător de aici. De fel chiar din Cîmpeni, tot aici a ţinut să-i înveţe pe copii carte după ce-a terminat Şcoala Normală de la Abrud. Asta era prin 1930. În acel an se introdusese curent electric la Cîmpeni, în reţea de 120 V, şi o întîmplare fericită a făcut ca tot atunci şcoala unde fusese numit director să primească un aparat de proiecţie de la Casa Şcoalelor din Bucureşti. Repartiţia acelui aparat avea scopuri didactice, se-nţelege. Însă contîndu-se pe trăinicia lui, în fiecare duminică într-o sală a şcolii rulau filme artistice, elevii încasau banii şi cu banii aceia au prins fiinţă biblioteca, farmacia şi înainte de toate o cantină şcolară. A fost prima cantină de acest fel de pe valea Arieşului şi mulţi oameni cumsecade şi-au făcut o datorie din menţinerea ei cu orice chip. De mersul aparatului se ocupa un mecanic, ajutat tot de elevi, iar un frizer, pe nume Rusu, avea grijă ca imaginile să fie însoţite de muzica unui patefon. Frizerul acela avea o dexteritate nebună în schimbarea plăcilor, dacă se vedea o scenă de amor punea muzică dulce, imediat, iar dacă apărea o defilare de pe placa schimbată la iuţeală izbucneau pe loc sunetele unui marş. Din '35, comandantul Batalionului de vînători de munte din Cîmpeni a pus la dispoziţie orchestra militară. Această repetată străduinţă duminicală pentru strîngerea unor fonduri băneşti se datora unei observaţii a învăţătorului, întărită de observaţiile unor medici. Constatările lor duceau înspre o concluzie tristă: pe cît era de adevărat, şi asta nu e deloc poveste, că erau sprinteni la minte copiii moţilor şi că ei vroiau să înveţe carte, dovadă şi creşterea frecvenţei şcolare de la 74 la sută după primul război mondial la 96 la sută înaintea celui ce-al doilea, la fel de adevărat era că din punct de vedere fizic ei sînt anemici. Asta fiind urma hranei proaste şi chiar a felului cum trăiau în casele cu ferestre cît palma. De aceea, ei se îngrijea să li se dea şi untură de peşte şi tot felul de siropuri tonice.

Însă de la directorul spitalului din Cîmpeni, mi-a mai spus învăţătorul, a auzit că de cîteva zeci de ani încoace copiii moţilor au crescut în înălţime şi sînt mai robuşti decît părinţii lor. Or, asta, ştie oricine, e consecinţa unui standard de viaţă mai ridicat. Sigur că, se zice, cam pretutindeni în lume s-a întîmplat asta, dar dacă s-a întîmplat şi în Ţara Moţilor de ce n-am spune-o? Şi-ar trebui să înţelegem astfel că înfăţişarea mai nouă a satelor de pe Arieş ţinteşte nu doar la frumuseţi care să poată fi admirate în treacăt, pe dinafară, dar şi la sănătatea vieţii dintre zidurile cele noi. Cine-şi face casă, n-o mai face ca bunicii, cu fereastra cît palma. O face cu alte planuri şi ambiţii, parcă pentru o viaţă care-şi cere un loc mai încăpător şi cere ferestre mai largi de privit spre lume.

Între căile prin care învăţătorul Nicolae Oneţ încerca să crească elevi la fel de sănătoşi la minte ca şi la trup, sportul a mai fost una. Pregătea în fiecare an echipe de schiori, cu ajutorul Batalionului de vînători de munte organiza tot felul de concursuri şi cîştigătorii primeau ca premiu cîte o pereche de schiuri. În '39 avea în

școală aproape 100 de perechi. Și cum să nu-l fi bucurat, mai încoace, înspre anii lui de pensie, că tot ceea ce se zbătea el să facă pe-atunci în capitala moților de pe Arieș poți să găsești astăzi aproape în orice școală din satele aflate pe firul văii?

La Albac, la școală, s-au terminat orele și doar profesorul de sport, Iancu Pleșa, a mai rămas cu o mînă de elevi să joace volei. Iancu Pleșa are o biografie de scriitor american, a călătorit prin mai multe meserii, o vreme a fost brigadier silvic și apoi contabil iar după absolvirea facultății, întorcîndu-se acasă, la Albac, a ținut să fie mai mult decît un simplu profesor de educație fizică: un animator al vieții sportive de prin partea locului. Într-o încăpere a școlii a strîns tot felul de trofee. O sumedenie de cupe, medalii și diplome. Toate aparținînd elevilor lui dintre care, în diferite discipline sportive, doi au ajuns campioni naționali iar opt vicecampioni. Însă, așa cum zice, marea lui dragoste tot schiul rămîne. În inima muntelui, acolo unde se întinde frumusețea lui netulburată și deplină, doar mergînd pe jos și în vreme de iarnă numai pe schiuri poți să ajungi. Ce-a făcut profesorul? Pe acoperișul școlii a montat cîteva reflectoare ce luminează pîrtia care coboară din capătul unui deal din apropiere și aici se antrenează cei mai buni elevi pentru competițiile din care nu s-au întors pînă acum niciodată cu mîna goală. Cînd îmi arată schiurile școlii se oprește la cîteva, cinci-șase perechi, de-a dreptul luxoase, și le mîngîie de parcă ar fi făcute din cristaluri scumpe. Era la București, cu copiii, tot la un concurs dar nu de schi, bineînțeles, și aflîndu-se pe-acolo și un șef, n-a priceput bine nici cum îl cheamă și nici unde lucrează, a înțeles doar că avea o muncă de răspundere în domeniul mișcării sportive a pionierilor sau uteciștilor, acela i-a zis scurt, după ce văzuse că elevii lui urcaseră pe podiumul cîștigătorilor: măi, tu ești din Albac? Vino încoace după mine! N-a apucat să spună ceva și s-a trezit prin niște magazii unde i s-au pus schiurile astea în brațe. A dat să întrebe dacă e nevoie de niscaiva forme dar șeful i-a spus: Vezi-ți, dom'le, de treabă, ia-le și du-te! Sînt niște schiuri formidabile, zice profesorul. Dar ce e și mai formidabil, am adăuga, este că aici, în locul acesta unde în linie dreaptă prea puțin ai de mers, ori urci, ori cobori, ni se spune că schiază toți copiii, începînd cu cei de la grădiniță. Școala are peste 200 de perechi de schiuri și pe lîngă acestea copiii mai au și acasă schiuri cioplite din lemn de paltin. De meșteri în lemn satul fiind plin. Noții își fac ferestre mai largi de privit spre lume. Și cuvintele acestea parcă ar vrea să spună ceva mai mult decît sensul lor propriu. Din afară înăuntru sau dinăuntru în afară, oricum ai privi prin ferestrele acestea, nu poți să nu vezi și niște dascăli inimoși, fie ei tineri sau virstnici, a căror grijă pentru copii a însemnat și înseamnă a-i învăța pe elevii lor carte, dar nu numai atît.

D. CONSTANTINESCU

„Eternii noștri păzitori ai solului veșnic"...

(Urmare din pagina 120)

vedeți două foi de titlu, iar fiecare dintre cele 15 cărți ale „Metamorfozelor" sînt precedate de cîte o minunată gravură, sintetizînd în imagine conținutul textului. O însemnare de la sfîrșitul cărții îi confirmă prezența pe pămîntul nostru de peste 150 de ani.

...Revin la o carte de căpătîi pentru români și pentru sufletul meu, prima ediție din versurile lui Eminescu, prefațată și îngrijită de Titu Maiorescu. Răsfoind-o, am avut sentimentul că am pătruns în intimitatea unei ședințe de la „Convorbiri literare", că-l văd pe critic prezidînd, că tot soborul de intelectuali pregăteau paginile care au ajuns pînă azi. Din prefața lui Titu Maiorescu am notat, cuvînt cu cuvînt, considerînd că va avea același ecou și asupra dumneavoastră. „Poeziile au fost publicate în „Convorbiri literare" și unele s-au găsit numai în manuscript la persoane particulare. Publicarea se face în lipsa poetului din țară. El a fost prea impersonal și prea nepăsător la soarta lucrărilor sale pentru a putea fi înduplecat să se îngrijească el însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor literari... De altfel, poetul era nepăsător și la orice glorii și recunoașteri publice. Ce rege ar fi putut să încoroneze o minte regească?" (Titu Maiorescu - decembrie 1883).

Cu acest prim volum, prefațat de Titu Maiorescu, își lua zborul către universalitate Luceafărul poeziei românești. M-a apucat dorul să-l recitesc, din scoarță-n scoarță, pe Eminescu din biblioteca mea, chiar dacă volumul n-are „caligrafia" primei ediții, n-are încrustațiile măiestrite de pe copertă...

La Tulcea, într-o casă mai bătrînă decît secolul nostru, astăzi restaurată și modernizată, în rafturi cu sticlă și cu o temperatură ca în creșă, muzeografii numai că nu suflă oxigenul vieții și nu fac transfuzii acestor cărți rare, care păstrează pentru noi și urmașii noștri - diamante. Ori de cîte ori ne apropiem de ele trec puțin din strălucirea lor și asupra ființei noastre, rămînînd la fel de luminoase...

„Eternii noștri păzitori ai solului veșnic..."

UN MONUMENT DE ARTĂ DISTRUS DE HORTHYȘTI...

La 21 mai 1938
Bucureștiul a trăit
un important eveniment cultural:
se vernisa marea frescă
a istoriei formării poporului nostru,
operă de căpătîi
a pictorului *Costin Petrescu*,
una din cele mai mari
și mai importante
lucrări de acest gen
din Europa,
care avea să împodobească
Ateneul Român.

Peste un an și ceva,
la 2 septembrie 1939,
la Cluj, în inima Transilvaniei,
în Sala de festivități
a Colegiului Universitar
se va vernisa o altă frescă:
un triptic intitulat
„Istoria afirmării
și rezistenței poporului român
de peste munți
prin luptele și jertfele
celor mai de seamă
exponenți ai gîndirii ardelene".
Autor, același Costin Petrescu.

Este deci cazul să încercăm o succintă prezentare a acestui remarcabil artist plastic român. În 1925, cele mai importante ziare și reviste din România titrau: *Costin Petrescu învață pe francezi vechea artă a frescei* („Viitorul"), *Succesul d-lui Costin Petrescu, Reînvierea frescei franceze datorată unui pictor român* („Rampa"), *O izbîndă a artei românești* („Dimineața"), *O mare cinste pentru arta românească: activitatea, În Franța, a maestrului Costin Petrescu* („Universul"). Să mai notăm că în acea perioadă au apărut la Paris, în Editura „Le Franc", două ediții ale unui cutezător studiu semnat de Costin Petrescu, intitulat *L'art de la fresque*. Și încă nu am terminat cu prima parte a prezentării acestui pictor român. Iată ce scria, într-un articol din 1935, intitulat *Fresques modernes, fresques éternelles*, unul din criticii de seamă ai genului, *Emmanuel de Thubert:* „Îmi este cu neputință a vorbi de toți pictorii care s-au pus sau se pun încă sub semnul frescei, vechi și moderni, și pe care au învățat-o de la Cenini și încă de la trei oameni al căror nume nu încetează să răsune pe zid: *Mottez, Bauducin* și *Petresco*. Mottez, care a anunțat vestea cea bună, Bauducin, care a propovăduit-o în școli, și Petresco, care ne-o aduce din Orient. Primul, entuziast, al doilea, prudent, al treilea, cutezător". În fine, să mai transcriem o foarte succintă prezentare pe care marele om de cultură *Henri Focillon* o face pictorului român: *„Costin Petresco, le restaurateur de l'art de la fresque"*. Ne aflăm deci în fața unui artist român de talie europeană, mondială chiar, care a redat Europei tehnica pierdută în timp a frescei. Aceeași tehnică pe care o folosise Michelangelo atunci cînd a pictat celebra frescă de la Capela Sixtină, dar care, în mod misterios, se pierduse, locul ei fiind luat de tehnica frescei în mozaic. Se naște, firește, următoarea întrebare: de unde cunoștea Costin Petrescu această taină a unei tehnici pierdute în Occident, a unei tehnici pe care mulți artiști de seamă, ca Mottez sau Bauducin, s-au străduit să o redescopere, străduințe doar în parte reușite, pînă la sosirea în Franța a pictorului român? Costin Petrescu este urmașul direct, pe linie paternă, a unui lung șir de meșteri în „zugrăvia de verde", cum se numea pictura pe zid, adică frescă. Prin 1830—1840 era vestit în toată Țara Românească, prin minunatele sale zugrăveli, meșterul Gheorghiță, devenit mai tîrziu călugărul Gherontie de la Horezu. Avea doi ucenici apropiați, pe Petru și Voicu. Nu prin cine știe ce minune, ci prin însăși firea lucrurilor, acest Gheorghiță, zis mai apoi Gherontie, cunoștea taina

...dar istoria lui încă nu s-a rostit deplin

deplină a zugrăvelii de verde. A redactat chiar şi un studiu în acest sens, o ierminie, cum se zicea pe atunci scris cam pe la 1847—1850. Ierminia i-a fost transmisă lui Voicu, dar, firește, şi Petru s-a înfruptat din lumina ei. Acest Petru a avut un fiu, Ilie, care nu putea fi altceva decît tot un zugrav de verde, adică un frescar. Ilie, care şi-a luat numele de familie Petrescu, a studiat, între altele, chiar la Viena, aşa cum o atestă documentele familiei Petrescu. Unul din cei doi fii ai acestuia avea să fie Costin Petrescu, care a continuat meseria bunicului şi tatălui său. N-ar mai fi de lămurit decît un singur lucru: de unde cunoştea Gheorghiţă, zis Gherontie, meşteşugul frescei? De la înaintaşii săi ce-au împodobit mînăstirile Moldovei şi-ale Ţării Româneşti, cum ar fi, ca să dăm un singur exemplu, Voroneţul, contemporane cu Renaşterea, cu făurirea Capelei Sixtine.

De ce toată această prea lungă, poate, introducere? Pentru că atît fresca de la Ateneu, cît şi cea din Sala de festivităţi a Colegiului Universităţii clujene sînt opere ale unui artist de indiscutabil renume european, Costin Petrescu, care a făcut, aşa cum o spun ziarele şi revistele timpului său, cinste artei plastice româneşti. Dar dacă fresca de la Ateneu ne întîmpină şi ni se arată în toată splendoarea ei voievodală, cea din Sala de festivităţi a Colegiului Universităţii clujene...

Dar să-i dăm cuvîntul fiului lui Costin Petrescu, arhitect şi pictor monumentalist, adică de frescă, în primul rînd, Radu Costin Petrescu: „Fresca din inima Transilvaniei a avut o soartă foarte tristă. Nu trecuse nici un an de la inaugurarea ei şi peste România s-a abătut, năprasnic şi bestial, valul crimelor horthyste. N-au scăpat bătrînii, femeile, copiii, învăţătorii cu păr alb, bărbaţii în floarea vîrstei, dar n-au scăpat, vai! nici operele de artă. Tot ce era românesc trebuia, la gîndirea horthyştilor, dacă asta mai era gîndire, să dispară. Nu participasem, dintr-un concurs de împrejurări, la inaugurarea frescei din Cluj. Îmi aduc aminte că în trista vară a anului 1940, cînd inima ţării era pur şi simplu sfîşiată de nedreptatea celor ce se credeau atunci atotputernici, m-am hotărît să ajung, cu orice preţ, la Cluj şi să fotografiez fresca. Simţeam că i se va întîmpla ceva groaznic. Am ajuns acolo la timp, aş zice, înotînd printr-o mulţime care mergea în sens invers. A fost un drum — cu automobilul, însoţit de mama mea, îngrozită de tot ceea ce vedea — infernal. N-am văzut în viaţa mea atîţia oameni pe al căror chip se citea deznădejdea, groaza, furia neputinţei, consternarea şi, nu în ultimul

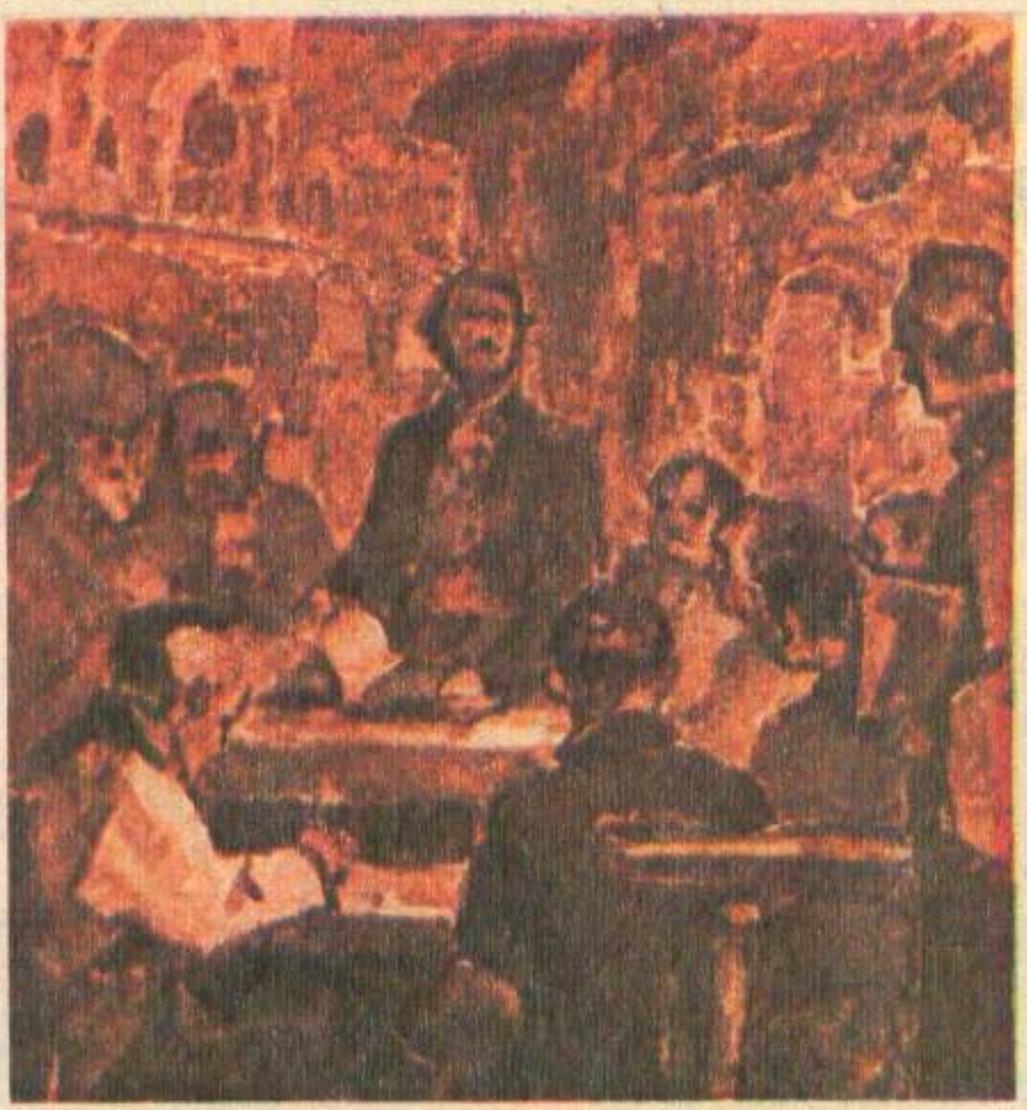

rînd, convingerea că totuși vor veni și alte vremuri. Alte vremuri ce vor fi neapărat de partea unui adevăr și a unui drept cîștigate, în fața istoriei, prin jertfă de sînge, prin dreptul imprescriptibil al unui popor de a trăi la un loc cu frații săi dintotdeauna. Dar, după cum văd, m-am cam îndepărtat de subiect. Am ajuns, după aproape două zile și două nopți de mers — un drum care, normal, ar fi durat cel mult zece ore —, la Cluj. Nu vă pot descrie ce mi-a fost dat să văd. Era o vînzoleală de parcă se anunțase un cutremur de gradul 10. Am ajuns în sfîrșit în fața frescei. O priveam, și eu, și mama, cu convingerea dureroasă că o privim pentru ultima oară. Din păcate, chiar așa a fost să fie. În zadar am încercat să găsim un fotograf care să o imortalizeze, atît cît putea imortaliza pelicula de celuloid din acele timpuri. N-am reușit. Toți erau amabili, dar n-aveau timp de noi. Peste cîteva ore Clujul era invadat de horthyști. Am plecat cu o mare durere în suflet. Aveam să aflu, peste cîtva timp, că fresca a fost lovită cu ciocanele, adică, într-un anume fel, bucerdată, și acoperită cu un strat gros de ciment. O tencuială peste care astăzi se află o cortină de pluș albastru. În fața acestei cortine, care este, propriu-zis, un fundal, se află o scenă pe care au loc diverse concerte simfonice. În spatele cortinei se află cimentul, adică tencuiala, iar în spatele tencuielii, fresca. Mă veți întreba, desigur, în ce stadiu cred eu că se află fresca. E bine, cei care au crezut că distrug un monument n-au știut că o frescă nu poate fi distrusă prin cîteva zeci de lovituri de ciocan peste care să se așternă un strat de ciment. Lipsa lor de cultură a salvat, cred eu, fresca. Dar mi se pare că am folosit o formulare prea pretențioasă. Lipsa lor de cultură! Corect ar fi: lipsa lor de elementară omenie. Cum ar fi numit ei pe cei ce ar fi distrus, să zicem, manuscrisele lui Petőfi? Pe cei ce-ar fi sfărîmat pianele la care au cîntat Liszt sau Bela Bartok? Ce cuvînt ar fi găsit ei pentru cei ce ar fi ars poemele lui Ady Endre? Știu, sînt întrebări fără răspuns, întrebări dureroase. Dar oare ce au făcut ei atunci cînd au distrus fresca tatălui meu, un artist de talie europeană? Nu le-a fost oare teamă că lumea toată îi va blama?! Nu, îmi răspund tot eu, nu le-a fost teamă. În furia oarbă a nejustificatei lor răzbunări, tot ce era românesc trebuia să dispară. Fresca, alcătuită din două panouri de 5 pe 4,20 metri și un panou central, deasupra ușii prin care se intra în scenă, de 2 pe 2,30 metri, nu era, pentru ei, o operă de artă semnată de un mare pictor al vremii, ci un document prin care se omagia lupta poporului ro-

mân, a învățaților săi, a gînditorilor ardeleni ce n-au pregetat să-și primejduiască chiar viața pentru afirmarea sacrelor noastre drepturi în cununa Carpaților. Dar văd că iar m-am cam abătut de la discuția noastră. În ce stadiu, deci, se află fresca? Ei bine, în urmă cu un bun număr de ani, am participat la decaparea unei porțiuni a stratului de ciment care o acoperă. Opera se arată a fi deteriorată, dar nu într-atît încît să nu poată fi restaurată. Fiind de meserie, mi-am propus serviciile, așa cum am făcut-o și la fresca de la Ateneu, care și ea a avut nevoie, din cu totul alte motive, de cîteva mici restaurări. Atunci, la decapare, regretatul Constantin Daicoviciu, care făcuse parte din comisia și juriul care au comandat și au aprobat proiectele și, mai apoi, finalizarea lucrării, mi-a spus: *«Această frescă trebuie, cu orice preț, redezvelită și restaurată. Ea este un bun moral al studențimii clujene, al Clujului și al Transilvaniei, al României»*. Eu cred că fresca se află în condiții încă bune, iar locurile în care a fost lovită cu ciocanul pot fi restaurate fără prea mari eforturi. Sînt gata, dacă voi fi solicitat, să nu precupețesc nici un efort pentru a readuce la viață acest monument care, să nu uităm, este semnat de un mare artist, iertați-mi lipsa de modestie cînd vorbesc de tatăl meu, și care aparține studențimii din Cluj-Napoca, Transilvaniei și, cum spunea academicianul Daicoviciu, țării. Deocamdată, pînă una-alta, nu vă pot oferi decît posibilitatea de-a fotografia cele trei cartoane, proiectele în faza finală a frescei de la Cluj-Napoca. Fotografiați-le — și abia aștept să le puteți fotografia și în mărime naturală"!

În ceea ce ne privește, nutrim speranța că va fi și o clipă cînd vom putea fotografia, în mărime naturală, fresca restaurată din Sala de festivități a fostului Colegiu al Universității clujene. Avem știință că se fac în acest sens demersurile necesare, că specialiști, critici de artă și restauratori s-au deplasat la fața locului. Dar asta nu înseamnă că putem uita, pentru o clipă măcar, crima horthyștilor împotriva artei, dar și a ideii de unitate și continuitate a poporului român pe acest pămînt. Rănit, obligat să bată pasul pe loc, sau să se întoarcă în întunericul cavernelor, al instinctelor primare, sălbatice, timpul lucrează, totuși, numai și numai în numele adevărului, al dreptății, și, iată, al artei ce le exprimă. Cu atît mai mult cu cît această artă este semnată de un prestigios nume al artei românești și al artei europene, Costin Petrescu.

VICTOR NIȚĂ

cît mai trăim după moarte?

INVESTIGAŢII BIOMEDICALE ÎN TANATOLOGIE

„Moarte transformă orică viaţă în destin"
A. Mairau

Marile cuceriri pe care le-a realizat biomedicina acestui sfîrşit de secol au făcut posibile abordarea unui palier de fenomene biologice, cu nu puţine şi răscolitoare întrebări. Nu numai pentru omul de pe stradă, ci - poate, mai ales - pentru cei ce caută să descifreze mecanismele ce stau la baza naşterii, existenţei şi sfîrşitului structurilor posedînd atributul ce se cheamă „bios" - adică viaţă. În dezvoltarea unei problematici atît de vaste, disciplinele ce-şi propun relevarea fenomenelor legate de geneza organismelor vii apar situate numai aparent la antipodul căutărilor privind mecanismele ce se derulează la celălalt capăt al intervalului de timp, pe care acestea îl parcurg ca sisteme biologic active, adică atît timp cît trăiesc. Aceasta, deoarece lanţul de fenomene a cărui derulare în timp şi spaţiu determină existenţa biologică a unor atari structuri nu poate fi conceput fără două momente capitale: cel care îl iniţializează şi cel care îi marchează sfîrşitul.

O arie atît de polivalentă a cercetării atinge largi sfere de interes, nu numai de natură filozofică, cît mai ales de acută implicaţie practică, ţintind în ultimă instanţă la însăşi calitatea vieţii pe care organismele biologice o desfăşoară. Dacă ar fi să privim lucrurile numai prin prisma scrierilor lăsate de civilizaţiile ce ne-au precedat, o retrospectivă asupra istoriei dezvoltării ştiinţelor biologice ar părea să indice faptul că investigarea fiinţei umane sub aspectul existenţei sale ca entitate biotică a debutat nu atît cu problemele legate de geneza sa cît, mai ales, cu cele legate de sfîrşitul său. Lucrul este pe deplin explicabil, dacă ne gîndim la tendinţa naturală a fiecărei fiinţe - atît luată separat, cît şi în ansamblul speciei din care face parte - de a-şi mări longevitatea prin toate mijloacele naturale sau artificiale de care dispune.

Apare astfel evident faptul că rădăcinile tanatologiei se înscriu în zorii apariţiei omului ca vieţuitoare telurică. Preocupări vizînd investigaţii în această direcţie, conturată ca disciplină o dată cu fundamentarea medicinei ştiinţifice, găsim la toate popoarele şi în toate timpurile. Vechile practici egiptene, dar mai ales cele ale mumificării constituie, poate, unele dintre cele mai concludente mărturii în acest sens. Argumente la fel de puternice privind investigarea stărilor de tranziţie de la limita vieţii sînt furnizate de scrierile tibetane. „Cartea morţilor", care a constituit mult timp o lucrare cu un pronunţat sacerdotal „secret de serviciu", descoperă faptul că preoţii tibetani aveau profunde cunoştinţe despre trăirile parcurse de subiecţii care au traversat o moarte clinică, revenind ulterior la viaţă. Faptul că e descrie un anumit ritual al cultului morţilor la tibetani nu este de mirare, dat fiind că autorii acesteia au fost iniţiaţii unui cult religios care îşi mai păstrează şi astăzi identitatea. Mirarea nu poate cuprinde doar atunci cînd constatăm că aceştia aveau cunoştinţe de psihologie aplicată la tanatogeneză, pe care ştiinţa modernă le redescoperă abia în ultimele decenii ale secolului nostru. De la scrierile doctorului Axel Munthe - care, transfigurînd experienţele sale medicale petrecute la căpătîiul muribunzilor, a redat în răscolitoare pagini dramele consumate la limita dintre fiinţare şi nefiinţare - şi pînă la investigaţiile de tanatogeneză ale lui K. Ossis, iar către zilele noastre ale lui Raymond Moody, a fost parcursă o etapă în care dezvoltarea generală a ştiinţelor biologice în general, şi a celor medicale în special, a întredeschis porţi prin care să se poată privi către scenariile proceselor ce se consumă la limita vieţii. Studiul stărilor comatoase, al procedeelor şi tehnicilor de reanimare, descifrarea fenomenelor de anabioză şi parabioză, a celor tokicologice şi neurologice, studiul stărilor extremale de stres, psihofarmacologia şi, în particular, farmacologia substanţelor psihedelice, fizica bioradiaţiilor se constituie într-o extrem de succintă listă de discipline care au contribuit la înţelegerea fenomenelor derulate în cadrul morţii clinice şi începutul celei biologice.

De înţelegerea, descrierea şi diagnosticarea acestor stări sînt legate foarte multe discipline medicale şi, în primul rînd, chirurgia transplantelor de organe. Implicaţiile medicale, sociale, juridice care se ridică cu aceste ocazii, se constituie într-un corpus de probleme care încă nu şi-au găsit o rezolvare deplină şi în care intervenţia celor cetării tanatologice este chemată să dea răspunsuri capitale. Pentru a înţelege dilemele ce trebuie rezolvate, este suficient să amintim că însăşi stabilirea momentului de prelevare a organelor ce urmează a fi transplantate de la un donator este legată de diagnosticul momentului exitusului, adică al aceluia de „a fi ori a nu fi".

Plecînd de la aceste considerente, cercetări asiduu au fost demarate în direcţia investigării fenomenelor derulate la limita vieţii. Beneficiarul direct al acestora sînt în primul rînd specialităţile ce ţin de domeniul reanimării. Dar, practic, aria de interes cuprinde cvasitotalitatea patologiilor medico-chirurgicale. De o importanţă ce nu poate fi subestimată apare şi latura gnoseologică a fenomenelor în discuţie. Aspectele filozofice sînt implicate pe de o parte de labilitatea fenomenelor

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

se derulează, de dramatismul ce își pune amprenta pe trăirile psihice - atît ale subiectului în cauză cît și a celor ce vin în contact nemijlocit cu el -, de faptul că interpretarea lor de către persoane neavizate poate duce ușor la agnosticism. În această ordine de idei trebuie să subliniem și aportul pe care l-a înscris cercetarea științifică biomedicală românească. Lucrările prof. N. Minovici, efectuate încă în anul 1905, privind elucidarea mecanismului morții prin strangulare, și experiențele făcute pe sine însuși, reunind un volum de 218 pagini și 57 de planșe, sînt recunoscute și consemnate în toate tratatele clasice de medicină legală.

O însemnată contribuție de ordin biologic care vine să fundamenteze explicarea științifică a sute de fenomene derulate pe parcursul morții clinice - perioadă în care subiectul în cauză poate fi potențial readus la viață - este oferită de teoria biostructurală a regretatului acad. E. Macovski. Considerînd treptele de structurare moleculară fizică și noesică ca fiind grefate pe cîmpuri energetice cu specificație proprie, teoria biostructurii afirmă că, prin analogie cu cîmpul magnetic al unui solenoid care își menține prezența un interval de timp și după întreruperea curentului electric care l-a generat și cîmpul noesic, poate să continuie a persista după destrămarea materiei noesice care l-a produs. „Dacă timpul este relativ lung și dacă cîmpul noesic este specific pentru fiecare om în parte, materia noesică prezentînd o „specificitate personală", ajungem la o concluzie de-a dreptul fantastică, dar, poate, totuși reală, că, după moartea omului, continuă să persiste în spațiu, pînă se stinge, cîmpul lui noesic, capabil în anumite condiții să acționeze asupra altor oameni. Ar fi deci un fel de «suflet material», care, desigur, nu are nimic comun cu «sufletul supranatural» despre care vorbesc misticii și idealiștii" (E. Macovski). Alături de cercetările ulterioare ale lui K.R. Porter și J.B. Tucker (1981), care au confirmat teoria biostructurii prin fotografierea structurilor microtrabeculare ale materiei vii, ultimele investigații tanatologice vin să confirme, într-un alt plan, dezvoltările de biologie teoretică ale lui E. Macovski.

Cercetări efectuate în cadrul Universității din Connecticut aduc confirmarea supozițiilor teoretice mai sus citate privind evoluția materiei noesistructurate și reverberațiile sale asupra psihismului pe parcursul perioadei de moarte clinică. Așa cum au scos în evidență cercetările de statistică medicală, în S.U.A. au fost înregistrați 8 milioane de pacienți care au traversat un episod de moarte clinică, fiind reanimați. Totalitatea acestora a putut descrie, integral sau parțial, etapele derulate în episoadele de moarte clinică. Acest semnificativ eșantion statistic dă temei investigațiilor lui Keneth Ring să arate că, în evoluția stării de moarte clinică, sînt parcurse 5 etape. Debutul este constituit de percepția senzației de plutire într-un spațiu sumbru, într-o trăire psihică foarte calmă. În cea de a doua etapă, pe care o descriu 37 la sută din cei reanimați după episodul de moarte clinică, se produce „autoscopia", sugerînd bolnavului postura în care el se privește în cadrul scenei în care este plasat, dintr-un punct aflat deasupra sa, cu înregistrarea celor mai mici detalii ale acțiunilor desfășurate pentru salvarea sa. Cea de a treia etapă, descrisă de 23 la sută din subiecți, este caracterizată de senzația de a fi aspirat printr-un tunel, cu o viteză fabuloasă. În cel de al patrulea stadiu, care a putut fi urmărit la 16 la sută dintre pacienți, apare, pe fundalul obscurității, percepția unei lumini ce crește în intensitate. În fine, un număr de 10 la sută dintre subiecți descriu, ca un ultim stadiu al evoluției, senzația de penetrare și amalgamare în interiorul acestei lumini, care, deși foarte puternică, nu induce și orbirea. Dominantă este senzația de beatitudine. Dezvoltate pe parcursul unui interval de timp ce a mers pînă la 20 de minute, aceste evoluții ale psihicului pacientului, angajat în starea de moarte clinică, sînt datorate modificărilor funcțiilor corticale intervenite în urma instalării sindromului de anoxie cerebrală implicat în destrămarea noesistructurii postulate de E. Macovski. Conform opiniei lui Ronald Siegel, mecanismele fiziopatologice puse în mișcare cu această ocazie au la bază descărcări masive de endorfine, fapt ce explică starea de tranchilizare și beatitudine percepute. În mecanismele percepției cadrului luminos de la finele etapelor de evoluție a stării de moarte clinică, este foarte probabil să intervină procese de descărcare fotonică a capcanelor formate de lanțurile pliate de ADN, pe care le-a descris F.A. Popp.

Este cazul să amintim, în final, că, în țara noastră, primele comunicări asupra unora dintre stadiile evolutive percepute în moartea clinică au fost făcute, în anul 1981, de către dr. N. Constantinescu.

EUGEN CELAN

1988

SCURTĂ ISTORIE A CALENDARULUI

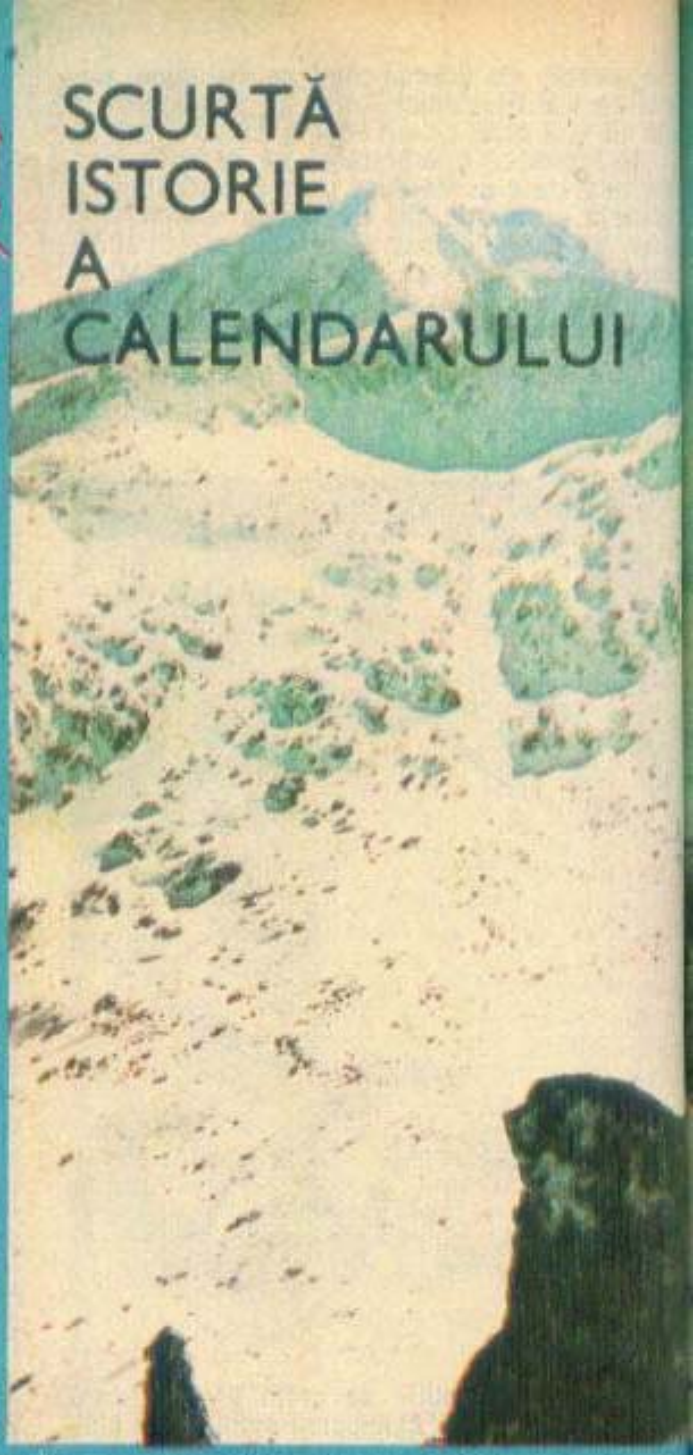

Un nou an în viața noastră, un nou an în viața planetei. La 1 ianuarie 1988 Pămîntul își încheie un nou tur în jurul Soarelui, încă unul dintre cele peste 4,5 miliarde pe care le-a făcut de cînd există.

Dar de ce la 1 ianuarie? Și, în fond, de ce se rotește Pămîntul în jurul Soarelui și cu ce este mai deosebit anul 1988 față de anul 1987? Sînt abia cîteva din întrebările pe care și le poate pune oricine și la care va încerca să răspundă un astronom, în paginile următoare.

1

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

2

D	L	M	M	J	V	S
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29					

3

D	L	M	M	J	V	S
		1	2	3	4	
6	7	8	9	10	11	
13	14	15	16	17	18	
20	21	22	23	24	25	
27	28	29	30	31		

7

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

8

D	L	M	M	J	V	S
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

9

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

4

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

5

D	L	M	M	J	V	S
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

6

D	L	M	M	J	V	S
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

10

D	L	M	M	J	V	S
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

11

D	L	M	M	J	V	S
			1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

12

D	L	M	M	J	V	S
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

1988

SCURTĂ ISTORIE A CALENDARULUI

Un nou an în viața noastră, un nou an în viața planetei. La 1 ianuarie 1988 Pămîntul își încheie un nou tur în jurul Soarelui, încă unul dintre cele peste 4,5 miliarde pe care le-a făcut de cînd există.

Dar de ce la 1 ianuarie? Și, în fond, de ce se rotește Pămîntul în jurul Soarelui și cu ce este mai deosebit anul 1988 față de anul 1987? Sînt abia cîteva din întrebările pe care și le poate pune oricine și la care va încerca să răspundă un astronom, în paginile următoare.

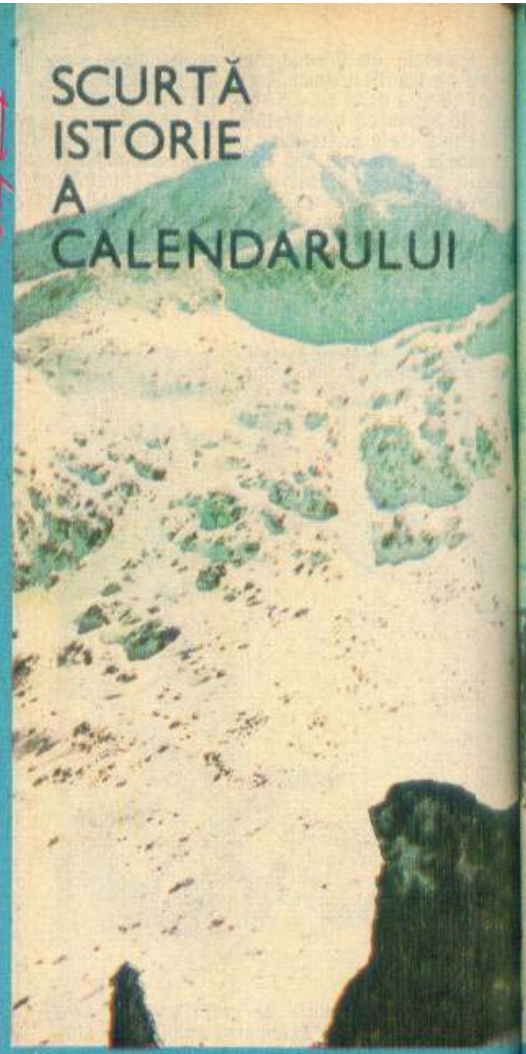

1

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

2

D	L	M	M	J	V	S
		1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29					

3

D	L	M	M	J	V	S
			1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

4

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

5

D	L	M	M	J	V	S
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

6

D	L	M	M	J	V	S
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

7

D	L	M	M	J	V	S
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

8

D	L	M	M	J	V	S
		1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

9

D	L	M	M	J	V	S
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

10

D	L	M	M	J	V	S
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

11

D	L	M	M	J	V	S
			1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

12

D	L	M	M	J	V	S
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

(Urmare din pag. 140)

Toate experimentele făcute în Cosmos sau la sol duc la ipoteza că Pămîntul, ca de altfel şi celelalte planete, s-a format prin acreţia unor mici corpuri planetare de dimensiuni kilometrice, care s-au lipit treptat unele de altele. În timpul acestei faze de coliziune (de acreţie), ansamblul şocurilor primite de planetă a avut ca urmare o rotaţie care se efectuează în acelaşi sens cu mişcarea în jurul Soarelui şi a cărei perioadă este de circa zece ore. Cu excepţia lui Venus şi a lui Uranus, toate planetele confirmă regula; cît despre perioada de rotaţie, în afară de cea a lui Venus şi de cea a lui Mercur, ea este cuprinsă între 10 şi 25 de ore. La cele două planete perioadele anormal de lungi sînt fără îndoială rezultatul unui fenomen de evoluţie deosebit, deşi, la origine, ele nu se deosebeau cu nimic de suratele lor.

Cel care a explicat cum se mişcă planetele şi deci şi Pămîntul a fost Johannes Kepler. El a fost cel care a sistematizat concepţia heliocentrică a lui Copernic şi tot el a elaborat pentru prima oară legile de mişcare, precizînd totodată că rotaţia unei planete în jurul propriei axe se produce simultan cu mişcarea pe o orbită alungită, eliptică, în jurul Soarelui - mişcarea de revoluţie sau de translaţie. Această denumire are o explicaţie foarte simplă: efectuîndu-se revoluţia (ocolul) pe o orbită uşor eliptică, conform legilor kepleriene, Pămîntul se roteşte în acelaşi timp în jurul unei axe înclinate faţă de planul traiectoriei sale cu un unghi de 66°33'. Or, această axă rămîne veşnic paralelă cu ea însăşi în tot timpul mişcării Pămîntului în jurul Soarelui, cu alte cuvinte mişcarea Pămîntului în jurul Soarelui este o mişcare de translaţie. Înclinarea axei de rotaţie faţă de ecliptică (aşa se mai numeşte planul în care se deplasează Pămîntul, deoarece în preajma sa au loc eclipsele) este deosebit de importantă pentru viaţa planetei noastre. Ea este cea care face ca diferite zone ale Terrei să fie diferit expuse razelor binefăcătoare ale Soarelui, ea este deci cea care defineşte anotimpurile. Astfel, înclinarea axei de rotaţie face ca în două poziţii de pe ecliptică jumătate din suprafaţa globului să fie luminată şi jumătate întunecată, linia de frontieră dintre întuneric şi lumină trecînd exact prin cei doi poli. Sînt momentele echinocţiilor de primăvară şi de toamnă.

PRIMĂVARA ŞI CALENDARUL

Începutul primăverii a constituit dintotdeauna un moment de reper în istoria cronologiei: este simbolul revenirii naturii la viaţă. Perioada care mar-

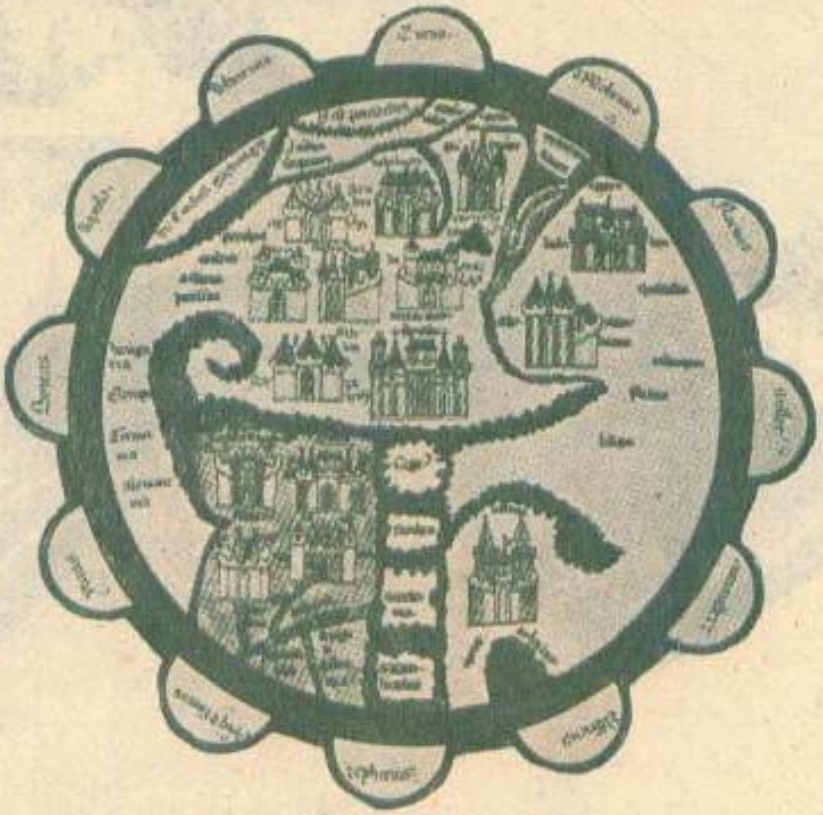

Un calendar sui-generis: mapamondul în cronicile lui St. Denis (1372)

chează revenirea primăverii este numită an tropic (sau astronomic) şi este timpul care se scurge între momentele de început a două primăveri consecutive. Durata anului tropic este cunoscută astăzi cu mare precizie şi se ştie chiar că ea scade cu 0",53 pe secol. La începutul secolului nostru el avea 365,2422 zile.

La fel de exact este calculată şi durata unei luni sau lunaţii, adică durata revoluţiei Lunii în jurul Pămîntului. Ea are 29.5306 zile.

Calendarele primitive au admis ca durată a anului valori destul de diferite de cele reale.

Egiptenii, de pildă, au considerat anul de 12 luni, fiecare de cîte 30 de zile, adică un an de 360 de zile, căruia îi adăugau la sfîrşit 5 zile suplimentare sau „epagomene". Se pare că şi grecii aveau un sistem asemănător. La Roma, autorii antici

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

spun că anul lui Romulus („annus") se compunea din 10 luni de 30 sau 31 de zile, deci în total un an de 304 sau 305 zile. Un astfel de calendar ne pare totuși cel puțin ciudat, deoarece, probabil, ca și la egipteni, și la romani era bine cunoscută succesiunea anotimpurilor în funcție de lucrările agricole. Egiptenii observaseră, de pildă, că revărsările Nilului coincideau aproape întotdeauna cu răsăritul lui Sirius sau Sothis, ceea ce le-a și dat soluția de a măsura durata unui an, „prevenind" astfel inundațiile.

Originea calendarului roman trebuie căutată mai degrabă la etrusci; chiar cuvîntul *idus*, care denumea ziua ce diviza luna romană în două părți aproape egale, are rădăcină etruscă și înseamnă „a împărți". O rădăcină analoagă are și cuvîntul „calendas", nume dat primei zile a unei luni.

Cam cu șapte sute de ani î.e.n., Numa Pompiliu a intervenit cu următorul sistem calendaristic: douăsprezece luni, dintre care patru de 31 de zile, Martius Maius, Quintilis, October, șapte de cîte 29 de zile, Aprilis, Junius, Sextilis, September, November, December, Ianuarius și, în sfîrșit, una de 28 de zile, Februarius.

Anul de 355 de zile începea la 1 Martius. Pentru a păstra concordanța calendarului cu anotimpurile, se intercala la fiecare doi ani o lună suplimentară de 22 de zile, Mercedonius, între 23 și 24 Februarius. În acest calendar zilele se socoteau începînd de la 1 al lunii următoare retrogradînd. Așa se face că 24 Februarius era cea de-a șasea zi înainte de calendele lui Martius (sextus calendas Martii).

Adăugarea lunii Mercedonius făcea ca și anul roman să aibă, în medie, 366 de zile, dar grija acordului calendarului cu anotimpurile rămînea în sarcina pontifilor care adăugau sau scurtau anul după cum erau sau nu la putere amicii lor. Chiar și după reforma din anul 450 î.e.n., calendarul a rămas încă foarte încurcat. Nu degeaba spunea Voltaire: „Comandanții romani au fost întotdeauna biruitori, dar nu au știut niciodată în ce zi au cîștigat lupta".

IULIU CEZAR ȘI REFORMA CALENDARULUI

Anul civil roman era, astfel, în total dezacord cu anotimpurile. În anul 46 î.e.n., de pildă, el era cu trei luni avans față de anul solar. Aceasta l-a determinat pe Iuliu Cezar să decidă o reformă a calendarului pe baze cît mai exacte. Reforma a fost încredințată unui grup de astronomi din Alexandria, sub conducerea lui Sosigene. Acesta îi propuse împăratului, cu oarecare modificări, reforma hotărîtă cu două secole în urmă de către Ptolemeu III Evergetul, care consta în a atribui anului astronomic 365,25 zile. Noul calendar se baza pe un ciclu de patru ani: trei de cîte 365 de zile și unul de 366. Anul avea 12 luni începînd de la 1 Ianuarius, așa cum fusese stabilit de altfel încă din anul 153 î.e.n. de către consulii romani (anul era devansat deci de la 1 Martius cu două luni). Echinocțiul de primăvară cădea acum la 25 martie. Anul 708 al Romei (46 î.e.n.) avea, în mod excepțional, 455 zile și se numea „Anul de confuzie".

Prima lună a anului era închinată lui Janus, zeul timpului, cel care, cu cele două fețe ale lui, privea în același timp trecutul și viitorul. Urma apoi Februarius, al cărei nume simboliza „curățirea" ce se făcea anual la mijlocul lunii. Ea era închinată zeului împărăției subpămîntene, Februus. Următoarele luni erau Martius (în cinstea zeului Marte), Aprilis (de la latinescul „aperire" – „a deschide", aluzie la deschiderea mugurilor), Majus (în onoarea mamei zeului Mercur), Junius (Junona – soția lui Jupiter); Julius era luna în care se născuse Iuliu Cezar, cel care inițiase reforma, iar Augustus a cîpătat numele drept recunoștință față de împăratul Augustus, succesorul lui Cezar, care, în anul 8 î.e.n., a adus ultimele corecturi calendarului iulian. Ultimele luni păstrau denumirile din vechiul calendar, în ordinea numerotării pe care au avut-o acolo (September, October, November, December, deci a șaptea, a opta, a noua și a zecea lună). Luna Mercedonius a fost suprimată. În afară de aceste nume, care încetul cu încetul au pătruns în toate limbile, fiecare popor a avut calendarul său propriu și denumirile sale. Un calendar deosebit de exact a fost stabilit, se pare, și de daci, așa cum o atestă sanctuarul de la Sarmizegetusa. Alternanța pietrelor și stîlpilor de lemn duce la o valoare a anului dacic de 365,251 zile, asemănătoare cu valoarea anului iulian stabilită de Sosigene.

În popor, lunile au avut, desigur, nume caracteristice, ce au străbătut timpurile pînă astăzi: Cărindar sau Gerar pentru ianuarie, Făurar pentru februarie, Mărțișor sau Germenariu pentru martie, Prier – aprilie, Fenar – mai, Cireșar – iunie, Cuptor – iulie, Gustar sau Măsălar – august, Răpciune sau Vinicer – septembrie, Brumărel – octombrie, Brumar – noiembrie și Andrea sau Indrea pentru ultima lună a anului. Numele sînt atît de sugestive încît ne scutesc de orice explicație.

Durata anului iulian avea, deci, 365,25 zile (media unui ciclu de 4 ani). Lunile aveau 30 sau 31 de zile, cu excepția lui februarie, de 28 de zile. Fiind cea mai scurtă lună, lui februarie i s-a adăugat ziua suplimentară între 23 și 24, pentru a lăsa neschimbate denumirile zilelor cu care se termina luna. Cum cea de a 24-a zi se numea sextus calendas Martii (a șasea zi înainte de începutul lunii martie), ziua suplimentară (care o dubla pe a 24-a) primi numele de „bis sextus calendas" sau „bis sextus dies ante calendas Martius", de unde și numele de *an bisextil* sau *bisect* pentru anul de 366 de zile. Ulterior, ziua suplimentară a fost deplasată spre sfîrșitul lui februarie, sistemul rămînînd în ansamblu același.

Calendarul iulian, intrat astfel în drepturile sale, a fost aplicat timp de cel puțin 16 secole și este cunoscut astăzi și sub numele de „stil vechi". Lunile erau împărțite la romani în diviziuni de 8 zile (nundine). Diviziunea de 7 zile a fost preluată, mai tîrziu, de la evrei – „septimana" sau „hebdomas", fiecare zi cîpătînd numele unei planete (cele 5 vizibile cu ochiul liber, dar și Luna și Soarele)

CALENDARUL IULIAN NU E PERFECT

Anul astfel orînduit, numit și an iulian, era totuși mai lung cu 11 minute și 8 secunde față de anul tropic, ceea ce introducea o diferență de o zi la 128 de ani. Ca urmare, momentul echinocțiului sosea tot mai devreme față de aceeași dată a calendarului. Dacă, de pildă, echinocțiul cădea într-un an la 21 martie, după 128 de ani era la 20 martie, iar după alte 2.3. 4 astfel de perioade el trecea

succesiv prin 19, 18, 17 ale lunii, astfel că, la un moment dat, primăvara ar fi putut începe chiar și în toiul iernii. În secolul 16 anticipația era deja de 10 zile, fapt ce l-a determinat pe papa Grigore al XIII-lea să hotărască o nouă reformă a calendarului.

LUIGI LILIO ȘI CALENDARUL GREGORIAN

În anul 1576 a fost constituită o comisie de astronomi, matematicieni și teologi care să studieze metodele de corectare a calendarului. În același an, papei i-a fost prezentat un plan ingenios întocmit de Luigi Lilio, un fizician din sudul Italiei. Modificările propuse de Lilio formează baza calendarului folosit astăzi în mod curent în întreaga lume și care a fost numit calendar gregorian.

La 24 februarie 1582 Grigore al XIII-lea a emis bula papală Inter gravissimas, prin care ordona adoptarea planului lui Lilio începînd cu data de 15 octombrie.

Cum era necesară stabilirea unei aproximații mai bune a anului calendaristic față de anul tropic, Lilio a propus ca, în loc de a intercala o zi la fiecare patru ani, să se facă o excepție pentru anii seculari indivizibili cu 400. Astfel, în noul sistem 1700, 1800 și 1900 nu mai erau ani bisecți, spre deosebire de anul 2000. Această schemă reduce durata medie a anului calendaristic de la 365,25 zile la 365,2425, oferind o mai bună concordanță cu anul tropic. Valoarea exactă a acestuia a fost evaluată mai tîrziu de către astronomul american Simon Newcomb și anume 365,24219879. Ca rezultat al schemei lui Lilio toate combinațiile zilelor săptămînii cu datele lunii se repetă la 146 097 zile, adică după 400 de ani gregorieni. 15 octombrie 1982 a marcat începutul celui de-al doilea ciclu de patru secole. Astfel, calendarul anului 1988 coincide zi cu zi cu cel al anului 1588.

Conform schemei lui Lilio, calendarul nu se abate nici măcar cu o zi față de Soare în 2000 de ani, cu toată scurtarea treptată a anului tropic, și aceasta în ciuda faptului că în acea vreme nu s-prea știa cum variază lungimea unui an.

Înainte de adoptarea sa, planul lui Lilio a fost di-tribuit celor mai renumite universități din Europa pentru a fi revizuit. Totuși, tratatul original, aflat încă în manuscris în momentul morții sale, nu a fost transmis. Ceea ce circula era doar o scurtă schiță sinoptică întocmită de unul din membrii comisiei, matematicianul spaniol Pedro Chacon. Evident, papa era nerăbdător să finalizeze re-forma și nu dorea să-și piardă vremea cu tipări-rea manuscrisului lui Lilio. Pentru el era suficient să fie cunoscute doar principalele puncte, lăsînd deoparte orice explicație. Se pare că manuscrisul nu a fost tipărit niciodată și, din nefericire, a fost ori pierdut, ori distrus. Documentul cel mai apro-piat de tratatul său era sinopticul lui Chico „Com-pendium novae rationis restituendi kalendarium". Este considerat de fapt pierdut doar originalul tratatului și timp de secole s-a crezut că nu va mai fi găsit niciodată. S-au găsit totuși cîteva co-pii în arhivele italiene. Lucrarea a fost multipli-cată la Roma în 1577, de aceeași firmă care publi-case „Prințul" lui Machiavelli.

Nu există nici un monument închinat lui Lilio, nici la Roma și nici la Ciro. Cu toate acestea, moște-rea sa a durat: calendarul conceput de el.

În 1988, începutul anului astronomic (stabilit prin convenție în funcție de o anumită longitudine a Soarelui) cade la 1 ianuarie ora 3 timp universal, iar primăvara începe la 20 martie, ora 11h38m timp legal român. Solstițiul de vară are loc la 21 iunie ora 6h56m5, echinocțiul de toamnă la 22 sep-tembrie, ora 22h28m8 și, în sfîrșit, solstițiul de iarnă la 22 decembrie ora 17h28m0.

Datele evenimentelor astronomice amintite ne obligă să subliniem că nici calendarul gregorian nu e perfect. Dar, pînă cînd va fi găsit sistemul calendaristic ideal, după el numărăm zilele și anii.

MAGDA STAVINSCHI

flacăra rebus

PASE

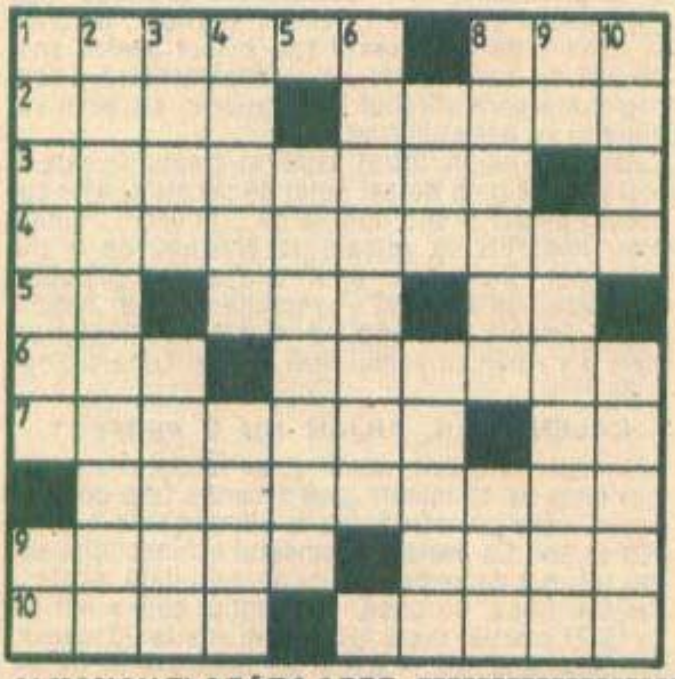

ORIZONTAL: 1) Strînge cu dinții cînd e trasă de coadă - Par gata să sprijine la nevoie. 2) Formă de atașament a cîinelui pentru om - Constituie un fapt împlinit pentru cel dus dintre noi. 3) Bruiază recepția. 4) Muncă de grăjdar la vite. 5) Țara... cu o suprafață redusă! - Copii bătrîn (pl.) - Cont deschis... 6) Foc ucigător - Semănă în arie la intervale egale. 7) Măcinat de pietre - Notă cu îndreptat. 8) Un fel de împlinire cu timpul (masc.). Schimbătoare de viteze (masc.) - Un fel de urs de culoare neagră. 10) Complexe alimentare - Legat de cuiva anumite construcții.

VERTICAL: 1) Sortiment de ghiveci... fără ulei (pl.) - Pembe sui-generis! 2) Renașterea în artă. 3) A sta la bancuri - Prins în cursă la vînătoare. 4) Plasată în față printre favoriți - Fruntașe în producție. 5) Se țin de gîreți cînd li dau cu șprițul. 6) Trecere în subordine. 7) Țăran mijlocaș... din Călărași! - Așezămînt de cultură în țară. 8) Cu plasa în mînă (od.) - Se schimbă la bele. 9) Un fel de cîine alb - Definiții... de cerc (masc.; pl.). 10) Expediții efectuate cu balonul - Rău obținut din fier.

CONSTANTIN STĂNESCU — Ploiești

„Dama cu camelii" și „Hamlet"

LA HANUL LUI MANUC

• Rememorări istorice și culturale la marele han bucureștean
• „Dama cu camelii" și „Hamlet" pe chelul Dîmboviței — sau între viața scenei și scena vieții
• Actorul Grigore Manolescu în atenția lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Ghica, Ion Luca Caragiale, Alexandru Macedonski
• Ofelia: „Știm ce sîntem, dar nu știm ce putem deveni".

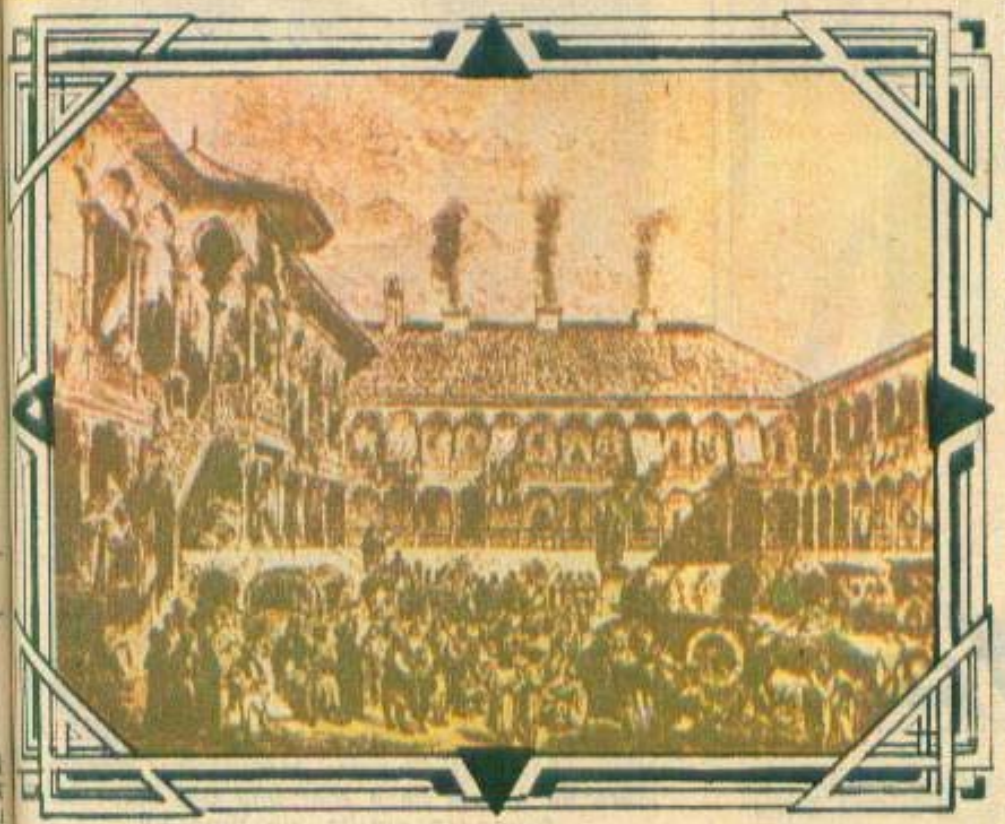

HANUL LUI MANUC, clădit în zona fostei Curți Domnești, așa cum arăta în anul 1860, conform unei litografii după un desen al lui D. Lancelot. La 1861-1862 își schimbă denumirea în DACIA, iar în anul 1971, după o renovare temeinică, își redeschide porțile sub vechea denumire de „Hanul lui Manuc"

I-a fost dat pitorescului Han al lui Manuc, din centrul urbei Bucureștiului, să aibă o viață cam tot atît de plină de evenimente și schimbări ca și a faimosului său stăpîn Emanuil (Manuc) Mîrzaiant-Bei, care l-a construit în 1808. Astfel, în anii 1861 și 1862, hanului, sub presiunea modei „otelurilor", i se schimbă numele în „Hotel Dacia". Așa cum am spus, și viața lui Manuc-bei a fost plină de evenimente și chiar de primejdii, mai ales după Pacea de la București, care, după îndelungi tratative între parlamentarii turci și ruși, s-a semnat aici, în acest han, la 16 mai 1812. În acest răstimp Napoleon se afla în fața Dresdei și, cu o armată de aproape 600 000 de oameni, se îndrepta spre frontierele Rusiei. Pacea de la București i-a stricat împăratului francez toate socotelile, eliminînd pericolul pentru ruși de a avea cel de-al doilea front, cu turcii. Diplomația franceză, în fața unui astfel de eșec, arăta Porții otomane greșeala făcută, și Poarta, cum era firesc, căuta vinovații. Mai întîi, au căzut capetele dragomanului Dumitrache Moruzi și al fratelui său Panaiotache. Nici capul lui Manuc nu stătea prea sigur pe umeri, pentru că pînă și lui Talleyrand, ministrul de externe al lui Napoleon, i se adusese la cunoștință de activitatea lui „Manoucci", cum îl numeau francezii pe hangiu; activitate, într-adevăr, nu prea favorabilă francezilor, care aveau un cuvînt de spus, la Constantinopol, urechilor vizirului. Și un capugiu era întotdeauna gata de drum să ia capul, fie chiar și al lui Manuc, mare dragoman turc și el. Manuc știa toate acestea, de

aceea și fuga lui pentru a-și salva viața era justificată. Știm acum pe ce fond istoric își desfășoară existența hanul, de atunci și pînă mai tîrziu. Căci și după moartea lui Manuc, în 1817, viitorul „otel" va avea o viață agitată. Este suficient să citești, în special, cel de-al doilea volum din „Bucureștii de altadată" ai lui Constantin Bacalbașa, ca să afli ce „i-au auzit urechile" bietului han în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cînd opoziția adunată aici, indiferent de nuanță

Iată-l și pe cel care a construit hanul. El a fost înalt demnitar în trei țări. Prin firman turcesc, urma să ocupe și scaunul domnesc al Moldovei, dar n-a mai apucat, fiind răsturnat de la putere vizirul care-l numise. A fost prinț turcesc (bei) și sfetnic al împăratului Alexandru I al Rusiei.

politică, n-avea decît un vis: să dărîme guvernul, împroșcîndu-l cu tot felul de vorbe. Am putea zice că „Dacia" era un al doilea parlament al țării, unde se vorbea fără jenă, doar-doar va cădea „infamul guvern".

Dar „Dacia" nu era numai sală de întruniri politice, ci și teatru și grădină de vară. Cum arăta – o aflăm din amintirile lui Constantin Nottara. „Cam în dreptul «Pieții de Flori», la cîțiva pași de vestitul magazin «La Balon», se afla pe vremuri vestita «Dacia», cunoscută prin întrunirile publice care se țineau acolo. Uneori, la răstimpuri, se juca și teatru în hardughia aceea, scobită în pîntecul hotelului. Vara se juca la «grădină», adică într-o curticică pavată cu bolovani, pe sub care musteau sosurile picante ce se prelingeau din cuhniile restaurantului vecin, accentele patetice ale actorilor amestecîndu-se cu comenzile chelnerilor și bătăile de clești ale gratargiilor".

Da, într-adevăr, „se juca și teatru" la „Dacia". Aici au dat spectacole, între alții, actorii Grigore

Ana (Anicuța) Popescu-Manolescu, despre care se spune că a fost una din cele mai frumoase actrițe ale timpului

Manolescu, Aristizza Romanescu, Ana (Anicuța) Popescu-Manolescu. Ne vom opri asupra celor trei, pentru că de numele lor se leagă o activitate care a făcut epocă în teatrul românesc. Și pentru că dramaticele întîmplări ale vieții lor, avînd ca punct de răscruce hanul, sporesc romantica aură a acestui așezămînt care numai de întîmplări dramatice n-a dus lipsă.

Despre Grigore Manolescu se știe că a fost mezinul unei familii cu 5 copii și că pasiunea pentru teatru l-a determinat să o părăsească, pentru „a nu o face de rușine". Tatăl sau s-a adresat chiar procuraturii (parchetului), pentru a-l obliga pe fiu să abandoneze cariera teatrală. Tînărul Manolescu a fost însă consecvent hotărîrii sale. Dar o

piedică neașteptată pe drumul spre teatru îi este pusă de Ștefan Vellescu, profesor la Conservator, care nu-l vedea destul de înzestrat pentru această carieră, datorită unor neajunsuri fizice. Mai tîrziu, profesorul Vellescu și-a schimbat părerea, descoperind în tînărul Manolescu reale calități artistice. După absolvirea Conservatorului, Grigore Manolescu ajunge artist la Teatrul Național. Avea numai 17 ani. Activitatea sa teatrală s-a aflat în atenția lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Ghica, I.L. Caragiale, Macedonski. Din corespondența lui Vasile Alecsandri către Aristizza Romanescu aflăm că bardul de la Mircești îi avea în vedere pe Grigore Manolescu și Aristizza spre a juca în piesa sa „Fîntîna Blanduziei". Mai mult chiar, Vasile Alecsandri s-a dus personal la „Dacia" ca să-l determine pe Grigore Manolescu să se întoarcă la Teatrul Național, cînd, supărat, acesta îl părăsise. Mihai Eminescu îl aprecia și el, chiar dacă în cronicile sale teatrale îl și critica uneori. Ion Ghica, în calitatea sa de director al Teatrului Național din București, l-a ajutat să plece în străinătate, împreună cu Aristizza Romanescu, pentru studii; mai tîrziu, pe cînd era ministru plenipotențiar al României la Londra, Ghica l-a ajutat să vadă Anglia și pe marii interpreți ai teatrului englez, între care și pe celebrul Booth. La Londra, Manolescu a plecat însoțit de Anicuța Popescu-Manolescu, tînăra lui soție. Caragiale și Macedonski au scris și ei despre Grigore Manolescu.

Am spus mai sus că Manolescu a părăsit, supărat, Teatrul Național, plecînd la „Dacia" - respectiv, Hanul lui Manuc. Este un moment important și trebuie să ne întoarcem la el. Supărarea a venit de la o observație făcută de el lui Ștefan Iulian (alt mare artist din acele timpuri), în calitatea

Grigore Manolescu în rolul lui „Hamlet"

Aristizza Romanescu, în rolul Ofeliei din „Hamlet", în care a jucat alături de Manolescu. Costumul pe care-l poartă a fost luat după un portret aflat la Londra, reprezentînd pe Mistress Sidons, o mare actriță, care se bucura de faima de a fi dat eroinelor lui Shakespeare cea mai bună interpretare

pe care o avea de director de scenă. Reacția lui Iulian a fost nelalocul ei și Grigore Manolescu s-a plîns conducerii instituției. Neflind sprijinit, a părăsit Teatrul Național. La „Dacia" a înjghebat o trupă a sa, unde figura și Anicuța Popescu, care l-a ajutat și materialicește în activitatea lui de aici. Cum s-au apropiat cei doi? Între piesele prezentate la „Dacia" a fost și „Dama cu camelii" a lui Al. Dumas-fiul. În însemnările ei, Anicuța Popescu povestește că „Manolescu, în Armand, era superb. La finele spectacolului, cînd am intrat în

cabină, Manolescu m-a oprit să mă dezbrac. Se uita la mine, îmi săruta mîinile și a plîns o oră, fiind de față mai mulți camarazi, care veniseră să mă felicite și care acum îl rugau să se liniștească". Era clar: Grigore Manolescu se îndrăgostise de frumoasa lui parteneră din „Dama cu camelii", spectacol care se juca cu casă închisă, fapt rar pe acea vreme. Cu toate acestea, timpul petrecut la „Dacia" s-a încheiat prost sub aspect financiar. Manolescu era cam „mînă spartă", cheltuind mai mult decît îi permitea punga. Dar dragostea le învinge pe toate. Să-i dăm din nou cuvîntul Anicuței Popescu, partenera lui din „Dama cu camelii", dar și de viață, pentru că între timp se căsătoriseră: „N-am simțit nici durere, nici remușcare de ceea ce am făcut. Eram tineri, fericiți. Cui mă întreba pe mine ce-am făcut îi răspundeam că nu regret, că Manolescu nu m-a luat pentru bani și eu nu m-am măritat să mă despart". Și totuși, un nor plutea deasupra acestei dragoste aparent atît de senine și fără griji. Norul avea și un nume: Aristizza Romanescu. De fapt, Aristizza l-a avut partener pe scenă pe Grigore Manolescu înaintea Anicuței. Au fost împreună, cum am mai spus, la Paris, pentru studii. Dar să nu ne grăbim... Un istoric al Bucureștilor, mai puțin citat în lucrările mai noi despre trecutul Capitalei noastre, Victor Bilciurescu, povestește în cartea sa „București și bucureșteni de ieri și de azi", referitor la Hanul lui Manuc, că „tot aici, la «Dacia», Grigore Manolescu, ocupînd o odaie în hotel, pînă ce nu murise tatăl său, împreună cu prima lui soție, Anicuța Popescu, ce avea angajament la Teatrul Național, a avut durerea să afle, fiind în oraș, că soția lui se aruncase de la etaj în stradă, de unde a fost ridicată în stare gravă, trebuind să zacă o jumătate de an, la știrea că Grigore al ei avea slăbiciune pentru o altă artistă. Cuprins de remușcare, Manolescu a vegheat la patul ei zile și nopți în care a avut vreme să studieze «Hamlet», pe care l-a jucat la Național". Aflăm deci că, după „Dama cu camelii", prezentată la Hanul lui Manuc, o altă piesă, plămădită de Manolescu aici, dar jucată la Național, a fost „Hamlet, Prințul Danemarcei". Tot Anicuța ne spune: „Ne închideam în casă cu dicționarele pe birou. Eu citeam franțuzește, iar Manolescu scria românește cu o repeziciune extraordinară". Trebuie spus că alegerea repertoriului i se datora și Anicuței Popescu, care avea o mare pasiune pentru cultură. Dar în cazul „Hamlet", acesta era un vis mai vechi al lui Manolescu. Zece ani l-a purtat în el, cu întrebările pe care le ridică în mod firesc interpretarea acestei piese „de rezistență" pentru cariera unui artist. Anicuța ne spune că, după fiecare spectacol, Manolescu studia din nou textul, pînă la 3-4 dimineața. Își cizela rolul continuu. În rolul Ofeliei era distribuită Aristizza Romanescu care, în „Amintirile" ei, confirmă că Manolescu a studiat „Hamlet" timp de 10 ani și că ea, știind de revenirea lui la Național, a pregătit rolul Ofeliei.

„Hamletul" lui Manolescu a făcut epocă. Cu el, artistul a avut curajul să plece la Viena, pentru a juca la „Karltheater". Dacă ne gîndim bine, a fost un act temerar, de puternică voință, pentru afirmarea teatrului românesc. Un „Hamlet", precum și alte piese jucate în limba română, și încă pe speze proprii... Și unde? La Viena, cu gusturile e rafinate de „capitală a artelor"! Și cum?.. Aproape fără nici o publicitate. Doar ici-colo, cîte un mic afiș pe străzi. Cum poți trezi astfel interesul marelui public? Nu-i de mirare că primul spectacol cu „Hamlet" s-a jucat în fața unei săli aproape goale. Cu toate acestea, Manolescu a avut o creație magistrală. Și nu s-a lăsat descurajat.

Seară de seară însă, numărul spectatorilor era în creștere. Și poate că s-ar fi ajuns la săli pline, căci Manolescu, în rolul lui Hamlet, apărea **„de o rară frumusețe bărbătească, cu o privire în stare să hipnotizeze, așa erau ochii lui negri capabili să împărtășească furia, bunătatea sau amorul"**, cum spunea un contemporan al său. Jocul Aristizzei Romanescu în rolul Ofeliei nu a fost o reușită. Era impresionată de slabă participare a publicului. În schimb, în piesele următoare, în „Blanduzia", de pildă, s-a spus de către vienezi că „un glas asemănător cu al ei nu s-a mai auzit". Cu toate acestea, Manolescu a hotărît întoarcerea în țară a trupei sale, din care lipsea, încă din anul 1888, Anicuța Popescu. Și nu numai din trupă, dar, pare-se, și din viața lui, în care intrase Aristizza Romanescu... Destinul ei avea să fie însă trist. Așa cum ea însăși mărturisea: „La anul 1888, cu începerea divorțului meu, m-au urmărit toate nenorocirile, mi s-a zdrobit cariera, fără să pot culege nimic din anii copilăriei și ai tinereții mele". Cea mai credincioasă se dovedește a fi mizeria care o urmează pas cu pas. E greu de crezut că în anii apăsătoarei singurătăți să nu-și fi amintit de clipele cînd, împreună cu Manolescu, repetau vorbele spuse de Ofelia: „Știm cine sîntem, dar nu știm ce putem deveni". S-a stins din viață, în sărăcie și singurătate, în anul 1912. Grigore Manolescu și Aristizza Romanescu au mers un timp împreună. Deși bolnav de cancer, el continuă să joace. Voința destinului a vrut ca ultimul spectacol din cariera lui să fie „Dama cu camelii" - piesă jucată pe vremuri, împreună cu frumoasa Anicuța Popescu, la Hanul lui Manuc. Acum, în rolul Margueritei Gautier era Aristizza Romanescu, care are și greaua misiune de a-l purta pe Manolescu pe drumurile Europei, în căutarea sănătății. Ea știe bine că boala lui este incurabilă și, cu toate acestea, îl duce mai întîi la Viena, apoi la Paris, unde este operat la 13 iulie 1892, dar moare în ziua următoare. Avea doar 35 de ani. Este adus în țară și înmormîntat, punîndu-i-se sub căpătîi tragedia „Hamlet, Prințul Danemarcei", potrivit ultimei lui dorințe. Opera, ne amintim, a fost tradusă la Hanul lui Manuc, împreună cu Anicuța Popescu, în frumoșii ani ai începutului.

Din vechiul „trio" mai rămăsese doar Aristizza, pentru a dobîndi, prin muncă, banii necesari acoperirii cheltuielilor făcute cu boala și moartea lui Grigore Manolescu și pentru a-și jeli propria soartă. Pentru cele 306 roluri jucate în cei 30 de ani de teatru, societatea pe care o slujise cu dăruire i-a acordat „fabuloasa" sumă de 194 lei pensie și 100 de lei drept compensație din cutia milelor... Apoi tăcerea a învăluit-o și pe ea.

EUGEN PANIGHIANT

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

„COMETA DAIMACA"

Acum 45 de ani, înarmat nu cu un aparat sofisticat, ci cu un simplu binoclu, astronomul **VICTOR DAIMACA** din Tîrgu Jiu descoperea cometa care-i poartă numele.

În 1988 se vor împlini 45 de ani de cînd, la 3 septembrie 1943, profesorul Victor Daimaca, pasionat astronom, născut la Tr. Severin, la 22 august 1892, descoperea la Tîrgu Jiu, cu ajutorul unui simplu binoclu, o cometă nouă, care îi poartă numele. Apoi încă una, prinsă în lentilele binoclului în același an, la 16 decembrie. Descoperirile sale sînt consemnate de hărțile astrale și de lucrările de specialitate (între altele, de „Anuarul biroului de longitudini", Paris, 1945, de celebra „The History of The Comets" etc.). În cinstea lui V. Daimaca, Societatea Astronomică a Pacificului a bătut două medalii.

În anii noștri, profesorul Daimaca a fost invitat să lucreze la Observatorul Astronomic Central, sub auspiciile Academiei Române.

Transcriem, la cei 45 de ani ai „Cometei Daimaca", un mai vechi dialog cu autorul descoperirii, purtat de Paul Anghel într-o seară bucureșteană „spuzită cu aur și diamante mari"...

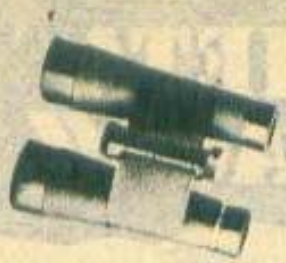

.....Pasiunea s-a dezlănțuit subit, stimulată și de primul instrument cu care am putut lucra, un binoclu cu prisme primit în dar de la un cunoscut... Cînd l-am îndreptat spre cer, am simțit că urc prin lentile acolo"

Ar fi fost poate cu mult mai simplu să regăsim, la o răscruce de ceruri și galaxii, **Cometa Daimaca 1943**, decît să-l redescoperim, în cadrul terestru al Bucureștiului de azi, pe bătrînul ei descoperitor. Nu, un oraș - cel puțin noaptea - e tot un cadru stelar. Dar între stelele de primă mărime ale marilor bulevarde și strălucirea pală a ferestrelor de pe micile străzi e o distanță-lumină pe care o poate parcurge numai un amator pasionat. Cartea de telefon e un ghid inutil. Inutilă e și harta geografică a străzilor. Ne-am adresat unui catalog astral, ca să certificăm încă o dată că omul pe care îl căutăm ocupă într-adevăr, pe dîra de pulberi a unor comete însemnate cu numele lui, cîteva milioane de ani-lumină.

Am urcat cele patru etaje suspendate în amurgul zilei și ne-am oprit la cartea de vizită: „Prof. Victor Daimaca - pensionar". (Se putea oare retrage această mînă dintre stele?!). Ne-a deschis ușa un om cu păr absolut sidefiu, cu un șocant profil acvilin și cu ochi umbroși de pasăre nocturnă. Scurt și trupeș ca și Gagarin. La fel de energic și franc. Pe masă, numai scrumiere. Singura combustie - tutunul. Plafonul scund, nebulos. Două cadre ovale, în bronz, luminează vag două chipuri în costume de epocă. Pe sofa, un cățel alb, mîrîind într-o aură pală de somn. Într-o colivie, un canar taciturn.

N-am aprins lumina. Să discutăm despre cer în această penumbră!

- Cînd ați descoperit întîia oară cerul, mai bine spus, de unde începe cerul pentru dumneavoastră?

- De la Turnu Severin... Da, să nu vă mire, e primul punct al meu de la sol către astre...

Plafonul s-a dat în lături, glisînd. Camera a devenit un balcon mobil, deschis de-a dreptul sub cerul curat. Plutim. Sîntem într-o nacelă de pe vremea lui Santos-Dumont și coborîm cu ea, departe, înapoi în timp, la Turnu Severin, sub un cer vast, desfășurat ca și începutul acestui veac al XX-lea. S-au resorbit și aburii țigării. Profesorul a căpătat glasul copilăriei și povestește cu acest glas:

- Nu mă aflam încă sub cer. Cerul e pentru toată lumea un plafon opac, dacă nu ți-l relevă într-o clipă prielnică cineva...

(Transfigurăm poate cuvintele, subjugați de ineditul și neobișnuitul acestei excursii. E transfigurată și vocea profesorului):

- Mi l-a arătat într-o seară fratele meu mai mare. Aveam pe-atunci opt sau nouă ani și-mi căzuse în mînă un roman științifico-fantastic, mai mult fantastic decît științific, despre un cataclism cosmic, ciocnirea pămîntului cu o cometă. Cartea se chema, țin bine minte, «La fin du monde». N-am înțeles mare lucru din ea. În schimb, o singură seară de inițiere, sub cupola limpede a cerului de la Turnu Severin, mi-a dovedit că aici, în cer, nu te poți rătăci. Sînt adrese fixe, sînt cunoștințe vechi, arhimilenare, sînt cărări exacte, bine trasate, pe care poți călca cu siguranță, fără emoție, privind necunoscutul cu ochi senini și calmi... În 1919, prin septembrie, Max Wolf, directorul Observatorului din Heidelberg, a recunoscut pe un clișeu fotografic cometa Halley. Se apropia cu viteză de noi. Evenimentul a captat toată lumea. Vîlvă, știri contradictorii, titluri mari în ziare. Chiar și la Turnu Severin, un grup de profesori a comandat în Franța o lunetă, pregătindu-se să primească astrul în obiectivul ei. Am fost primul care a avut fericirea să o observe cu ochiul liber, descoperind cometa într-un revărsat de zi în Constelația Peștilor, la sud de Pegas. Era în aprilie 1920. În același an, în septembrie, publicam în revista «Orion» a lui Victor Anestin primele mele observații despre cer și fenomene astrale.

Revenim în odaie. Mîna profesorului deschide colecția unei reviste: e „Orion", prima revistă de astronomie populară din România.

- Ce-a mai fost după aceste prime comunicări?

- Nimic, aproape 20 de ani. Am fost nevoit să mă rup multă vreme de cer. La începutul acestui veac astronomia era socotită aici, la noi (ca și poezia! - n.n.), o îndeletnicire de exaltați. Spiru Haret debutase cu o strălucită teză de doctorat care i-a fixat numele în această știință, ca să isprăvească într-un fotoliu de ministru; Victor Anestin, un amator de suflet, a isprăvit sărac, îngropat cu talerul. Stelele nu aduceau bani. Amatori de astre? Un șef de gară la Tecuci, pe care l-am cu-

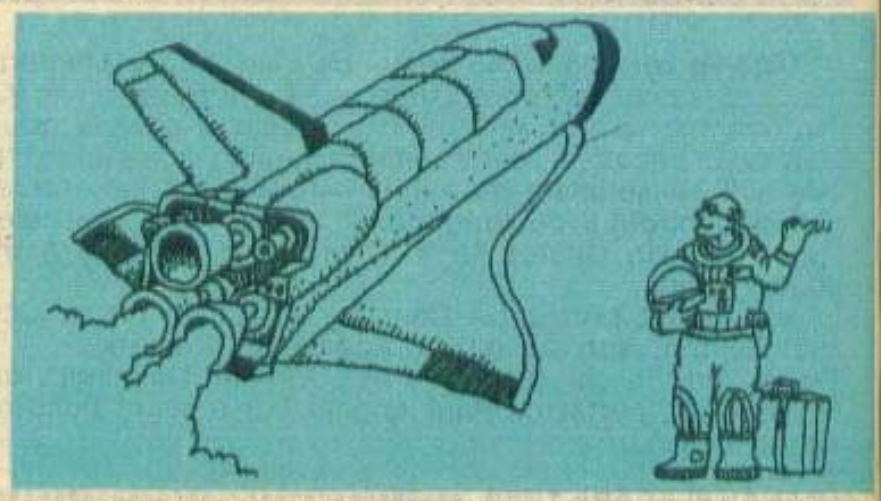

„Totuşi, stelele erau numite... Ele ţineau de numele cuiva, sau duceau după ele în Cosmos un nume. Ce-ar fi să caut o stea a noastră, o stea care să poarte un nume românesc? Ideea mi-a dat o febră neobişnuită".

roscut întîmplător, căuta şi el stele între mersul trenurilor. Am revenit deci în lumea mică... Rezumăm un **curriculum vitae** din care descinde şi profesorul Miroiu, din „Steaua fără nume" a lui Sebastian: după liceu, armata, neputinţa de a urma facultatea („Ce splendide erau cursurile lui Ţiţeica..."), apoi condiţia de slujbaş, căsătoria, copiii, apoi primul război mondial, apoi, în fine, tîrziu, o fereastră de speranţă, cînd tînărul izbuteşte să-şi ia licenţa în matematică. Un plafon obscur ce se întinde peste ani, cuprinzînd, de fapt, mijlocul unei vieţi.

- Şi cerul?

- O, nostalgia cerului nu se vindecă uşor... Dar la Bucureşti, practic, nu e cer. Ca să spargi plafonul tulbure al oraşului ţi-ar fi trebuit instrumente puternice şi costisitoare, pe care nu le puteam nici măcar visa. Am luat o catedră de matematică la Tîrgu Jiu, preferînd să mă reîntîlnesc cu cerul pe cont propriu, acolo...

Vocea profesorului vibrează din nou: capătă lumină („Jupiter în opoziţie"). Plafonul odăii pare că se dă în lături iar, lăsîndu-ne să cuprindem un vast cer fără lună, spuzit cu aur şi diamante mari. E cerul Gorjului. De aici pornise Arghezi, şi mai pornise şi Brâncuşi... Dincolo de gară, întinzînd zenitul ca un ciudat obelisc sideral, o coloană de metal... Căutătorul de stele, reîntors sub acest cer, poate nu i-a remarcat răsucirea. Dar cometa care avea să-i poarte numele îşi avea hotărîtă traiectoria într-un unghi de coincidenţă şi cu acest obelisc.

- M-am reîntîlnit cu cerul. Pasiunea s-a dezlănţuit subit, stimulată şi de primul instrument cu care am putut lucra, un binoclu cu prisme primit în dar de la un cunoscut... Cînd l-am îndreptat spre cer, am simţit că urc prin lentile acolo. Revedeam cuvioştinţe vechi, constelaţii îndrăgite în tinereţe, pasiunile nopţilor mele de veghe.

Ochii profesorului strălucesc. O febră specială iluminează irisul, ridicînd temperatura privirii pînă la arşiţă:

- Totuşi, aceste stele erau numite. Ele ţineau de numele cuiva sau duceau după ele în Cosmos un nume. Ce-ar fi să caut o stea a noastră, o stea care să poarte un nume românesc? Ideea mi-a dat o febră neobişnuită.

Era în anul 1943. Cerul terestru bubuia de explozii, asfixiind cu norii lui de salpetru oraşe, ţări, popoare. Orizontul era opac, înnegrit de crime, dincolo de el nu putea citi decît ochiul vizionarului îndrăzneţ. Un asemenea ochi se afla şi la Tîrgu Jiu. Nu departe de „Coloana infinitului" se găsea un lagăr de deţinuţi, unde se aflau, între pereţi de sîrmă ghimpată, cele mai de preţ cadre ale Partidului Comunist. O stea, o stea călăuzitoare pentru un întreg popor, se căuta şi aici.

- Nu se putea să nu găsesc o stea românească... Patrulam toată noaptea cu ochii pe cerul infinit, din amurg pînă la revărsatul de zi. Sfera cerească se învîrteşte de la răsărit la apus. Am împărţit-o în trasee, patrulîndu-le meticulos, într-un rond atent, oră de oră, cu toată rîvna...

- Dar ce nopţi!... Era în revărsatul de ziuă, 2 spre 3 septembrie, cînd mi-am îndreptat ochii spre Lynx. Iată cîmpul binoclului! (Mîna trasează cu înfrigurare un desen prin aer).

- Nu puteam crede!... Într-un grup de steluţe, care o strîngeau ca într-un cleşte, se afla un obiect cosmic nou, absolut nou, steaua mea. Mi-a venit să strig. Tot oraşul dormea. Eram, poate, singurul treaz la acea oră. Am coborît de pe cer, am dat năvală în bibliotecă, am deschis catalogul astral al lui Ch. Dien...

Dăm la rîndu-ne năvală şi redeschidem bătrînul atlas astral, tipărit la Flammarion la sfîrşitul secolului, confruntînd imaginea abstractă cu harta de pe masa cu scrumiera fumegînd.

- Iat-o, aici e, în constelaţia Lynxul. Se îndreaptă spre Omicron din Carul Mare! Fuge cu o viteză fantastică, la milioane de kilometri de noi, şi a parcurs, iată, în numai trei ore, de circa 22 de ori diametrul pămîntului!... A treia seară am telegrafiat descoperirea Observatorului Astronomic din Bucureşti.

Pe cer se înălţase prima cometă românească! Confirmînd descoperirea, Biroul Astronomic Internaţional de la Copenhaga o consemnează în atlase, sub denumirea descoperitorului român: „Cometa Daimaca 1943 c", iar Societatea Astronomică a Pacificului bate o medalie în onoarea profesorului de la Tîrgu Jiu. A urmat apoi a doua descoperire, la 16 decembrie, în acelaşi an. De la Tîrgu Jiu pînă la Copenhaga, peste cerul războiului, telegrama a ajuns cu întîrziere de pasăre rănită. Mai rapide au fost alte două telegrame, transmise ulterior, una din Transvaal, cealaltă din America, statul Ohio. Profesorul Daimaca a împărţit gloria descoperirii cu alţi doi visători, Van-Gent şi Peltier.

- Nostalgia cerului - ne spune, într-un tîrziu, profesorul - e, din păcate, şi o vîrstă. Nu uitaţi că port pe umeri nişte ani - foarte pămînteşti...

Ne amintim cartea de vizită de la intrare şi ne ridicăm.

- Şi totuşi... - încercăm noi.

- Aş vrea să transmit, prin mijlocirea articolului dumneavoastră, cîteva cuvinte pentru tineret: un îndemn de a cunoaşte şi îndrăgi cerul, un îndemn de a se afirma şi aici, pe infinitele cărări astrale, unde atîtea taine îşi aşteaptă dezlegarea, unde atîtea astre ne aşteaptă, aşteaptă să le numim. Tineretul de azi poate aborda cu curaj şi acest cîmp minunat. Trăim printre stele...

PAUL ANGHEL

TEATRU

TALIA LA ORAVIȚA

Despre Oravița s-ar putea scrie că este așezată la poalele munților Aninei, că are o largă deschidere spre cîmpia bănățeană, că aici trăiesc, ca în fericitele ținuturi de miazăzi, castanul dulce și liliacul sălbatic, scorpionul și vipera cu corn, că ocupația de bază a oamenilor e mineritul, că zona se bucură de un climat blînd, mediteranean. „Ești mică dar plăcută, ca zorile frumoase./ Modestă, dar bogată, ai farmec grațios,/ Ascunsă, jos în vale, prin dealuri pădu-roase./ Ești tocmai ca mărgeaua, în fundul mării, jos" — sînt versurile pe care i le închina Oraviței Iosif Vulcan, în revista „Familia" din 11 octombrie 1874. „Nicăieri în drumul meu unde am purces că să răscolesc sufletul poporului — scria la rîndu-i Octavian Goga — nu m-am simțit mai aproape de ei decît aici, sub acești copaci, sub cercul albastru al cerului, în mijlocul bănățenilor." Era în vara anului 1938, cînd poetul poposise la Oravița și ținuse un discurs despre „Arta și cîntecul în zona Carașului" în teatrul din localitate. Tot acest preambul nu este decît pretextul de a pătrunde în lăcașul, astăzi muzeu, al puțin cunoscutului teatru din Oravița. Povestea lui nu începe o dată cu anul înființării — 1817 — ci cu mult mai devreme, cînd trupele ambulante italiene și austriece străbăteau imperiul cu un gen de spectacole care îmbinau opera, opereta și giuma. Genul place. Reprezentațiile susținute de „Clubul diletanților", înființat în 1806, la Poștă sau în sala de festivități a hotelului „Coroana", sînt asaltate de public. Localnicii doresc însă un teatru stabil, cu o stagiune permanentă și cu o trupă recunoscută. Astfel că, la 24 martie 1816, inginerul Ion Niuny, funcționar camerai, Prockop Lhotka, director al direcției miniere, și Dimitri Constantini, președintele tribunalului montanistic, încep lista de subscriere pentru întemeierea unui teatru. Sala este terminată la 1 iulie 1817, iar gongul inaugural bate într-o seară de octombrie, cînd se prezintă piesa „Gelozie umilită". Luminările candelabrului lucrat în lanț filigranat luminau fețe emo-

MEDICINA

Am citit în „Observer"

ȘANSA LIPITORILOR

Sub titlul „Dați lipitorilor o șansă", cunoscutul săptămînal britanic aduce încă o dovadă că „toate-s vechi și nouă toate" și-n ceea ce privește lupta omului pentru sănătate. Paralel cu multiplicarea sofisticatului arsenal al mijloacelor pe care i le oferă progresele chimiei, electronicii, alte ramuri ale științei și tehnicii moderne și, parcă îndemnată de unele concluzii pe care tocmai acest arsenal i le prilejuiește, medicina privește cu tot mai mult interes și spre resursele tradiției, reconsideră experiențe și mijloace descoperite în lăzile cu zestre ale străbunilor și se întoarce, cu foloase spectaculoase, cu șanse mai certe, la natură.

Astfel, constată autorul articolului menționat, chiar și anticele lipitori sînt din nou în actualitate. Cu ajutorul acestor vietăți, nu din cale afară de atrăgătoare, numeroși medici îndepărtează excesul de sînge după intervențiile chirurgicale, iar enzima hialuronidază

Dr. Roy Sawyer și „crescătoria" sa

produsă în corpul micilor vietuitoare favorizează dispersia medicamentelor prin pătrunderea lor dincolo de pereții celulei. Descrierea acestei vietuitoare o găsim în orice carte de zoologie. Ca evidente curiozități, putem reține, între altele, că lipi-

HISTORIA

ODĂ OLTENIEI

în secolul al XVIII-lea

În 1724 vede lumina tiparului, la Veneția, într-o publicație celebră a epocii, „La Galleria di Minerva", lucrarea doctorului M. Schendos: „Descrierea istorico-fizico-topografică a Valahiei austriece subterane".

Originar din Macedonia, probabil macedo-român, Mihail Schendos a studiat la Padova, împreună cu bursierii domnitorului Constantin Brâncoveanu, căruia îi închină o epigramă în latină și un sonet în italiană. Trăiește o perioadă la curtea domnească din Țara Românească. Ulterior, devine medicul curant al generalului austriac Stephan Steinville, pe care-l urmează în prima sa călătorie de inspecție în Oltenia, avînd misiunea de a prospecta solul și subsolul acestei provincii. Urmare a misiunii este această „Descriere a Olteniei" care anticipează cu aproape o jumătate de veac celebra „Descriere a Moldovei" a domnitorului — cărturar Dimitrie Cantemir.

Mihail Schendos intră în țară prin Via Carolina (Valea Oltului), unde descoperă, lîngă Cozia, un inepuizabil zăcămînt de mică. Hurezul, „construcție măreață ridicată cu cheltuiala lui Brâncoveanu", îl impresionează prin luxul și rafinamentul fostului palat dom-nesc. La Govora descoperă un bogat cîmp aurifer, „vestit pentru extragerea aurului prin izolare din nisip. Acest aur nu numai că e de mai bună calitate, întrucît nefiind impurificat prin amestec cu argint întrece aurul din Transilvania, dar se distinge și prin mărimea neobișnuită a granulelor și prin abundența lor". La Polovraci vizitează ctitoria „întărită de natură și de munții înalți care o înconjoară". Urmărind cu precădere bogățiile sub-

ționate și pline de nerăbdare. Parterul, balconul și galeria erau arhipline. Înainte de ridicarea cortinei, orășenii au admirat, pe îndelete, sala, o copie, la scară redusă, a Burgtheaterului vienez. Băncile din lemn aveau spătar tapițat în piele. Acustica era de o acurateță ieșită din comun. Se spune că dacă cineva, pe scenă, ar fi mototolit o hîrtie, fîșîitul ar fi fost perceput din toate colțurile sălii. Renovat radical în 1893, teatrul își păstrează și astăzi, intacte, structura decorativă și cea arhitectonică, situate în barocul tîrziu. Ziarele vremii consemnează cu lux de amănunte lucrarea: „Teatrul nostru a fost radical renovat, așa că, în ceea ce privește confortul, splendoarea și siguranța publicului în raport cu teatrele mari din provincie, el ocupă un loc primordial. Culoarea dominantă este un galben alburiu cu încrustări bogate, pline de gust. Pereții sînt vopsiți în culoarea bordo. Locurile de șezut atît în balcon cît și la parter sînt lucrate fin în lemn curbat și tapițate cu pluș roșu închis. Teatrul are la parter trei uși, la balcon două și la galerie tot trei uși. Construcția rondelei este executată din stîlpi de fir boltit cu traverse și ziduri, care asigură o durată nelimitată. Lucrările au fost executate de maiștrii localnici. În ceea ce privește scena, decorațiile și aranjamentul intern este opera specialiștilor Vienei. Cortina a fost pictată în mod gratuit de directorul școlii civile, Franciszeh, din Oravița. Impresia teatrului renovat este foarte favorabilă. Este un edificiu frumos și luxos — perla orașului nostru." În 1957, printr-o Hotărîre a Consiliului de miniștri, teatrul a fost declarat monument de artă.

O dată cu inaugurarea construcției, trupe și actori cunoscuți își abat

Vas englezesc din secolul al XIX-lea pentru păstrarea lipitorilor, cu orificii pentru aerisire în partea superioară

toarea are 3 fălci cu 300 de dinți, sau faptul că fiecare din cele 34 de segmente care alcătuiesc alungitul ei corp are un sistem nervos propriu.

O noapte în care visezi lipitori e o noapte de coșmar. Cu toate acestea, sute de oameni internați la National Hospital din Swansea au motive să-și dorească asemenea întîlniri nu doar în vis, ci în realitate. Ei poartă lipitorilor o întemeiată recunoștință. Pentru că, măcar în parte, sănătatea și-o datorează și lor. La N.H.S., lipitorile binefăcătoare erau aduse, inițial, din România, iar de curînd au început să fie crescute într-o fermă din sudul Țării Galilor. Crescătorul lor este dr. Roy Sawyer. După absolvirea facultății de biologie, el și-a luat doctoratul la Swansea, singura universitate din lume, deocamdată, în care lipitorile sînt luate în serios. În crescătoria sa, la care apelează tot mai mulți medici și instituții medicale, dr. Sawyer a strîns specimene de lipitori de pe mai multe continente: primele din bălțile subtropicale din Carolina de Sud; specia cea mai mare, Haementeria, avînd o lungime de peste 45 centimetri, din jungla Amazonului. Astfel, ferma numără în prezent peste 50 000 de lipitori din 35

solului, Schendos constată, cu prilejul vizitării minelor de fier și de aramă de la Baia de Aramă, „vicisitudinile ce bîntuie în chip obișnuit această provincie, ce au provocat dese întreruperi sau stagnări îndelungate". La data vizitei (1719), mina lucra la întreaga-i capacitate, fiind redeschisă „cu cheltuiala lui Brâncoveanu", zăcămintele ei contribuind „nu puțin la mărirea veniturilor" voievodului. Este entuziasmat, tot aici, de marea bogăție a cuprului de calitate superioară și de metoda de exploatare: „Aici se deschid treizeci și mai bine de gropi foarte adînci, săpate în formă de puțuri, pentru a ușura extragerea metalului după metoda germană, cu ajutorul roților și al frînghiilor date pe scripeți". Remarcă, tot în Oltenia, băile de la Tismana și pe cele de la Bengești: „La poalele acestor munți izvorăsc în plus ape, care, după părerea mea, le întrec pe cele de la Teplitz, care sînt cele mai renumite ape din Boemia".

„Despre clima și rodnicia țării, care întrece la mare distanță pe cea a țărilor vecine, prin apariția timpurie a roadelor, prin abundența pășunilor și belșugul recoltei, nu voi vorbi pe larg" — îi scrie Schendos cărturarului transilvan Samuel Köleseri — „deoarece le cunoști foarte bine; de altfel, Oltenia poate fi numită, pe drept cuvînt, grînarul Daciei".

Atît cît îi stă în putință, călătorul străin de acum două secole și jumătate se ocupă și de istoria acestor locuri, dovedindu-se nu numai interesat, dar și pasionat de ea: „După cîtva timp am intrat pe drumul cel mare al lui Traian, mărturie a antichității romane; cînd am înaintat, chiar la început ne-a apărut în cale, pe malul de răsărit al Oltului, în niște locuri abrupte, un altar votiv roman săpat în stîncă; avea mai degrabă aspectul unei grote sacre cu mai multe trepte săpate în fața sa, decît al unui sanctuar. La poalele stîncii curge un riuleț care nu seacă niciodată și care, prin

drumurile prin Oravița. Era tot într-o vară, prin 1868, cînd trupa lui Pascaly, cu Eminescu sufleur, ajunge la Oravița. Artiștii sînt întîmpinați la gară de o mulțime impresionantă. Seara, cînd Matilda Pascaly, în costum național, a recitat poezia „Copila română" de Iosif Vulcan, scena a fost invadată de flori, iar aplauzele nu mai conteneau. Orăvițenii au făcut apoi cunoștință cu piesele lui Caragiale, Negruzzi... „De pe bină — scria un cronicar al vremii — răsuna o limbă dulce ca farmecul. Am auzit adese că limba noastră e sonoră, suavă și armonioasă; am crezut ... credeam însă cu modestie; acum însă ni-a trecut toată dubietatea, căci am simțit puterea magică, am auzit și am văzut ceea ce pînă acum numai cugeta și ofta am putut, am cunoscut sublimitatea limbei noastre." Un alt mare artist, venit din Moldova, Matei Millo, a adus cu el teatrul lui Alecsandri. I-a urmat Agatha Bîrsescu, cu geniul ei... Din cartea de aur a teatrului-muzeu, cronică sentimentală a evenimentelor, începînd din 1871 și pînă în prezent, află numeroase întîmplări pline de interes. Pentru prima dată pe scena unui teatru stabil este prezentată, la Oravița, opereta „Crai nou" de Ciprian Porumbescu. Seratele teatralo-muzicale organizate de Reuniunea română de muzică și cîntări din oraș se bucură de o largă audiență. Programele muzicale sînt comentate în astfel de termeni de „Musikalisches Wochenblatt" din Leipzig: „... este surprinzător că, pe cînd cvartetele de pian ale lui Brahms sunt considerate în Germania ca noutăți și se execută ca atare, în Oravița compozițiile lui de muzică de cameră și cîntecele lui sunt cunoscute și apreciate de mult ...". Și vioara lui Enescu a răsunat în sala acestui teatru, în anul cînd marele compozitor împlinea o jumătate de veac de viață.

În cadrul complexului expozițional în care e integrat teatrul, profesorul de istorie Nicolae Donca, împreună cu un colectiv de specialiști, trudesc la descoperirea și conservarea oricărei urme ce poate atesta tradiția noastră artistică pe aceste meleaguri.

MARIA BOGDAN RADU

---

de specii.

De bază rămîne însă „lipitoarea europeană". Pe aceasta, dr. Sawyer o crește pentru uzul spitalelor din Marea Britanie și, zice el, pentru spitalele din întreaga lume, întrucît are speranța să obțină drept de monopol în comerțul internațional în cazul în care se va institui, oricum sînt demersuri în acest sens, o interdicție asupra comerțului cu specii sălbatice.

Afacerea merge bine. Aproape toate unitățile de chirurgie plastică din Marea Britanie folosesc lipitori pentru îndepărtarea excesului de sînge după intervenții chirurgicale reparatorii, cum ar fi în cazul unor membre sau degete detașate. După operație există o perioadă pînă se restabilește circulația normală, timp în care degetul sau membrul replantat se umflă, colectează sînge și lichid, fiind necesară deseori redesprinderea acestuia. Rolul lipitorii se arată tocmai în această fază: pusă la lucru, aplicată la locul corespunzător, ea suge excesul de sînge pînă se restabilește circulația sîngelui. Chiar și cînd este suprasaturată, ea lasă la locul intervenției o secreție anticoagulantă care face că sîngele în exces să se scurgă încă 12 ore. Substanțele chimice produse de lipitoarea europeană sînt extrem de eficiente, nu doar în eliminarea excesului de sînge ci și în dizolvarea cheagurilor de sînge, în permeabilizarea straturilor celulare la diferite tratamente. În urma cercetărilor cu lipitorile din Amazonia s-a reușit extragerea unor substanțe care, acționînd eficient asupra cheagurilor de sînge, deschid perspective deosebite privind noi metode de tratament în cazul bolilor cardiovasculare.

Contrar unor prejudecăți, lipitorile nu rănesc cîtuși de puțin pacienții și nu le produc acestora nici o durere. O dată cu anticoagulantul ele secretă și o substanță care anestezează zona în care acționează miraculoasa lor pompă. Dar lipitoarea nu-i nici micul vampir din filmele de groază, ea poate fi desprinsă de pielea pacientului cu ușurință. O dificultate este însă păstrarea și creșterea lor. Creaturi sensibile, ele pot fi ușor supărate și, în acest caz, refuză să se reproducă.

Astfel că ferma doctorului Roy Sawyer este, din mai multe privințe, o performanță demnă de interes. Dînd lipitorilor o șansă, o dăm în fond oamenilor.

ELENA GRUBER

---

susurul blînd al apelor, îi face pe trecători să rețrăiască, în tăcere, ambianța cucernică a acestui loc străvechi". În toată zona pe care o traversează, Mihail Schendos relevă continuitatea poporului nostru și originea sa daco-romană, păstrată în „tradiția locaincilor".

Descrierea este însoțită de o odă adresată Oltenici, avînd „același conținut (dar) exprimat poetic" cu cel al însemnărilor de călătorie. Sînt de remarcat, aici, elogiile pe care, pe toate gamele exclamațiilor, le închină avuțiilor și frumusețiilor pămîntului oltenesc, văzut ca un fel de Eden al roadelor. „Pelasgis invidet avis" („să le invidieze viile Pelasgiei"), scrie el despre podgoriile locului. La fel despre vinuri, a căror „calitate excelentă și tărie" pot fi „invidiate de cei mai generoși vin din Grecia". Îi încîntă apoi belșugul de sare al salinelor („his salis multi"), urșii pe care-i vede printre stînci („Rupibus ursos"), colinele care „nechează" („hinniunt colles") sub tropotul cailor, pădurile care „mugesc" („mugiunt sylvae"), cutreierate de turme de vite, în timp ce „și Ceres alătură holde vesele livezilor bogate" („et Ceres tutis hilares olivis nectit aristos").

Oda Olteniei, și mai ales notele explicative, scrise în italienește, ce însoțesc versurile au constituit, pentru Europa secolului al XVIII-lea, un prețios documentar istorico-geografic. Aducînd un elogiu rîului-simbol al ținutului, „Alutus-Olt" (menționat ca atare în toate hărțile întocmite după această dată), Mihail Schendos îl introduce în circulația europeană și prin denumirea sa românească, cu adînci rezonanțe istorice în viața locuitorilor de pe aceste meleaguri.

TUDOR NEDELCEA

Folosirea produselor şi a mijloacelor de întreţinere şi înfrumuseţare a aspectului exterior al individului este în zilele noastre aşa de integrată în viaţa cotidiană atît a femeilor, cît şi a bărbaţilor, aşa de la sine înţeleasă, aşa de în firea lucrurilor, încît o piedoarie, astăzi, în favoarea cosmeticii este cu totul inutilă. Cosmeticele se folosesc pe scară largă, nu mai este nevoie de nici un îndemn pentru aceasta. Nu este însă de prisos să vedem care a fost drumul parcurs de cosmetică din cele mai vechi timpuri şi pînă la noi, ce datorăm înaintaşilor noştri în materie de cosmetică. Vom constata că le datorăm, dacă nu totul, oricum, enorm de mult: cosmetica din zilele noastre pare o variantă adusă la zi a celei din antichitate. Analize referitoare la istoria cosmeticii nu lipsesc din lucrările de specialitate, din paginile ziarelor şi revistelor, la informaţiile cărora facem apel pentru materialul de faţă.

COSMETICA

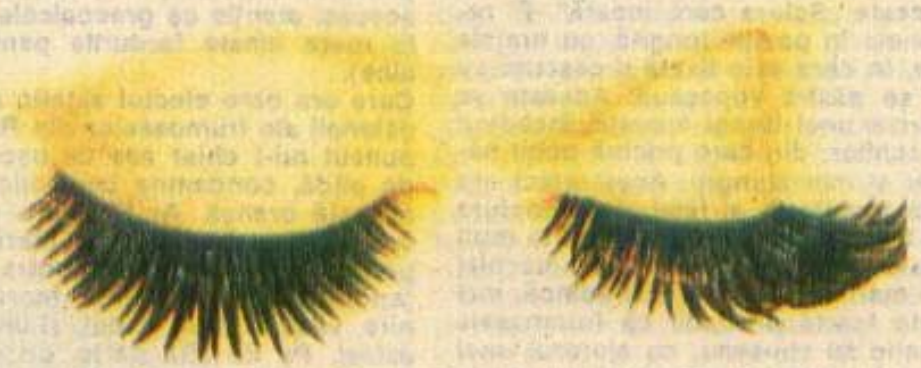

mai veche decît însăşi lumea

CEA MAI BUNĂ SCRISOARE DE RECOMANDARE

Cu aproape două milenii în urmă, împăratul şi filozoful roman Marc Aureliu spunea că aspectul exterior al omului este „cea mai bună scrisoare de recomandare a lui". Or, în compunerea acestui aspect exterior cosmetica ocupă un loc cît se poate de important.

Dovezile de care dispunem atestă că mijloacele de înfrumuseţare erau larg folosite în Egiptul antic. Acolo au fost descoperite numeroase reţete de preparate cosmetice, ale căror texte sînt adesea sculptate în pereţii templelor, căci aromatele, cremele şi vopselele pentru faţă erau destinate în primul rînd preoţilor care oficiau slujbele religioase. Operele de artă ale vechilor egipteni ajunse pînă la noi, în primul rînd desenele, dar şi unele obiecte de ritual funerar, ne ajută să ne facem o idee mai exactă cu privire la cosmetica din ţara faraonilor în comparaţie cu acelaşi fenomen din alte civilizaţii antice. Descoperim astfel că tocmai de atunci şi de acolo, din Egiptul antic, provine împărţirea oamenilor în persoane cu pielea albă şi indivizi bronzaţi, negricioşi, împărţire care a durat aproape pînă în zilele noastre. Într-adevăr, dacă în secolul XX, mai ales în a doua jumătate a lui, o femeie bronzată de razele soarelui este considerată mai atrăgătoare decît una cu pielea albă, de-a lungul a peste 40 de veacuri culoarea albă ca laptele a fost cinstită ca unul din atributele de prim rang ale feminităţii. Cînd Paolo Veronese a pictat, în una din frescele lui, o doamnă nobilă împreună cu slujitoarea ei, prima a fost înfăţişată cu o piele albă ca zăpada, iar a doua cu o faţă brună, arsă de soare. Astfel, albul feţei sublinia apartenenţa socială a doamnelor din aristocraţie, spre deosebire de ţărănci şi, în general, de femeile din popor, care aveau feţele înnegrite de soare. Concomitent cu stirpea nobilă, albul feţei era asociat cu lumina, cu ziua, cu soarele (invers decît astăzi, cînd soarele înseamnă bronzare!), cu perlele, cu crinul alb şi cu zăpada — simboluri ale purităţii şi neprihănirii.

OCHII MARI AI EGIPTENCELOR

În Egiptul antic — la fel ca, mai pe urmă, în Grecia antică şi în imperiul roman — se foloseau ca mijloace cosmetice, de obicei, vopsele de păr, creme de faţă, tuş negru pentru ochi, răşină şi ceară pentru depilare, uleiuri aromate pentru emolierea pielii, culoarea stacojie pentru colţurile ochilor. Egiptencele din antichitate au fost acelea care au înţeles primele cît de încîntătoare devine faţa dacă se face machiajul ochilor. Femeile din zilele noastre au preluat în întregime această metodă a cosmeticienilor din

vechime și o folosesc din plin. Vasele în care se păstra vopseaua neagră pentru ochi, numită „mastim", ceea ce însemna „culoarea care face ochii să vorbească", aveau uneori forma de lingură. Cel mai cunoscut dintre recipientele de acest fel ajunse pînă la noi se păstrează la Luvru și se numește „Sclava care înoată". El reprezintă o femeie în poziție lungită, cu brațele întinse înainte, în care este fixată o ceșcuță cu capac, unde se păstra vopseaua. Aceasta se dădea sub forma unei dungi înguste, începînd de la coada ochilor, din care pricină ochii păreau mai mari și mai alungiți. Acest efect era mult sporit de fardul alb al feței și de coafura voluminoasă, înfoiată, care micșora foarte mult fața egiptencelor; ca urmare, ochii cu machiaj păreau și mai mari, iar privirea mai adîncă, mai expresivă. Este foarte probabil că frumoasele din Egiptul antic își vopseau, cu ajutorul unei periuțe speciale, și genele; la această concluzie ne duc unele portrete ce s-au păstrat pînă în zilele noastre. Din păcate, nu avem nici o confirmare artistică a unui alt procedeu subtil, menționat în cîteva texte: marcarea cu culoare bleu a liniilor venelor pe față. Cu acest „șiretlic cosmetic" ne vom întîlni din nou în Franța secolului al XVII-lea. Era bine cunoscută în Egipt și o astfel de componentă importantă a cosmeticii de astăzi cum este rujarea buzelor. Despre acest lucru ne informează un papirus care se află la Muzeul din Torino și în care este înfățișată o doamnă din nobilime care își vopsește buzele cu o pensulă mică.

AFRODITA ȘI MATROANELE ROMANE

Mitologia greacă atribuie Afroditei inventarea mijloacelor de întreținere a frumuseții, iar Preafrumoasei Elena — răspîndirea lor. În realitate, grecii datorează cunoștința cu cosmetica imperiului faraonilor. Și în Grecia antică erau în uz fardul alb pentru față și vopseaua neagră pentru scoaterea în evidență a ochilor. Totuși, ceea ce numim astăzi machiaj avea la greci un caracter mult mai accentuat decît la egipteni — de pildă, grecoaicele nu numai că-și înnegreau genele cu funingine, dar și le și întăreau cu un amestec de albuș de ou și rășină albă. Buzele și obrajii și le rujau cu minium.

La rîndul ei, acea parte a Greciei care a fost cucerită de romani a jucat rolul de verigă de legătură, de placă turnantă, datorită căreia cosmetica „l-a cucerit pe cuceritori". Rezultatul a fost o deplină schimbare a opiniilor estetice ale matroanelor romane (e vorba, se-nțelege, de femeile din înalta societate), obișnuite în timpul republicii cu moravuri austere. Albirea feței a devenit și pentru locuitoarele Romei preocuparea de căpetenie. Ochii și genele se trasau cu tuș negru, iar obrajii se acopereau cu un strat de vopsea roșie. Pentru întreținerea pielii feței se recomandau măști de noapte. Una din aceste măști, a cărei rețetă a ajuns pînă la noi, consta într-un decoct de făină de orez amestecat cu tărîțe de grîu și cu lapte de măgăriță (care este ceva mai acidulat decît laptele altor animale). Înainte de executarea machiajului, pielea feței se curăța și se întărea. Snobismul sui-generis al femeilor romane consta în faptul că dădeau tuturor pomezilor și cremelor denumiri grecești (așa cum în zilele noastre parfumurile sînt botezate cu nume franțuzești, iar cremele — în manieră americană). Femeile romane nu acordau, se pare, evidențierii ochilor aceeași atenție ca grecoaicele. În schimb, erau la mare cinste fardurile pentru față (roșii și albe).

Care era oare efectul estetic al tuturor acestor osteneli ale frumoaselor din Roma antică? Răspunsul nu-i chiar așa de ușor de dat. Lucian, de pildă, condamna cosmetica și practicile în această branșă. Ar fi însă o greșeală să luăm cele spuse de el drept literă de Evanghelie, pentru că un război contra „sulimenelii", a „spoirii feței" au purtat moraliștii fără contenire, veacuri de-a rîndul, și unii îl mai poartă și astăzi. Pe de altă parte, un autor de talia lui Ovidiu aduce în a sa „Artă a iubirii" un omagiu cosmeticii, vorbind de ea ca de un meșteșug deosebit, care face plăcere și celor care îl practică, și celor din jur. Din păcate, n-au ajuns pînă la noi picturi care să ne permită să apreciem rezultatele complicatelor procedee privind moda, descrise în numeroase texte care s-au păstrat. În orice caz, se poate deduce că multitudinea de tonuri și nuanțe ale albului și roșului permitea să se satisfacă toate dorințele și toate gusturile.

ODALISCĂ, ODALISCĂ!...

O dată cu înaintarea evului mediu, entuziasmul pentru cosmetică a cunoscut o perioadă de scădere. Una din cauze a fost, fără îndoială, aspra condamnare a cosmeticii — ca și a oricăror altor manifestări ale „vanității" — de către autoritățile bisericești. Dacă Tertulian, de pildă, era sincer convins că pomezile și vopselile pentru față erau inventate de diavol, Clement Alexandrinul arăta, la rîndul său, că vopseaua pusă pe fața unei femei dovedește că ea nu este cu sufletul curat (de altfel, același autor a condamnat cu vehemență și „feminizarea" bărbaților care-și tundeau sau își rădeau barba, „acest semn distinctiv al virtuții masculine"). În aceste condiții, vreme de cîteva secole cosmetica a fost cultivată mai mult în lumea musulmană. Izolarea, viața retrasă a femeilor în cadrul civilizației islamice au dus la apariția unui rafinament deosebit în folosirea mijloacelor de înfrumusețare. În haremuri, îngrijirea corpului și a feței ocupa multe ore: masaje, depilare,

Femeile din Egiptul antic au fost, se pare, primele care au înţeles ce farmec aparte îi poate da feţei machiajul ochilor. Şi, după ele, toate femeile lumii

Celebra Nefertiti. Machiajul feţei (sprîncene, gene, buze, obraji) sînt caracteristice pentru cosmetica Egiptului antic

manichiură şi pedichiură şi, se-nţelege, îngrijirea feţei. Pentru gene se utiliza o vopsea neagră, ochii erau măriţi cu tuş (aşa se face şi astăzi în ţările musulmane în care femeile poartă încă feregea), buzele şi gingiile erau colorate în roşu aprins cu substanţe vegetale, pe obraji se dădea cu un strat de pudră roză. Pentru a ne forma o părere cît mai exactă despre răspîndirea cosmeticii în ţările Orientului, este de-ajuns să amintim că numai în Bagdadul secolului al XII-lea funcţionau 5 000 de „hamani"-uri, un fel de institute de înfrumuseţare ale vremii.

RENAŞTEREA: CURSA FRUMUSEŢII CONTINUĂ

O cotitură hotărîtoare în atitudinea europenilor faţă de cosmetică s-a produs în Italia în epoca Renaşterii. În această perioadă s-a format acel ideal de frumuseţe care cerea eforturi însemnate în îngrijirea corpului. Trebuie totuşi să avem în vedere că acest ideal (descris în secolul al XVI-lea de Agostino Niffo, în tratatul său „Despre minunata iubire", precum şi de Baltazar Castiilone şi Agnolo Fiorenuze, în „Dialog despre frumuseţea femeilor") are foarte puţine puncte comune cu concepţia noastră de astăzi despre frumuseţe. Ca şi în Egipt şi în Roma antică, eforturile principale erau îndreptate, pe teritoriul actualei Italii, spre asigurarea albeţei feţei. Ecaterina Sforza, de pildă, a lăsat urmaşelor ei următoarea reţetă de alifie care garanta albul ca zăpada al pielii feţei: „Apă amestecată cu sînge de porumbel, petale de crin, camfor, ouă proaspete şi miere de albine". Se poate observa că ultimele două componente se folosesc în cosmetică şi în zilele noastre. Totuşi, multe din vechile reţete erau vătămătoare, din cauza utilizării largi în preparate a oxizilor metalici. Se poate spune că goana din vechime după culoarea albă a pielii nu costa mai puţin, în ceea ce priveşte daunele aduse sănătăţii, decît costă azi pornirea de a obţine cu orice preţ maximum de bronzare a pielii.

Locuitoarele Florenţei, Romei, Genovei au învăţat repede să-şi rimeleze ochii cu negru şi să folosească efectul contrastului cu culoarea albă a feţei şi mai ales cu părul de culoare deschisă. În întreaga peninsulă italică femeile foloseau măşti pentru frumuseţea feţei: o felie subţire de carne crudă de viţel mulată în apă de ploaie. Cît de adînc îşi întrase cosmetica în acea epocă în drepturi se poate deduce şi din spusele lui Dante, care sublinia că femeia care nu foloseşte creme, alifii, frecţii, pomezi şi vopsele constituie o excepţie de la regulă.

În continuare, cosmetica devine tot mai stăpînă pe situaţie, cucereşte noi teritorii. N-au ajutat la nimic împotrivirile moraliştilor, care susţineau că machiajul femeilor este inestetic, grosolan, şi care le îndemnau pe acestea cu sîrg: „Nu vă acoperiţi faţa cu vopsele, nu procedaţi ca acele neruşinate ce se boiesc ca nişte paiaţe şi-şi ung buzele cu chinovar". Datorită Caterinei de Medici, devenită regină a francezilor, gusturile italiene în ale cosmeticii au dă-

Nimic nou sub soare! Cosmetica de azi redescoperă secrete vechi de milenii, propunîndu-le, îmbogăţite cu tehnici noi, frumoaselor din zilele noastre

truns şi în Franţa, care va deveni ulterior arbitru în această privinţă. În secolul al XVIII-lea cosmetica franceză avea să cunoască o dezvoltare şi o existenţă contradictorii: pe de o parte, un rafinament fără precedent, pe de alta, o artificialitate şi lipsă de bun-gust care stîrnesc mirare, după cum se va vedea mai departe.

„PUNK"-IŞTI AVANT LA LETTRE

Dacă în cele două veacuri precedente în Europa năzuinţa în ceea ce priveşte utilizarea cosmeticelor era de a imita natura, de a face sublinieri şi reliefări în sensul natural, secolul al XVIII-lea rupe cu această tradiţie, arbitrii machiajului din acea vreme tinzînd, în chip declarat, programatic, să utilizeze cosmetica pentru a obţine efecte în contrast cu natura. Este, în planul cosmeticii, un fel de disociere între frumosul natural şi frumosul artistic, disociere de mare importanţă şi rodnicie în arta adevărată a tuturor timpurilor, dar inadecvată cînd e vorba de frumuseţea femeii, care nu este operă de artă. Şi oricît de subtile şi de noi ar fi toate elementele de înfrumuseţare, finalitatea lor este de a pune în valoare frumosul natural.

Dar să ne întoarcem la secolul al XVIII-lea. Cum se făcea machiajul atunci? O atenţie deosebită se acorda sublinierii ochilor şi a genelor, însă accentul principal era pus acum pe albirea întregii feţe. Totuşi, albul feţei trebuia să fie diferit: mai deschis pe frunte, uşor întunecat pe pomeţii obrajilor (cu o anumită tentă de bleu), în timp ce „în jurul gurii culoarea albă trebuia amestecată cu un pic de galben şi de albastru", după cum scria almanahul „Bibliioteca pentru doamne" pe anul 1764. Totuşi, culoarea cea mai caracteristică pentru această epocă a fost roşul „à la Versailles": un roşu foarte aprins, care făcea cu culoarea albă folosită de machiajul feţei un contrast voit nenatural. La aceasta se adăuga culoarea bleu, folosită, ca şi în antichitate, pentru trasarea reţelei de vene pe faţă, pe umeri şi pe piept, care trebuia să scoată şi mai mult în relief albeaţa feţei. Prin multe din caracteristicile lui, machiajul de acum două secole semăna cu moda „punk" din zilele noastre, era un fel de punkism „avant la lettre". Într-adevăr, aceşti tineri, care prin modul respingător şi voit scandalos în care se coafează şi se machiază cred că au deschis un drum nou în cosmetică, în discordanţă totală cu „cosmetica burgheză", nu fac decît să copieze inconştient obiceiurile şi moravurile din vremea

Împărăteasa Teodora – sau arta machiării ochilor în Bizanţ

„Sclava care înoată", recipient în care se păstra, la vechii egipteni, vopseaua necesară machiajului

lui Casanova, cînd era privit ca fiind de „bon ton" ceea ce noi considerăm astăzi de prost gust.

În aceeași vreme erau la modă și „musculițele", adică alunițele artificiale. În amplasarea lor nu era nimic întîmplător, fiind și aici vorba de un întreg „cod", de un sistem de semne. Astfel, alunița la nivelul ochilor simboliza farmecul, caracterul irezistibil; alunița în colțul gurii — „pofta de sărut"; deasupra buzei superioare — „șiretenie"; pe nas — „hotărîre"; pe frunte — „măreție"; pe obraz — „galanterie" ș.a.m.d. Pe această cale se exprimau opiniile — sau preferințele — despre sine ale persoanei purtătoare de aluniță. Cu alte cuvinte, ce voia fiecare să treacă în ochii celor din jur...

TRIUMFUL DEFINITIV AL NATURALEȚEI

Secolul următor, al XIX-lea, avea să dea însă cosmeticii un curs a cărui direcție principală se menține pînă în zilele noastre. Cosmetica artificială, sofisticată și decadentă a aristocrației avea să fie înlocuită cu o cosmetică ale cărei trăsături esențiale vor fi simplitatea și naturalețea. Pe acest fundal și în acest cadru, multe maniere și mode cosmetice se vor succeda. În anii noștri — în ciuda unor sporadice și repede trecătoare mode extravagante, șocante, fals revoluționare, de tipul „punk", amintit mai sus — tendința a fost și a rămas net în favoarea naturaleței, cu precizarea că folosirea inteligentă și avizată a cosmeticelor s-a transformat, dintr-un moft al unor elite, într-un atribut al practicii de masă și într-un semn distinctiv al traiului civilizat. Utilizarea cosmeticelor face azi parte din igiena cotidiană, atît a femeilor cît și a bărbaților, este o manieră obligatorie de a îmbina utilul cu plăcutul în îngrijirea corpului.

VĂZUL ȘI MIROSUL

Atît în vechime, cît și, mai ales, în epoca de azi, cosmetica a fost și este, deopotrivă, igienă și estetică. În această din urmă ipostază, ea este menită, firește, să încînte în primul rînd ochiul. Dar nici mirosul n-a fost uitat. Și astfel, în istoria cosmeticii un loc aparte îl ocupă parfumurile. Denumirea aceasta datează doar din secolul al XVI-lea (se consideră că „parfum" provine din latinescul „per fumum", „prin intermediul fumului", întrucît unele „miresme", cum este tămîia, erau obținute sub formă de fum, prin ardere). Pînă atunci, produselor frumos mirositoare li se spuneau „balsamuri" sau „aromate". Dacă e să dăm crezare lui Pliniu cel Bătrîn, prima cutiuță cu „balsam" a aparținut împăratului persan Darius și a fost luată de la el de Alexandru Macedon, o dată cu alte prăzi de război (și cu fata lui Darius, ca nevastă, pe deasupra). Se știe că la egipteni și la sirieni substanțele aromate aveau un fel de însemnătate „cosmico-metafizică", iar în India — un sens religios precis. În Biblie se vorbește de folosirea aromatelor atît în scopuri laice, cît și religioase.

Miresmele se foloseau pe scară largă și în Grecia antică, unde erau în uz rășinile, mirodeniile, balsamurile și unde în cele din urmă au început să fie utilizate și uleiurile eterice, extrase din flori. Prin aceasta s-a făcut primul pas spre tehnologia modernă de preparare a parfumurilor. Mărturii prețioase în această privință se găsesc în inscripțiile de pe tăblițele de argilă descoperite în timpul săpăturilor pe locurile vechilor orașe grecești și abia de curînd descifrate. În aceste texte este descrisă amănunțit compoziția aromatelor folosite din belșug atît de femei, cît și de bărbați — necesară măsură de igienă în climatul foarte cald de acolo. Prin Egipt și Grecia aromatele au ajuns în imperiul roman. Aici erau folosite tămîia, mirul, santalul, moscul, ghimberul și vanilia, combinații care și multe secole mai tîrziu explică de ce dezvoltarea parfumeriei și a gastronomiei au mers totdeauna mînă-n mînă. După căderea imperiului roman, unde folosirea aromatelor a atins niveluri foarte înalte, evul mediu a însemnat și în această privință un serios recul. Aromatele se preparau aproape exclusiv pentru slujbele religioase, folosirea lor în scopuri laice fiind privită ca un mare păcat.

REDESCOPERIREA UNOR METODE VECHI DE 5000 DE ANI

Restabilirea aromatelor în vechile lor drepturi s-a produs în mare măsură datorită cruciaților, care au introdus în Europa produsele aromate arabe. Arabii au fost aceia care au adus o contribuție hotărîtoare la dezvoltarea industriei moderne de parfumuri, prin reintroducerea în uz a retorților și serpentinelor (spunem reintroducere sau, poate, reinventare, întrucît, cu 5000 de ani în urmă, în valea Indului se foloseau serpentine făcute din pămînt ars, după cum o dovedesc descoperiri recente). Datorită acestei tehnici a fost redescoperită și metoda obținerii spirtului, adică a componentei care are rolul central în producția modernă de par-

fumuri. Prin aceasta, s-a făcut al doilea pas hotărîtor în dezvoltarea acestei ramuri, care a precedat nemijlocit pe cel de-al treilea şi cel mai important — apariţia chimiei ca ramură industrială în secolul al XIX-lea, fapt care a permis producerea de compuşi capabili să intensifice şi să recreeze aromatele naturale.

PARFUMURI „MADE IN FRANCE"

În fruntea industriei mondiale de parfumuri s-a situat şi se menţine cu autoritate — o ştie toată lumea — Franţa. Un parfum franţuzesc autentic (fiindcă în diferite părţi ale lumii există numeroase mafii ale falsificatorilor de parfumuri) este o garanţie sigură a calităţii. De aceea a fost cu totul în firea lucrurilor ca o bancă de date în domeniul parfumurilor să ia fiinţă în Franţa şi nu în altă parte (cu toate că există industrii onorabile de parfumuri şi în alte ţări). În catalogul băncii, care cuprinde perioada 1880—1886, sînt cuprinse 8 000 de denumiri de parfumuri, din care 6 000 au fost create numai în Franţa. Se consideră că au rămas în afara catalogului circa 2 000 de denumiri — care s-au pierdut. Parfumurile de astăzi pot conţine pînă la 300 de componente diverse. Potrivit specialiştilor în vînzarea de parfumuri, alegerea unei mărci sau a alteia depinde în proporţie de 50 la sută de forma flaconului şi de ambalaj. Al doilea factor important este reputaţia firmei. Şi abia pe al treilea loc se află conţinutul sticluţei — parfumul propriu-zis. Ca şi la vinuri — unde avem degustători —, şi în domeniul parfumurilor există specialiştii corespunzători — „mirositorii" sau „nasurile". Ei sînt aceia care, în ultimă instanţă, hotărăsc soarta unui parfum. Aceşti oameni — Franţa are vreo 30 — sînt înzestraţi cu o memorie olfactivă extraordinară, putînd discerne fără greş dacă parfumul produs a mai fost preparat vreodată, dacă-i vorba de un produs autentic sau de un fals etc. Spre deosebire de degustători, care n-au voie să fie mîncăi sau beţivi, „nasurile" pot avea orice preferinţe în domeniul parfumurilor.

SĂ NU-I UITĂM PE BĂRBAŢI

Dar bărbaţii? Circulă prejudecata că ei, de pildă, nu trebuie să-şi vopsească părul. De ce să nu şi-l vopsească? În realitate, vopsitul părului la bărbaţi, practicat de milenii, nu numai că nu este interzis de normele în vigoare astăzi, dar este chiar recomandat. Desigur, tre-

Oricît de ocupată, de prinsă în plasa treburilor cotidiene, femeia modernă găseşte totuşi timp (cum, este taina ei) şi pentru problemele frumuseţii

Cosmetica, azi: o artă mai simplă? Mai complicată?

buie evitate situațiile ridicole cînd indivizi clămpănind de bătrînețe, cu o față emaciată de trecerea a șapte sau opt decenii, se prezintă cu un păr negru ca pana corbului (sau roșu, sau albastru ș.a.m.d.). Dar bărbați în putere, albiți prematur (astăzi, din păcate, timplele încep să albească și pe la 25—30 de ani), au, credem, toată libertatea să-și vopsească părul, să-l aducă la culoarea normală pentru vîrsta lor. În afara considerentelor de vîrstă — la 70 de ani omul trebuie să fie totuși măcar cărunt, altfel e caraghios —, se mai pune și problema calității vopselei, a vopsitului. Acestea trebuie să fie excelente, iar nuanța aleasă trebuie să fie cea avută inițial — o idee o pot da sprîncenele, care rezistă cel mai mult procesului de încărunțire și albire. În orice caz, decît o vopsire proastă, mai bine nici una. În lume au apărut în ultimul timp preparate cosmetice care duc la revenirea culorii inițiale a părului (bărbatul se tunde complet și, în continuare, părul îi crește ca în tinerețe). Desigur, astfel de produse sînt de preferat oricărei vopsiri.

O altă prejudecată a ultimului secol cu privire la cosmetica bărbătească se referă la folosirea parfumurilor: un bărbat nu are dreptul niciodată, în nici o împrejurare, la parfum. Așa au stabilit unii arbitri ai modei și ai cosmeticii, pornind de la rolul afrodiziac al parfumurilor, dar înțeles într-un sens unic — femeile se parfumează pentru a-i atrage pe bărbați; dacă un bărbat s-ar parfuma, el ar deveni respingător, atît pentru bărbați, care la mirosul parfumului se așteaptă să vadă o femeie, cît și pentru femei, cărora parfumul nu le stîrnește nici un interes. Personal, înclinăm către această variantă și nu ne declarăm partizani ai folosirii de către bărbați a parfumurilor, ori a cremelor, loțiunilor și unguentelor violent parfumate (ni s-a întîmplat nu o dată ca la redacție să se prezinte indivizi care-și dăduseră după ras cu creme „trăsnitoare", încît imediat după plecarea lor a trebuit să deschidem geamurile, și cu toate acestea mirosul a persistat zile în șir).

Însă firme de prestigiu au lansat în ultimul sfert de veac numeroase parfumuri (și ape de colonie, și creme, și loțiuni, și deodorante etc.) bărbătești. Bărbații au dobîndit, prin urmare, dreptul la parfum. Ce să facă ei în această împrejurare? Să nu abuzeze și, mai ales, ca și femeile, să nu folosească niciodată decît parfumul — sau loțiunea, crema etc. — de cea mai bună calitate, în modul cel mai discret cu putință. Ca și în cazul femeilor, dinspre un bărbat (în împrejurarea că nu renunță cu totul la „balsamuri") trebuie să vină doar o undă de parfum bărbătesc excelent — fie că-i vorba de parfum dat ca atare, fie de cel conținut în ape de ras, creme, loțiuni, deodorante etc. — și nu să te trăsnească o duhoare cît din trei drogherii și patru frizerii de mîna a șaptea.

Cam atît...

ION D. GOIA

În imaginile din deschiderea paginilor: produse cosmetice românești, competitive în lume

flacăra rebus

DIANA et CO

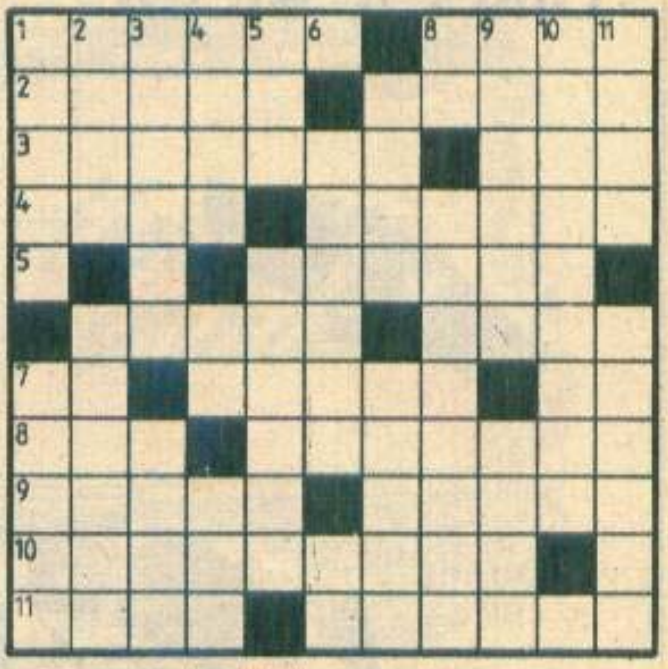

ORIZONTAL: 1) Soi de fazan, pradă ușoară pentru un vulpoi - Vînători de munte. 2) Înzestrată cu arme de toate calibrele - Și la Ursa Mică, și la Ursa Mare (cu carul!). 3) Alegerea unui unghi de tragere - Vechi instrument turcesc. 4) Tip cu repetiție rapidă - Trag la focuri. 5) Ținta trăgătorului (pl.). 6) Vînatul mare din prerie (od.) - A se feri... de ochitori. 7) Cap și coadă de lișiță! - A achita - Aflate în fața armei! 8) Simbol pentru... presiune relativă (fiz.) - Trase la fix (ca pe apă!). 9) Puști mici (sg.) - A intra în lumea celor care nu cuvîntă. 10) Puști pentru o tigroaică. 11) Erou vergilian - A întinde capcane.

VERTICAL: 1) Scoate din toate văgăunile - Încărcător pentru puști. 2) Cursă pentru zburătoare - Puști... odinioară. 3) Exemplar solitar ce trăiește în locuri izolate și se hrănește cu ierburi (pl.) - A trage la piept. 4) Scos din fire - Introducere în zoologie! - Sigla pentru „National Recovery Administration". 5) Localitate în Olanda - Stîrnește vînatul. 6) Vînează feii cu... pușculița - Vîrf de suliță! 7) Colectiv de vînători la înălțime - Rozătoare vînată pentru... coadă. 8) 3-4 ciute! - Dezlănțuire după o hărțuială zdravănă. 9) Animale vînate, în felul lor - Facile în fond! 10) Gen de rîs. 11) Pui de căprioară - Poveștile vînătorești, în felul lor (masc.)

Dicționar: SAZ, ATS, ENEA, ITOS, NRA, EES, RATON ACIL.

LIVIU POPESCU — Craiova

OBSERVATORUL - GIGANT DIN LA SILLA

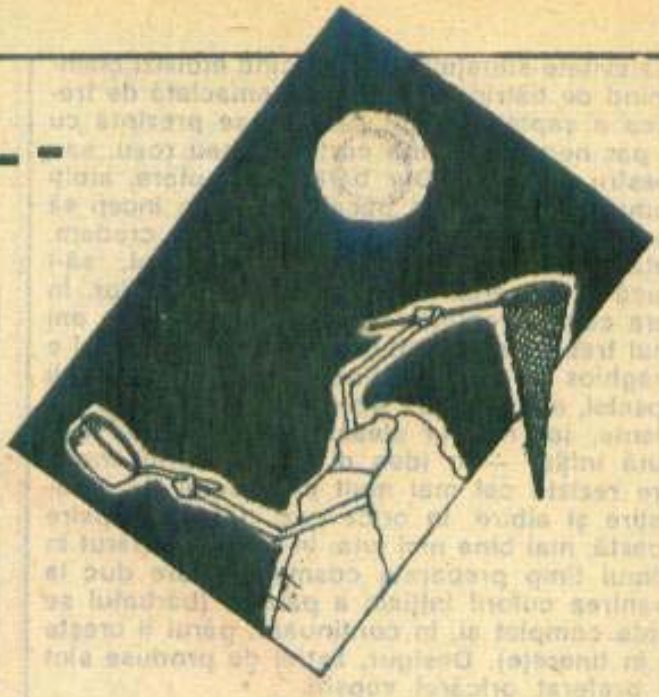

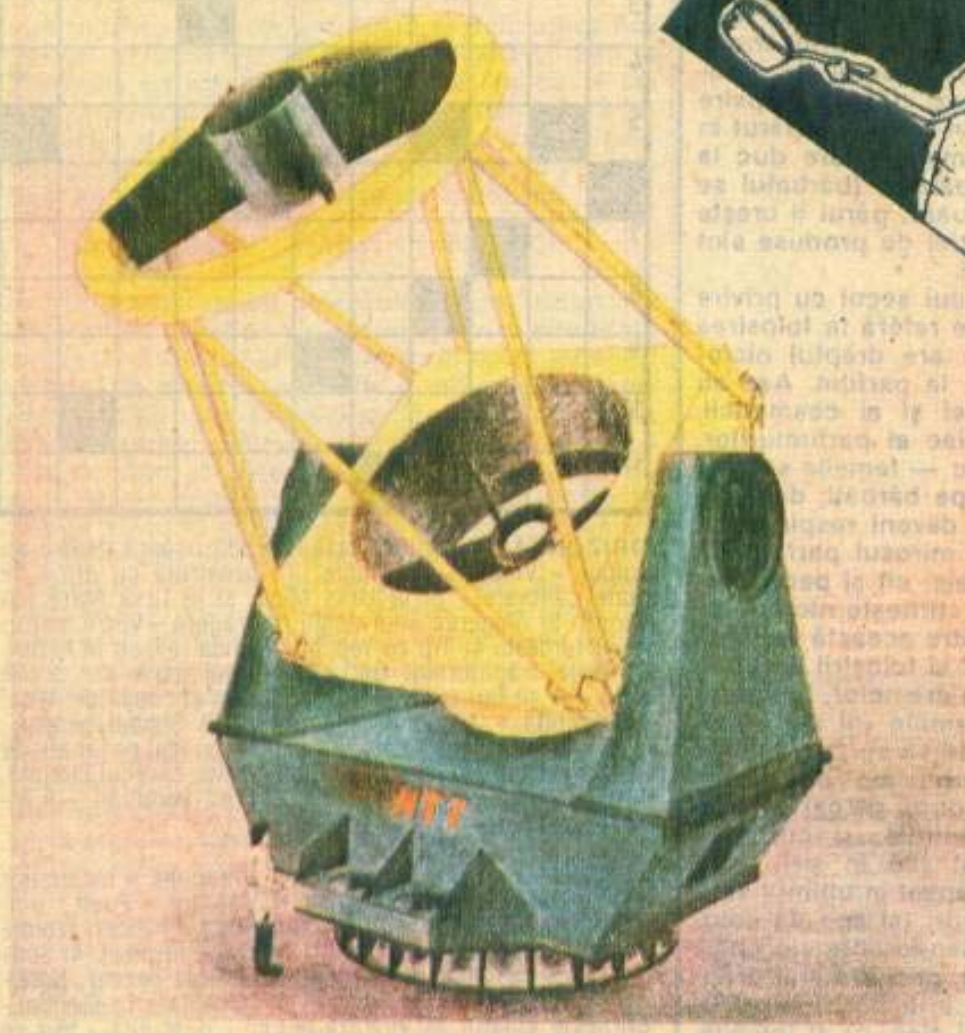

La Silla, locul unde Pământul își dă mîna cu stelele

Uneori, stelele se văd noaptea mai clar, alteori mai puțin clar. Poluarea atmosferică produce un văl des și opac așezat între noi și luminile infinitului. Pentru astronomi, problema e dintre cele mai importante. După lungi căutări, întinse pe ani, a fost găsit un loc ideal pentru instalarea unui observator astronomic: piscurile înalte ale Anzilor chilieni, unde aerul este atît de limpede încît permite observarea cerului, în condiții optime, timp de cel puțin 300 de nopți pe an. La o înălțime de 2400 metri, pe piscul numit La Silla, aflat la 600 kilometri nord de Santiago și la o distanță de 50 de kilometri de satul cel mai apropiat, peste 150 astronomi și aproape tot pe atîția tehnicieni, singuri, fără familii (din lipsa spațiului de cazare), desfășoară o susținută activitate. Observatorul este condus de ESO (European Southern Observatory. Organizația europeană pentru cercetări astronomice în emisfera de sud), din care fac parte șase țări. Sediul ESO se află la Garching, în apropiere de München.

În afară de faptul că La Silla are un aer nepoluat, alegerea acestui loc a mai avut un motiv. Galaxia din care facem parte trebuie imaginată ca un disc uriaș, cu un diametru de 100 000 de ani-lumină. Printre cele 100 de miliarde de stele ale galaxiei se numără și Soarele, aflat la 30 000 de ani-lumină de centrul ei. La Silla este locul din care galaxia se vede cel mai bine. Din cauza înclinației axei globului pămîntesc, centrul galaxiei se află exact deasupra acestui loc. Deci, La Silla este locul cel mai apropiat de stele dintre toate punctele globului. Avantajele sînt enorme. În trei săptămîni de lucru se culeg date care nu s-ar putea obține într-un observator obișnuit nici într-un an. În 1988, pe vîrful La Silla va mai fi instalat un telescop în greutate de 125 tone, cel mai perfecționat din lume din punct de vedere tehnic. Oglinda telescopului, cu o grosime de 24 centimetri și un diametru de 3,5 metri, este mișcată de 75 suporți axiali mobili, mișcare dirijată de un computer, pentru a-i corecta orice deformare; inovație ce permite să se obțină aproape o perfecțiune optică. În viitor, ESO își propune să instaleze un al treilea telescop, a cărui oglindă să măsoare 16 metri în diametru.

ALEXANDRU DELEANU

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

Poezia tînără a limbilor arhaice

INCA PACHACUTEC

DRAGOSTE CU SILA

Pe-această domniță dulce care nu știe iubi
în adîncul lac din vale către zori o vom zvîrli
ca să-nvețe-n apa rece
încercînd să nu se-nece
că trebuie să fiu iubit
mîngîiat și îndrăgit.
Pe-această femeie dulce care nu știe iubi
în zăpada de pe munte către zori o vom zvîrli
ca să-nvețe-n cazmă grea
tremurînd de frig, în nea,
că trebuie să fiu iubit
mîngîiat și îndrăgit.
Pe această fetiscană care
nu știe iubi
în învolburata apă de pe pod
o vom zvîrli
ca să-nvețe, bînd la apă,
de puhoaie aruncată
ca trebuie să fiu iubit
mîngîiat și îndrăgit.

(Traducere din vechea literatură inca de FRANCISC PĂCURARIU)

* * *

DE-NCEP SĂ CÎNT...

De-ncep să cînt mi-e versul
o mreajă purpurie în care vă-ncîlciți
cu flori ce au mireasma porumbului prăjit
și-a florii de cacao, și-ncepeți să jucați
în jurul tamburinei cernute de petale!

În zori de zi se-nalță din urna de smaragd
acoperită noaptea cu pene de quetzal
cu cingătoarea plină de splendide turcheze
atoatenăscătorul, slăvitul nostru soare,
și flori nenumărate ne plouă peste frunți.

(Traducere din literatura veche mexicană de FRANCISC PĂCURARIU)

Care este sunetul cîntecului de dragoste, care este sunetul poeziei vieţii, a bucuriei în faţa naturii, cît a pierdut acest august sunet din trena sa de frumuseţe şi puritate de-a lungul mileniilor?

Această succintă selecţie din poezia veche a lumii îşi propune să aşeze într-un dialog peste timp flori de preţ ale gîndirii poetice arhaice cu marile valori ale literaturii universale mai apropiate în timp. Datorăm versiunile româneşti ale poemelor care urmează unor specialişti valoroşi, a căror muncă s-a materializat nu o dată în volumele publicate. Fără pretenţia de a fi realizat un grupaj care să răspundă exigenţelor editării ştiinţifice a acestui gen de texte (din motive de spaţiu a trebuit să renunţăm la corpusul de note care însoţea cele mai multe din traduceri), socotim că reîntîlnirea cu mari poeţi ai lumii vechi, ca şi contactul cu texte inedite pînă la această oră vor fi în profitul sensibilităţii şi nevoii de cultură ale cititorilor noştri.

Stampă de Gong Xian (1618–1689), dinastia Quing

OMAR IBN ABI RABIA (644—711)

(Epoca omeiadă)

***

M-a-ntrebat un prieten ce am de sînt slab?
„— O iubeşti pe Qatùl, ce-i e soră Rabàb?"
„— O iubesc cum iubeşti, cînd arşiţa te doare,
Apa vie-n izvor cu-amiros de răcoare."

Aş trimite un sol către stele să spună
Că mi-e dor şi mi-e sete să fim împreună.
Răsplătitu-mi-a inima-n zbucium de moarte
Ucigaşa Umm Nàufal şi plîng de-a mea soarte.

O strigase suflarea-mi rugînd-o: „Răspunde!"
Şi-a răspuns: „Cine cheamă, de ce şi de unde?"
„Bu-l-Hattab!" — am răspuns, cum răspund doar în cete
Cerşetori cari adastă pomana cu sete.

O văzui cum păşea pe poteci legănate
Între cinci, ca o ciută, de-o vîrstă surate.
Dar s-a dus, şi-mi pierdui judecata; o, cine mă
Leculeşte de dor? o, pămîntule, ţine-mă!

Vălu-i curge pe-obraji străveziu şi-o adapă
Tinereţea şi-o spală cu frageda-i apă.
Frumuseţe şi vrajă cu stelele geamănă,
Şi pieliţa pe faţă cu aurul seamănă.

Mi-aminteşte sclipirea-i de-o mie de sori
Ce răsar zîmbitori dintre ceţuri şi nori,
De icoana Fecioarei pe muri de altare
Zugrăvită de popi şi monahi în stihare.

Ca răchita îşi leagănă boiul mlădie,
Ca un şarpe se-ndoaie şi se înmlădie.
M-a-ntrebat: „— Şi-o iubeşti?" I-am răspuns:
„— Nemaispus!
Cîte picuri, nisipuri şi pietre-n mări nu-s!

Mi-a răpit judecata cu moscul şi cine
O-nvoi să mă fure apoi şi pe mine?"

(Traducere din limba arabă de ILIE BĂDICUŢ)

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

LI BAI (701—762, dinastia Tang):

AȘTEPTARE

(Plîngerea treptelor de jad)

Rouă ivind pe treptele de jad.
Noapte tîrzie. Umedă lumină
întoarnă pașii. Ca o ghilotină
stor de cristal se lasă brusc. Ling Long
Un transparent potir. Încremenit
chip așteptînd contemplă luna plină.

BAI JUYI (772—846, dinastia Tang):

FLOARE E, NU-I FLOARE

Floare e, nu-i floare...
Brumă e, nu-i brumă...
Vine-n miez de noapte,
Pleacă-n zori să-apună.
Vis de primăvară
Repede se curmă.
Nor al dimineții
Piere fără urmă.

WANG WEI (701—761, dinastia Tang):

MUNTE PUSTIU

Munte pustiu. Nu se zărește nimeni.
Părelnic murmur undeva se-aude.
Lumina-ntoarsă în adînc pătrunde.
Pe mușchiul verde raza-și joacă unde.

LI QINGZHAO (1084—1151, dinastia Song):

TOAMNĂ

Mireasmă grea din fruct de lotus roșu.
Sub pași, lințoliul verde ca de jad.
E toamnă. Îmi descopciez veșmîntul,
lente mătăsuri se desprind și cad
și singură pășesc apoi în jonca
împodobită cu-albe orhidee...
Cine deasupra mea îmi face semne?
Cine-ntre nouri veste va să-mi deie?
Doar păsări, cîrduri ce se duc pe rînd,
în urmă caligrame lin trasînd...
Lumina crudă-a lunii se revarsă
În apus pavilionul inundînd.

(Traducere din chineza veche de FLORENTINA VIȘAN)

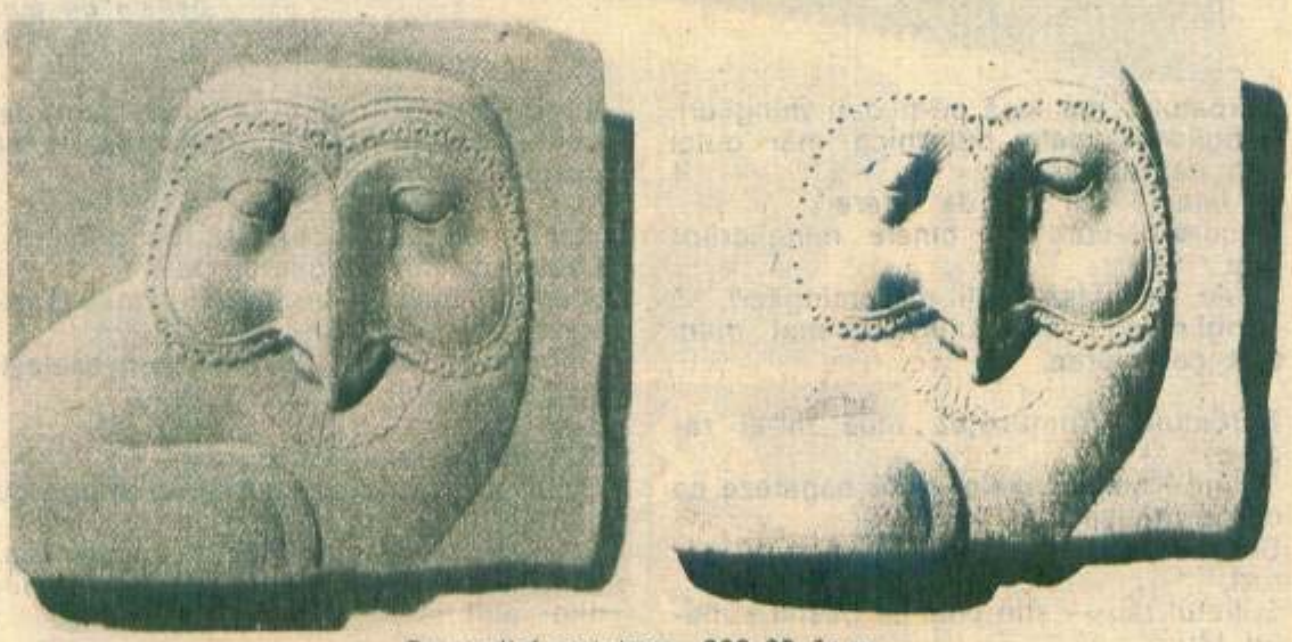

Basorelief egiptean, 323-30 î.e.n.

CÎNTEC SUMERIAN DE NUNTĂ LA SĂRBĂTOAREA HIEROGAMIEI REGELUI ȘU-SIN

Bărbatule îndrăgit de inima mea,
Frumusețea ți-i bună și dulce ca mierea,
Leule îndrăgit de inima mea,
Frumusețea ți-i bună și dulce ca mierea.

Tu m-ai supus, se cade să tremur în fața ta,
Bărbatule, răpește-mă-n odăile tale,
Tu m-ai supus, se cade să tremur în fața ta.
Leule, răpește-mă-n odăile tale.

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

Artă greacească: paftale de aur, sec. VII î.e.n.

Bărbatule, mă lasă să-ţi dau mîngîieri,
Mîngîierile mele puternice mai dulci
sînt ca mierea.
În iatacul tău cel de miere
Bucura-ne-vom de binele mîngîierilor
tale,
Leule, mă lasă să-ţi dau mîngîieri,
Mîngîierile mele puternice mai dulci
sînt ca mierea.

Bărbatule, frumuseţea mea mi-ai răpit-o,
Spune-i mamei mele să te ospăteze ca
oaspe de seamă,
Şi tatălui meu — să te-nzestreze cu daruri,
Sufletul tău — ştiu cum să desfăt sufletul tău,
Bărbatule, pînă-n zori în casa noastră
să dormi!

Inima ta — ştiu cum să bucur inima ta!
Leule, pînă-n zori în casa noastră să
dormi!

Iar tu, de mă iubeşti tu pe mine,
Leule, dă-mi mîngîierile tale.
Stăpînul meu divin, stăpînul meu păzitor,
Ocrotitorul meu Şu-Sin ce-nveseleşti
inima Marelui Zeu,

Mîngîierea ta dă-mi-o mie.
Ceea ce ţi-e dulce ca mierea atinge cu
mîna,
Acopere ca-n veşminte cu mîinile tale,
Ca-n scumpe veşminte acopere cu mîinile tale!

Acesta-i un cîntec „bai-bai-e" pentru
zeiţa Inanna.

„EYA PE IR'EMUM ÎL IUBEŞTE"

Descîntec de dragoste

Eya pe Ir'emum îl iubeşte,
Ir'emum fiul lui Iştar locuieşte în templu:
La picătura arborelui de mastic vă trimite
pe voi, două fecioare frumoase.
Ascultătoare, ele s-au pogorît în grădină,
S-au pogorît în gradina, au rupt o picătură
(uscată) de mastic
Ele mi-au dat mie în stăpînire gura ei de
departe
Mie în stăpînire ochii ei ce sclipesc
Mie în stăpînire goliciunea ei nesupusă

ALMANAH FLACARA 1988 ■■■

Eu am sărit în grădina lui Sin, Zeul Lunii,
O creangă de plop am rupt la ceasul de taină:
Te-ntoarnă spre mine, fecioară, vorbește cu mine,
Cum păstorul se-ntoarnă spre turmă,
Cum capra spre ied, oaia spre miel,
Cum asina spre pulul ei de asin;
Vei spune: „Mîinile lui sînt daruri pentru mine,
Ungere cu patimă sînt buzele lui,
Cana cu mir e în mîna lui,
Pe umărul lui e o cană cu sevă de cedru!"
Să te tulbure Ir'emum, o, fecioară,
Și nebunie să-ți dea:
În stăpînirea mea ți-e gura de patimi,
Te-am descîntat cu Ișter și Ișhara!
Pînă ce gîtul tău nu se va împleti cu al lui,
Să nu cunoști, tu, fecioară, ce-i liniștea!

(Traduceri din literatura Mesopotamiei de ILIE BĂDICUȚ)

CHANDIDAS (Poet indian, sec. XIV—XV)

*DIALOGUL DRAGOSTEI**

Radha grăi:
— Ce să-ți pot spune altceva, o, preaiubitul meu, decît să fii Stăpînul sufletului meu, în viață, în moarte și în toate viețile mele următoare. Am legat sufletul meu de picioarele tale cu lanțul dragostei. Ți-am dat întreaga mea ființă, am devenit sluga ta. Nu te am decît pe tine aici în Gokul și pe celălalt mal al Jamunei sau în neamul meu (..). Dinaintea nimănui nu mă voi ridica, răspunzînd la dulcele nume de Radha. Nimeni altcineva nu se mai află pentru mine în afară de tine, în cele trei lumi. Mă pun sub oblăduirea picioarelor tale, ca lotușii de răcoroase și dulci. Nu mă

* Versiune românească în proză a romanului în versuri scris de Chandidas.

Artă precolumbiană. De sus în jos și de la stînga la dreapta: efigie în ceramică (cultura Mixteca); șarpe cu clopoței sculptat (cultura Mexic); mască antropomorfă (cultura Teotihuacan); zeitate de piatră (cultura Mexic); stela de piatră (cultura Maya)

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

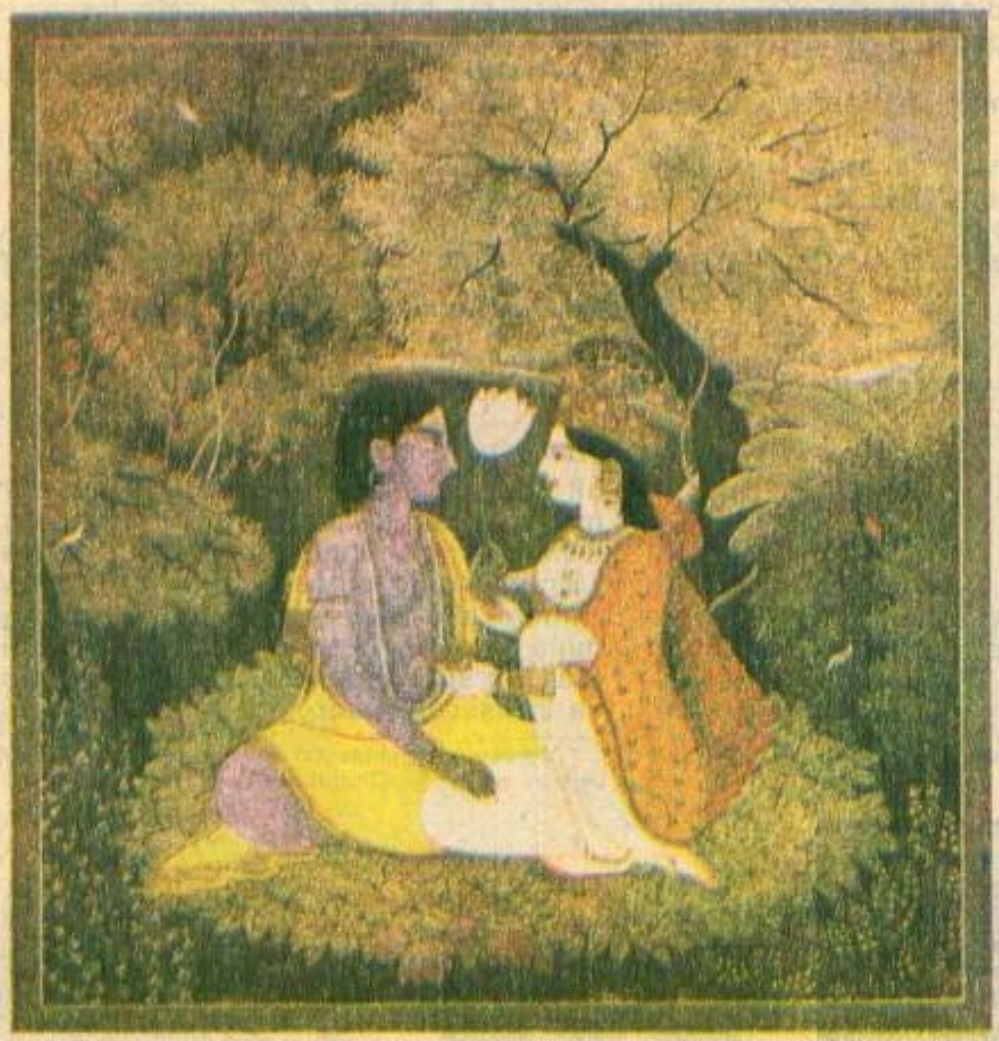

Artă veche indiană: miniatură din școala Kangra, sec. XVIII. În pagina din dreapta: floare de lotus (motiv popular bengalez); dedesubt: desene ornamentale, stilizînd motive străvechi.

înșela pe mine, neajutorată. Tu nu poți face una ca asta, nu-i potrivit ca tocmai tu să săvîrșești asemenea faptă. Fără stăpînul sufletului meu, aș rămîne lipsită de sprijin. Sufletul meu își simte venind moartea dacă încetez o singură clipă să-ți văd chipul.

Chandidas zice: Krișna-i
adevărată
piatră filosofală; o, Radha,
ține-l în sufletul tău! (...)

— Preaiubitul meu, tu ești piatra înțelepților, care preschimbă fierul în aur. Trupul meu și-a căpătat culoarea aurie, fiindcă a fost atins de-al tău. Ești simbolul dragostei, ești simbolul dragostei. Nu sînt decît o femeie neștiutoare care nu știu în ce chip să-mi arăt mai bine dragostea mea față de tine. Rătăcesc din pădure în pădure, căutîndu-te pe tine. Dacă nu te văd îmi pare că o singură clipă scursă e lungă ca o sută de yuga. Sufletul meu este uns cu mosc și santal fiindcă ele au culoarea trupului tău. Picioarele tale sînt pe inima mea; le țin în mîini și închid ochii.

Chandidas zice:, O,
preaiubită a lui
Krișna, numai tu știi ce
este dragostea. Trupul
lui și-a găsit sălașul în
tine, iar sufletele
vi-s unul. (...)

Krișna zîmbi blînd, o privi pe Radha și-i răspunse într-un chip fermecător:

— Cine-ți poate cunoaște tinerețea și istețimea? Veselia tinereții tale e neprețuită, o, frumoasa mea Radha. Inima ta e legată pentru totdeauna de a mea, ca și cugetul tău de al meu. (...) O, știi bine, cînt fără încetare dulcile farmece ale numelui tău. Nu mă gîndesc decît la tine, fericirea mea ar pieri fără tine. (...) Radha, tu ești ținta vieții mele. Mă aflu în Gokul din pricina dragostei tale înălțătoare. Ziua și noaptea stau să-ți cînt din flaut. Mă duc să mă îmbăiez în Jamuna, dar stau pe malul ei în așteptarea ta

Aștept la poalele copacului kadamba ca să-ți întrezăresc frumusețea. O, tînăra și frumoasa mea iubită, sînt aici privind în toate părțile ca o ciocîrlie, veșnic dornică să zărească blîndul farmec al lunii. Sînt îmbătat de dragostea ta; cugetu-mi înfierbîntat de făptura-ți, te cîntă fără sfîrșit.

Chandidas zice: S-ar mai ivi oare o asemenea dragoste în lume? Așa lucru nu s-a mai întîmplat, nici n-o să mai fie.

(Traducere din bengali de AMITA BHOSE)

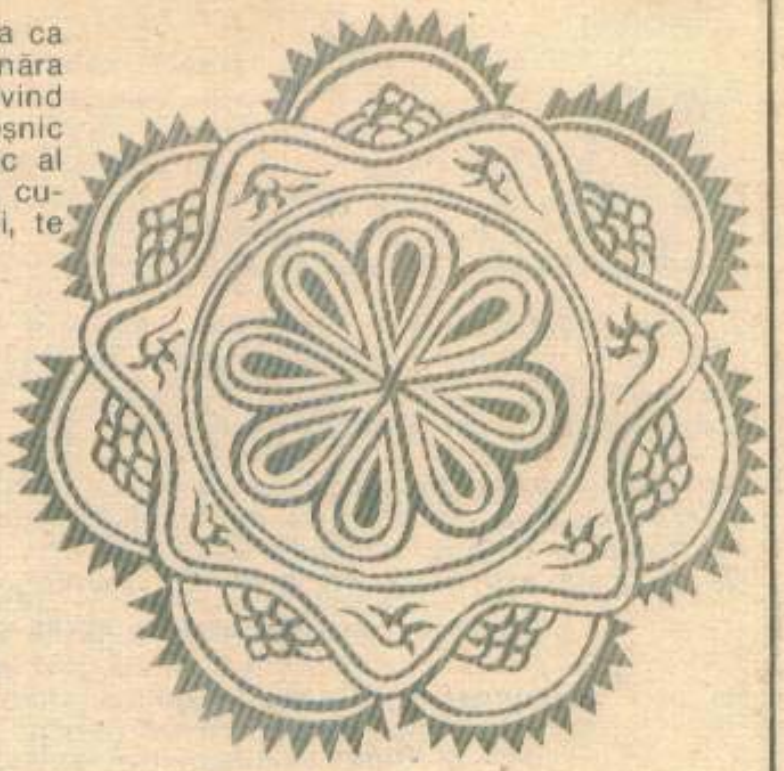

RYOKAN (1758—1831) poet zen

Spre alt adăpost
Mă poartă-n fiecare noapte
Călătoriile;
Mereu mă leagă însă
Același vis de-acasă.

De ceața serii
În depărtare, satul
E-ascuns,
Cînd mă-ntorc
La casa dintre cedri.

În sat răsună
Asurzind, fluiere și tobe.
Sus în munte
Peste tot, șuier de pini.

FUJIWARA TEIKA (1162—1241)

Vînt de toamna
Bate peste rîul Uji.
Încă mai așteaptă
Doamna, pentru noapte.
Își așterne razele de lună.

Podul plutitor
Din visul nopții de primăvară
Repede s-a rupt.
Un nor se desface
Din vîrf de munte-n cerul dimineții.

(Traducere din japoneza veche de IULIA MURGESCU)

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

HORAȚIU

— ODE —

Unei copile (I, 23)

Tu fugi de mine, Chloe, ca și un pui de cerb,
Ce-și caută-a sa mamă, prin munți plin de tăcere,
Cu temere pustie, la orice adiere
Domol unduitoare peste-al pădurii herb.

Și de-a foșnit o frunză din tufăriș, mai tare,
Cînd vîntul bate-n dungă prin ramuri de arini,
Sau vreo șopîrlă mișcă țepoșii mărăcini,
O dată cu genunchii și inima-i tresare.

Dar totuși ca tigroaica nu sînt de fioros
Și crud n-am să te sfîșii ca leul fără milă...
Pe maica ta o lasă, pricepe-mă, copilă!
De dragoste ești bună, cu boiul tău frumos...

(Traducere din limba latină de PETRE STATI)

Figurină japoneză, 2500 ani î.e.n.

MIMNERM DIN COLOFON

(sec. al VII-lea i.e.n.)

GINGAȘE-S FLORILE ...

Ce fel de viață și ce-i bucuria cînd nu-i Afrodita?
O, aș pieri mai curînd, viața mi-ar fi de prisos
Fără iubirea de taină, culcușu-i și daruri de miere!
Gingașe-s florile... Vis tînărul este de-acum.
Trece-n șuvoi tinerețea, e-amurg la femei și bărbați.
Dar, după ce a venit, nu-i bătrîneții vreun leac.
Rea, precum e, îl preface pe om în urît și netrebnic,
Gîndu-l frămîntă prea mult, grija-l muncește din greu,
Raza de soare n-o vede, respins de femei și efebi!
O, bătrînețea e grea, boală ursită de zei.

(Fragmentul 1 Diehl)

RAZA CÎT IESE PE CER

Noi precum frunzele creștem în vremea-nfloritâ a vieții,
În primăvară deplin soarele floarea ne-o dă.
Timp cît e cotul de lung este azi hărăzit tinereții,
Dar neștiind: de la zei răul sau binele-i dat?
Parcele, negre-ursitoare, tăcut cumpănesc viitorul,
Grea bătrînețe torcînd una, cealaltă curînd
Moartea urîtă-o aduce, rotindu-și în grabă fuiorul.
Dar tinerețea e-n rod raza cît iese pe cer.
Trist e cînd scurtu-anotimp își arată aproape sfîrșitul.
După ce floarea s-a stins, viața mai bine n-ar fi.
Relele multe și mari se-adună în suflet. Mîhnitul
Casa și-o vede în drum, rău sărăcită. Și-acum
Fărădelegile multe se nasc; și un altul dorește
Pînă la Hades, în van, pruncii ce nu i-a avut.
Sufletul altuia grav e bolnav și oricine primește,
Greu chinuit de un zeu, răul ce-i este ursit.

(Fragmentul 2 Diehl)

(Traducere din greaca veche de MARIANA BĂLUȚĂ-SKULTETY)

ALMANAH FLACĂRA 1988 ■■■

RUDAKI

(Abu 'Abdallah Giafar Ibn Mohammad Rudaki din Samarkand — sec. IX)

SOSIT-A PRIMĂVARA...

Sosit-a primăvara cu dulcile-i miroase
cu mii de uimitoare privelişti luminoase —
bătrînii-ntineresc: în lume, doar, se ştie
că după bătrîneţe junia intră-n oase!
Cerească boltă-adună oştire: norul negru
ce boarea dimineţii drept principe-şi luase.
Un fulger, făclierul — un tunet, tobosarul —
văzut-am oşti o mie, dar nu mai glorioase!
Priveşte norul: plînge ca omul la durere,
ca bietu-ndrăgostit vezi tunetul că-n glas e:
o rază printre ei se furişează-asemeni
copilei printre străji, de la fereastra casei.
A fost bolnav pămîntul — că-i leacul iasomia
pînă în clipa asta, pesemne, nu aflase!
Frumos mirositoarele ploi îşi lasă moscul,
iar trestia zăpadă drept pămătuf îşi coase.
Sub colţul spart de gheţuri ies florile, covoare;
prin albia uscată, torente furtunoase.
Prin tunete tot vîntul se năruie-n cîmpie
iar fulgerul din teacă o sabie îşi scoase.
Laleaua-n depărtare — ca unghia iubitei
vopsită cu hené, sau mîna-i de mătase.
Privighetoarea cîntă prin sălcii şi îi ţine
o ciocîrlie hangul prin crengi de chiparoase.
Din chiparosul suplu — o melodie veche,
pe trandafir, noi triluri privighetoarea-şi lase.
Acuma să te bucuri de vin şi de petreceri,
acuma să te lege prietenii voioase!
Bea vinul, ia-ţi paharnic în preajmă cît e vremea
privighetorii-n sălcii, şi-al ciocîrliei ceas e!

(Traducere din limba persană de GRETE TARTLER)
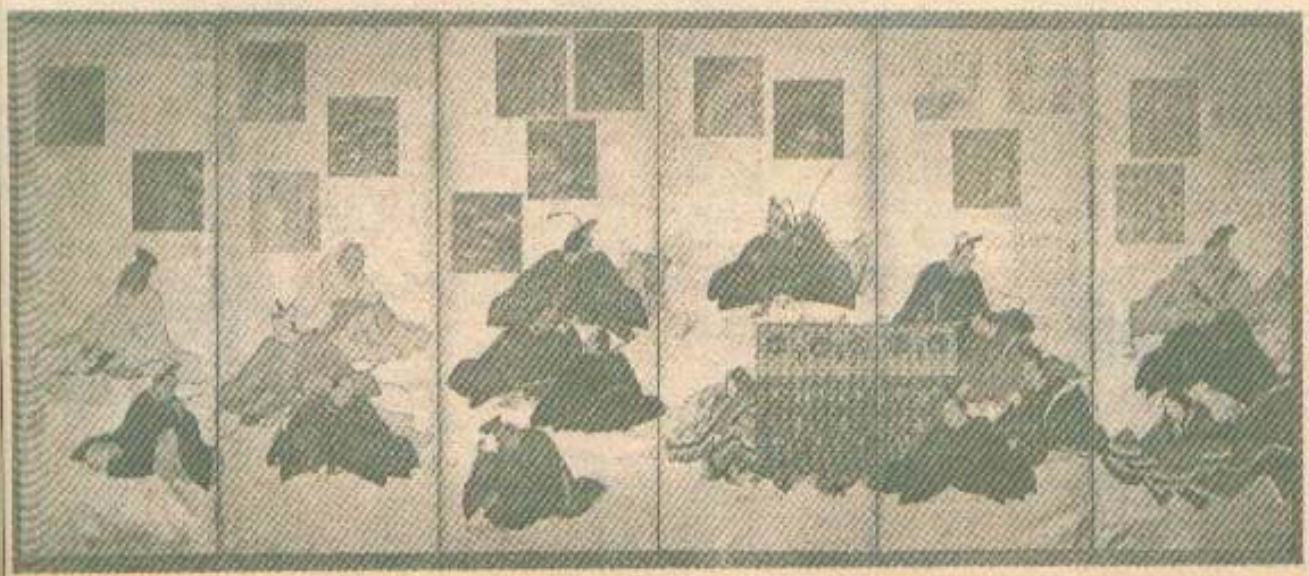
Paravan japonez de hîrtie (cerneală şi guaşă pe fond aurit), sec. XVII